

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Diplomová práce

Bc. Magda Králová

**Rané dějiny Langobardů v prvních dvou knihách Paula Diacona:
úvodní studie, překlad a komentář**

Early history of Lombards in the first two books of Paul the Deacon:
Introductory essay, translation and commentary

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Ivan Prchlík, Ph.D.

Děkuji vedoucímu své práce dr. Ivanu Prchlíkovi za všechny podnětné postřehy a za pečlivost, s níž se věnoval revizi práce. Dále děkuji dr. Magdaleně Moravové za stylistické připomínky k překladu. Děkuji rovněž Ondřeji Podavkovi za pomoc při závěrečné revizi práce. V neposlední řadě patří dík i Eyvindu Johnsonovi za dlouhá léta inspirace.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 4. srpna 2017

.....
Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Langobardi – Paulus Diaconus – Historia Langobardorum – origo gentis – orální tradice

Klíčová slova (anglicky):

the Lombards – Paul the Deacon – Historia Langobardorum – origo gentis – oral tradition

Abstrakt (česky)

Práce je zaměřena na první knihu historiografického spisu Historia Langobardorum (Dějiny Langobardů), jehož autorem je benediktinský mnich a langobardský učenec Paulus Diaconus. Práce se skládá ze tří částí – úvodní studie, překladu této knihy a komentáře. Jako příloha je připojena edice latinského textu. V úvodní studii po uvedení nezbytných faktografických informací shrnuji dosavadní bádání a zabývám se Paulovou prací s prameny. Soustředím se na několik otázek spojených s tímto tématem, především na otázku Paulovy znalosti langobardské orální tradice. V další části studie je kniha analyzována na základě konvencí žánru tzv. origo gentis. Důraz je kladen především na legendární prvky, které úvodním pasážím narativu dominují. Překlad je doprovázen komentářem, v němž jsou informace, jež text obsahuje, zasazeny do širšího kulturního a historického kontextu.

Abstract (in English):

This thesis focuses on the first book of Historia Langobardorum (History of the Lombards), a historiographical work written by Paulus Diaconus (Paul the Deacon), a Benedictine monk and Lombard historian. The thesis consists of three parts – an introductory essay, a translation of the book and a commentary. An edition of the Latin text is attached as an appendix. In the introductory essay, having given the necessary facts, I summarise previous research on Historia Langobardorum and discuss Paul's use of sources with focus on some of the questions connected to this topic (especially the question of Paul's knowledge of the Lombard oral tradition). In the following part of the essay, the book is analysed within the conventions of so-called origo gentis-genre. The emphasis is laid especially on the legendary elements that are dominant in the initial passages of the narrative. The translation is accompanied with a commentary in which the information provided by the text are set in a broader cultural and historical context.

OBSAH

Předmluva	7
1. Úvodní studie	9
1.1. Paulus Diaconus a jeho <i>HL</i>	9
1.2. Místo <i>HL</i> v moderním bádání.....	12
1.2.1. Shrnutí bádání do 1. poloviny 20. století.....	13
1.2.2. Hlavní tendence v novějším bádání.....	14
1.3. Prameny <i>HL</i>	17
1.3.1. Písemné prameny a formální vzory.....	17
1.3.2. Vztah <i>HL</i> k orální tradici.....	19
1.3.2.1. Zmínky o orální tradici v <i>HL</i>	22
1.4. Obsah knihy I	25
1.5. Kniha I jako tzv. <i>origo gentis</i>	26
1.5.1. Původ.....	28
1.5.2. Migrace.....	30
1.5.3. Primordiální činy.....	32
1.5.3.1. Střet s Vandaly a přejmenování <i>gens</i>	33
1.5.3.2. Od malé skupiny k plnohodnotné <i>gens</i>	36
1.5.3.3. Změna formy vlády.....	37
2. Překlad knihy I a komentář	38
2.1. Překladatelské zásady.....	38
2.2. <i>Dějiny Langobardů: Kniha I – překlad</i>	40
2.3. Komentář.....	58
3. Závěr	71
Seznam použité literatury	73
Seznam zkratk	83
Příloha I - Edice	I

Předmluva

Jako jedna z výrazných osobností karolinské renesance přesahuje Paulus Diaconus svým významem hranice langobardské říše, přesto však jeho nejznámější dílo tvoří právě spis *Historia Langobardorum*. Pozornost k sobě z různých důvodů, jež budou nastíněny dále v práci, poutají především úvodní kapitoly tohoto spisu, v nichž jsou vyličený legendární počátky Langobardů. Otázka původu langobardské *gens* a jejich nejstarších dějin přitahovala evropské vzdělance již od středověku a vedla k vytvoření mnohačetných interpretací, jež různým způsobem akcentovaly působení Paula a langobardské tradice na podobu tohoto podání. Přes Paulův význam však žádné z jeho děl nebylo doposud přeloženo do češtiny. Cílem této práce je proto představit zmíněné kapitoly v českém překladu, doplnit je vysvětlujícím komentářem a nastínit jejich možné obecnější interpretace v kontextu novodobého bádání.

Práce měla původně obsáhnout první dvě knihy Paulova díla, avšak oproti tomuto záměru se v průběhu zpracovávání materiálu ukázalo jako vhodnější jeho objem omezit. Proto jsem se po konzultaci s vedoucím práce rozhodla zaměřit se pouze na knihu I, jež je věnována původu Langobardů a předitalskému období jejich dějin. Důvodem tohoto rozhodnutí je jednak rozsah práce, jenž by při využití obou knih neumožnil detailnější rozbor a komentář, především však ta skutečnost, že zmíněný historický předěl mění i charakter díla – se vstupem Langobardů do středomořského prostoru narůstá i množství pramenů, jež podávají o jejich působení v Itálii i za jejími hranicemi spolehlivější zprávy než legendární tradice vázající se k nejstarším langobardským dějinám, a tím se poněkud proměňuje i způsob, jakým je třeba s textem pracovat. Přestože místa, kde se historie mísí s legendárními prvky, můžeme nalézt i v dalších knihách (např. vyprávění o Alboinově smrti v knize II či historii Paulovy rodiny v knize IV), nikde není jejich koncentrace větší než právě v knize I. Ukázalo se tedy, že jde v jejím případě o typ pramene, jehož zpracování si vyžaduje specifický přístup – jako vhodné východisko se jeví především úvahy o tomto prameni v kontextu žánru tzv. *origo gentis*.

Vlastní jádro práce představuje překlad a věcný komentář. Vzhledem k zaměření práce na langobardské dějiny vypouštím dvě básně sepsané Paulem *ad honorem* sv. Benedikta. Překladatelské poznámky a kratší poznámky k reáliím připojuji přímo k textu, větší tematické celky jsou představeny v příslušné kapitole úvodní studie. V komentářích

ponechávám stranou pozornosti jazykovou a stylistickou stránku originálu s výjimkou míst, kde je nutné některou z nich zohlednit pro porozumění textu.¹

Úvodní studie je strukturována následovně: po poskytnutí nezbytného faktografického úvodu je nastíněno místo spisu *Historia Langobardorum* (*Dějiny Langobardů*, nadále *HL*) v kontextu dosavadního bádání. Následuje rozbor Paulových pramenů, v němž je důraz kladen na otázku autorova využití orální tradice. Další část studie je věnována knize I, jež bude zhodnocena v rámci konvencí žánru *origo gentis*. Součástí tohoto oddílu tvoří rozbor několika tematických okruhů, jež přesahují formát jednotlivých hesel komentáře. Studie je míněna jako základní uvedení, jež poskytne čtenáři vodítka pro možné interpretace vlastního Paulova textu. Proto je její důraz kladen především na shrnutí a kritické zhodnocení dosavadních badatelských přístupů, neboť právě ty poskytují obecnější interpretační klíče, jejichž uplatňování se bude nutně promítat i do způsobu komentování dílčích pasáží.

Pro lepší orientaci v textu je k překladu jako příloha připojena edice originálu. Přejímám Waitzovu edici, z níž jsem při překladu primárně vycházela, avšak kritický aparát zjednodušuji. Paulovy básně cituji dle jejich řazení v Neffově edici.² Biblické pasáže cituji v kralickém překladu. Jména latinských autorů zkracuji dle *TLL*, řeckých dle slovníku Liddel–Scott, jsou-li do nich zahrnuti.

Na závěr připojuji krátkou terminologickou poznámku – vzhledem k tomu, že ani jeden z výrazů „kmen“ a „národ“ nepovažuji za zcela vhodný pro postížení charakteru etnik a etnických uskupení v období raného středověku, užívám pro jejich označení ve studii v souladu s praxí části badatelského pole dobový pojem *gens*, jenž je pro současného čtenáře prost nežádoucích a spíše zavádějících konotací.³ V překladu se většinou přikláním k výrazu národ, nicméně výlučně ze stylistických důvodů a s výhradami, jež jsem uvedla výše.

¹ Pro lexikální a stylistický rozbor *HL* srov. Engels 1961.

² Paulus Diaconus 1908.

³ K terminologické diskusi srov. Pohl 1994b, 13; Plassmann 2006, 13–14.

1. Úvodní studie

„...a hlas celého národu gest w takowé przypadności wždy hlas neygistęgšj prawdy, aniż tomu na ząwadę gest, że Jornandes a Pawel Diakon, podanj tomu náležite newyrozumęwše, čistotu geho nezažitau swau učenostj, přimjehánjm neshodného letopočtu a giných okolnostj, naprznili.“⁴

1.1 *Paulus Diaconus a jeho HL*

Paulus Diaconus patří k nemnoha raně středověkým autorům, o jejichž životě máme k dispozici poměrně velké množství informací, avšak většinou bez bližšího chronologického zakotvení, takže pokusy o rekonstrukci běhu jeho života nutně obsahují řadu bílých míst a nejasností.⁵ Na tomto místě tedy poskytnu pouze stručné shrnutí dostupných údajů.

Paulus (* 725–730, † snad před 800)⁶ se narodil jako mladší syn v langobardské rodině usídlené ve Foru Iulii (dnešním Cividale del Friuli), jež měla pravděpodobně vazby na furlánský vévodský rod, který v letech 744–757 získal langobardskou královskou korunu. Tato skutečnost pravděpodobně Paulovi umožnila získat ve 40. letech vzdělání u královského dvora v Pavii, a to na úrovni, která byla na jeho dobu výjimečná, jak dokládá mnohostrannost Paulovy tvorby (viz níže) i poměrně klasický charakter jeho latiny.⁷ Později se pravděpodobně stal učitelem Adelpergy, dcery posledního langobardského krále

⁴ Šafařík 1837, 329.

⁵ Samotná *HL* obsahuje autobiografické zmínky (*HL* 1, 5; 1, 27; 4, 37: historii Paulovy rodiny; 6, 7: zmínku o Paulově učiteli Flavianovi), další údaje je možné vyčíst z Paulovy básnické tvorby a korespondence (pro kritické edice srov. Paulus Diaconus 1908, resp. Paulus Diaconus 1895) a dedikací dalších děl. Přesto – jak si posteskl Lars B. Mortensen – žádné moderní systematické zpracování Paulovy biografie neexistuje, nemluvě o monografii věnované celé jeho tvorbě (Mortensen 1991, 73). Jediné Paulovy biografie (Dahn 1876 a Pontoni 1946) jsou již poměrně zastaralé a vykazují i další nedostatky (obzvláště Dahn bývá kritizován pro uplatňování hyperkritického přístupu na jedné straně a formulování nepodložených závěrů na straně druhé – např. Mortensen 1991, 73). Základním shrnutím Paulovy biografie s odkazy na početnou sekundární literaturu proto doposud zůstává Goffart 1988, 333–347.

⁶ Paulova životní data nejsou známa. Datum narození se odvozuje na základě jiných, chronologicky lépe podložených informací o Paulově životě (srov. Goffart 1988, 334; Schwarz 2009, 11). Podle montecassinského nekrologia měl zemřít 13. dubna, avšak rok zůstává neznámý (srov. pozn. 14).

⁷ Mommsen 1880, 53–54.

Desideria,⁸ s níž udržoval kontakt i poté, co se provdala za beneventského vévodu Arichise II.⁹ Problematickou zůstává opověď na otázku datace Paulova jáhenského svěcení¹⁰ a vstupu do kláštera na Monte Cassinu.¹¹ Po neúspěšném pokusu furlánského vévody Hrodgauda o povstání proti franské moci roku 776, jež následovalo dva roky po dobytí langobardského království Karlem Velikým, byl jako jeho účastník zajat i Paulův bratr Arichis a roku 782 se Paulus na Karla obrátil s prosebnou básní, v níž žádal o milost pro bratra (*Carm.* 11). Karel následně Paula povolal ke svému dvoru¹² a ten u něho pobýval v kruhu učenců zřejmě až do roku 786, kdy Karel podnikl cestu do Říma. Důvodem pozornosti, jíž se Paulovi dostalo, mohla být nejen jeho rozsáhlá znalost latiny, ale i znalost řečtiny, v této době velmi vzácná.¹³ Posledním jistým datem Paulova života je květen 788, kdy Paulus sepsal epitaf vévodovi Arichisovi z Beneventa, jenž zemřel předešlého roku.¹⁴

Paulus je autorem gramatických děl (revize Donatova *Ars minor* a epitomé z Festova spisu *De verborum significatu*), básní v klasických časoměrných i křesťanských přízvukných metrech, korespondence, sbírky homilií, životopisu Řehoře Velikého, spisu *Gesta episcoporum Mettensium*, jímž položil základ žánru dějin biskupství, dále rozšíření a pokračování Eutropiova *Breviaria* (tzv. *Historia Romana*, nadále *HR*) a konečně spisu

⁸ Schwarz 2009, 11–12.

⁹ Roku 763 ji dedikuje báseň (*Carm.* 2 – Neff), rovněž v 60. letech i spis *HR*.

¹⁰ Tomu, že byl Paulus jako mladší syn určen pro církevní kariéru, může nasvědčovat již jeho latinské jméno (Pohl 2003, 528). Označení *diaconus* je doloženo až ke konci Paulova života v listu *Karoli epistola generalis*, datovaném do let 786–800 (*Capitularia* 1883, 81).

¹¹ Důvod Paulova vstupu do kláštera bývá dáván do souvislosti s abdikací krále Ratchise a jeho uchýlení se do Monte Cassina či s politickým tlakem po událostech roku 774 či 776 (diskusi shrnuje Goffart 1988, 336–338, podle něhož mohlo jít o Paulovo vlastní rozhodnutí – *ibid.*, 338). Paulovo působení v Monte Cassinu se pokusila zcela zpochybnit Rosamund McKitternicková (McKitternick 1999, 325–36).

¹² Takto např. Schwarz 2009, 15. Goffart Paulovo připojení ke Karlovu dvoru datuje již do roku 781 a klade je do souvislosti s Karlovou cestou do Itálie v témže roce (Goffart 1988, 341).

¹³ Schwarz 2009, 15. Paulovu znalost řečtiny zdůrazňuje báseň Petra z Pisy (srov. *Carm.* 12 a Paulovu odpověď *Carm.* 13).

¹⁴ Jako argument pro kladení Paulovy smrti před rok 800 se poukazuje na skutečnost, že v *HL* Karel Veliký nikdy není označován jako císař (takto již Jean Mabillon – srov. Pohl 1994a, 376), avšak již Ludwig Bethmann tuto argumentaci odmítal jako nedostatečnou (Bethmann 1851b, 272). Podle Waltera Pohla je možné stanovit *terminus post quem* na základě Paulovy zmínky o trvajícím nadvládě Avarů nad Gepidy (*HL* 1, 27) na rok 796, kdy byla část avarského území obsazena Karlem Velikým.

Historia Langobardorum. Autorství komentáře k Benediktově řeholi, tradovaného pod Paulovým jménem, bývá zpochybňováno.¹⁵

HL je, nakolik je nám známo, jeho v pořadí třetím, respektive čtvrtým historickým spisem (řadíme-li k tomuto žánru i Řehořův životopis) a zároveň i posledním dílem. Předpokládá se, že Paulus na něm pracoval po návratu z franské říše v montecassinském klášteře¹⁶ a že zemřel dříve, než dílo stačil dokončit. Tomu by nasvědčovala skutečnost, že *HL* není oproti dobovým konvencím historiografického žánru opatřena předmluvou ani dedikací. Další důvod k domněnce o nedokončenosti díla poskytuje křížový odkaz v samotném závěru poslední knihy, v němž Paulus slibuje vylíčit událost, jež však v *HL* následně zmíněna není.¹⁷

Z hlediska žánrů středověké historiografie bývá *HL* jako celek často řazena k žánru tzv. „národní historie“ („Volksgeschichte“, „National History“).¹⁸ Zejména německé bádání ji vnímá jako autonomní historiografický žánr, bohatě stavící na orální tradici „barbarských“ *gentes*, jehož základy ustavil Cassiodorus.¹⁹ Anglosaské bádání naopak toto označení kritizuje a zdůrazňuje kontinuitu mezi raně středověkou historiografií a historiografií antickou.²⁰ V této práci pojem užívám bez ohledu na zmíněnou diskusi neutrálně pro označení korpusu raně středověkých děl, která pojednávají o dějinách jednotlivých *gentes*.²¹

Na otázku, co bylo cílem díla a jaké mělo být jeho vyznění, je odpověď krajně nesnadná. Jak již bylo zmíněno, dílo neobsahuje předmluvu, jež by mohla o Paulově

¹⁵ Pohl 2001, 77–82. Pro seznam edic Paulových prací srov. Pohl 2003, 531.

¹⁶ Foulke 1907, xxii.

¹⁷ *HL* 6, 58: „*Cuius [sc. Petri Ticinensis – MK] nos aliquod miraculum, quod posteriori tempore gestum est, in loco proprio ponemus*“. Hypotézu o nedokončenosti díla poměrně nepřesvědčivě odmítá Rosamund McKitternicková s poukazem na to, že Paulus zde mohl přislíbit nerealizovanou *vitū* zmíněného svěťce (McKitternick 1999, 327; Rosamund McKitternicková mylně hovoří o sv. Baodilinovi), čemuž však Paulova volba slov příliš nenasvědčuje. Další argumenty pro případnou dokončenost *HL* podrobila v poslední době nejzevrubnější diskusi Alheydis Plassmannová, jejíž závěr potvrdil tradiční stanovisko (Plassmann 2006, 197–199).

¹⁸ Grundmann 1978, 15; další literaturu uvádí Plassmann 2006, 15). Z Paulových předchůdců jsou k tomuto žánru řazeni Jordanes, Řehoř z Tours, Fredegar, Isidor ze Sevilly a Beda (Grundmann 1978, 13–15).

¹⁹ *Ibid.*, 12–13.

²⁰ Goffart 1988, 3–6; Ghosh 2016, 30–38.

²¹ Pro výčet autorů viz pozn. 18.

záměru napovědět něco bližšího. K nevyjasněnosti této otázky navíc přispívá skutečnost, že toto dílo věnované dějinám Langobardů bylo sepsáno zřejmě až někdy v průběhu 80. a 90. let, tedy v době, kdy langobardské království přestalo jako nezávislý politický celek existovat. Navzdory zevrubným analýzám se jednoznačná tendence nepodařila vysledovat ani v samotném textu – badatelé tak často Paulovi přisuzují zcela protichůdné motivace a jeho dílu zcela odlišné potenciální adresáty: Paulovo publikum mělo být podle části badatelů beneventské, tedy pocházet z poslední výspy langobardské politické nezávislosti po franských výbojích,²² podle dalších naopak franské.²³ Paulus byl zároveň vnímán jako „langobardský patriot“ a „protifranský revanšista“²⁴ či naopak jako muž „hrdý na svou sounáležitost s germánskou rasou“,²⁵ případně jako nositel „živého národního cítění“, který však nestál proti Frankům v opozici.²⁶ Jiní zdůrazňovali křesťanský aspekt jeho díla – „jeho tématem je vítězství katolické víry, ne vítězství Langobardů“.²⁷ Walter Goffart v *HL* zdůrazňoval namísto langobardské celoitalskou perspektivu,²⁸ Gustavo Vinay naopak germánské, nikoli italské zaměření.²⁹ Je tedy zřejmé, že k veškerým pokusům stanovit jednotné směřování díla je třeba přistupovat s krajní opatrností a nejspíše se přiklonit k stanovisku Waltera Pohla, jenž namísto toho zdůrazňuje mnohvrstevnatý charakter *HL*.³⁰

1.2 Místo *HL* v moderním bádání

Mnohotvárný charakter *HL*, díky němuž poskytuje materiál historikům, literárním vědcům i religionistům, četné otazníky, které se vznášejí kolem smyslu jejího vzniku a jejího vyznění, její význam jak pro poznání období, jež máme jinak zprostředkováno jen

²² Krüger 1981, 34; Goffart 1988, 347 (konkrétního adresáta díla vidí ve vévodovi Grimoaldovi III.); opatrněji Bullough 1991, 100.

²³ McKittrick 1999.

²⁴ Leicht 1953, 70 (cit. dle Pohl 1994a, 378).

²⁵ Morghen 1974, 17 (cit. dle Pohl 1994a, 378).

²⁶ Mommsen 1880, 55.

²⁷ Wallace-Hadrill 1985, 43 (cit. dle Pohl 1994a, 379). Obdobně i Goffart (1988, 429): „the Christian in him overshadows the Lombard“.

²⁸ Goffart 1988, 356 *et passim*.

²⁹ Vinay 1978, 127 (cit. dle Pohl 1994a, 378).

³⁰ „Die Historia Langobardorum speigelt all diese Brüche und Widersprüche, je setzt sie sogar voraus; griffige eindimensionale Deutung werden ihr nicht gerecht“ (Pohl 1994a, 381).

kusými informacemi, tak i pro charakteristiky raně středověké historiografické tvorby – tyto a mnohé další okolnosti přispěly k tomu, že dílo již dlouhodobě poutá pozornost badatelů rozličných národností i zaměření. Vzhledem k tomu, že množství sekundární literatury k Paulovu dílu nabylo takových rozměrů, že ji není prakticky možné obsáhnout jako celek, se pokusím nastínit několik hlavních tendencí, které jsou při uvažování o *HL* patrné, a soustředím se hlavně na ty z nich, které jsou relevantní pro knihu I. Nejprve stručně shrnu důležité momenty v bádání do první poloviny 20. století, následně pak bádání novější, na něž bude kladen hlavní důraz.

1.2.1 Shrnutí bádání do 1. poloviny 20. století

Paulus Diaconus a jeho dílo se stali předmětem intenzivního bádání německých filologů již v 19. století. Přelomovými byly studie Ludwiga Bethmanna *Paulus Diaconus. Leben und Schriften* a *Die Geschichtschreibung der Langobarden*, které jako první uceleně představily Paulovo působení a pokusily se systematizovat prameny k langobardským dějinám.³¹ Bethmann se rovněž výrazně podílel na *collatio* rukopisů *HL*, jež napomohla Georgu Waitzovi při přípravě doposud nepřekonané kritické edice *HL* v řadě MGH.³² S potřebami edice souvisel i další podstatný směr bádání, soustředění na tzv. *Quellenforschung*, tedy otázku Paulových pramenů.³³ Ještě před vydáním edice věnoval Paulově životu a dílu monografii Felix Dahn.³⁴

Přestože si i starší generace badatelů byla vědoma legendárního charakteru Paulova popisu nejstarších langobardských dějin, částečně mu neupírala ani jistou historičnost a jeden z výrazných směrů bádání se zaměřil na pokusy o lokalizaci topografických údajů v *HL* a *OGI* a rekonstrukci langobardské migrace.³⁵ Další výraznou linií představovalo germanistické bádání, které se zaměřovalo především na ty pasáže *HL*, jež byly vnímány jako odraz orální tradice, a jež se snažilo zařadit do kontextu germánského hrdinského básnictví,³⁶ případně i rekonstruovat hypotetický originál.³⁷ Tento přístup je zejména v germanisticky orientovaných studiích vlivný i později.³⁸

³¹ Bethmann 1851a; Bethmann 1851b.

³² Paulus Diaconus 1878.

³³ Jacobi 1877; Waitz 1880; Mommsen 1880; Schmidt 1888.

³⁴ Dahn 1876.

³⁵ Např. Schmidt 1885; Schmidt 1934.

³⁶ Již např. Abel 1849, xxi; Heusler 1911–1913, 56–57; Schneider 1934, 141nn. aj.

1.2.2 Hlavní tendence v novějším bádání

Přestože v úvodu citovaný Šafaříkův výrok prokazuje jednoznačnou herderovskou inspiraci a je nutné jej vnímat v kontextu dobového duchovního klimatu, do jisté míry nevědomky předznamenává otázku, od níž se – již bez hodnotových soudů, přinejmenším explicitních – odvíjí i podstatná část moderního bádání a již lze ve vyostřené podobě vyjádřit následovně: Je možné v Paulově spise vystopovat autentické ohlasy starobylé germánské tradice, či jde o pouhý konstrukt založený buďto na zcela recentní tradici ovlivněné latinským písemnictvím, nebo vytvořený dle klasických modelů samotným autorem? Předmětem sporu jsou v Paulově případě rozsáhlé narativní pasáže, pro které nenacházíme oporu v písemných pramenech (podrobněji viz oddíl 1.3.2 níže).

Podoby současného způsobu tázání souvisí především se dvěma momenty – za prvé s formulováním teorie tzv. etnogeneze Reinhardem Wenskusem, díky níž přestalo být na raně středověké *gentes* nahlíženo jako na objektivně dané národní jednotky, ale jako na skupiny udržované pohromadě rozličnými strategiemi, jimiž se upevňovala společná identita.³⁹ Za druhé pak s tzv. lingvistickým obratem v humanitních vědách, jenž vedl k přijetí nových impulsů pro studium historiografických děl, inspirovaných teorií dekonstrukce, tzv. Novou filologií aj. Právě tyto dva impulsy vytyčily okruh otázek, jež jsou korpusu raně středověkých „národních historií“ kladeny, a vedly k rozdělení badatelského pole na dva hlavní tábory – v literatuře bývají pro zjednodušení označovány jako vídeňská a torontská (případně goffartovská) škola.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že oba protipóly představují zcela odlišné přístupy nejen k vnímání zdrojů pramene, ale i samotného jeho obsahu a výpovědní hodnoty, domnívám se, že bude užitečné na tomto místě čtenáře stručně seznámit s hlavními tezemi obou stran.⁴¹

Dílo Waltera Goffarta znamenalo výrazný přelom v přístupu k zmíněnému typu textů a postavení autora. Goffart v souladu s novými badatelskými přístupy 80. let programově zkoumá historiografické texty jako literaturu⁴² a obrací se k literární stránce

³⁷ Bruckner 1899; Genzmer 1921.

³⁸ Např. Gschwantler 1976, 1979; zpochybňuje Ghosh 2016, 131nn.

³⁹ Pohl 1994b, 11–12.

⁴⁰ Ghosh 2016, 17.

⁴¹ Bilanci dosavadní diskuse vytvořili ze svých názorových pozic představitelé obou směrů (Pohl 1994b; Ghosh 2016, 17–27).

⁴² „History is a type of literature“ (Goffart 1988, 17).

textu, jenž vnímá jako „umělecký celek“.⁴³ Z tohoto přístupu vyplývá i nové vnímání autora – Goffartovo dílo znamenalo definitivní rozchod s názorem staršího bádání, jež mívalo tendenci vnímat autora jako naivního kompilátora, jenž do textu zasahoval jen minimálně a zachoval tak předpokládanou orální tradici v autentické podobě.⁴⁴ Podle Goffarta je potřeba klást důraz na literární talent autorů, jejich názory a intencionalitu jejich líčení.⁴⁵ Proto i pasáže, tradičně vnímané jako odraz orálního materiálu, bývají vykládány spíše jako pasáže poplatné autorově znalosti řeckých a latinských děl a schopnosti autorské invence.⁴⁶

Badatelé řazení k vídeňské škole (Herwig Wolfram, méně vyhraněně i Walter Pohl) se naproti tomu odvolávají k Wenskusovu odkazu a vycházejí z domněnky, že tyto pasáže poměrně věrně odrážejí písemné zaznamenání kolektivní paměti dané *gens* v té podobě, již zprostředkovala orální tradice. Tento materiál, slovy H. Wolframa „[an] archaic texture, that is, all the prefabricated elements of tradition, which past authors (re)used to construct their texts“,⁴⁷ bývá považován za spojnicí vedoucí do poměrně hluboké minulosti etnika a jako úhelný kámen identity dané *gens*. Orální materiál bývá zároveň vnímán i jako součást celogermánského kulturního milieu, což z něj činí objekt vhodný pro komparaci s chronologicky mnohem mladšími, převážně skandinávskými prameny.⁴⁸

Nepřiznaný příklon k jedné či druhé straně by pochopitelně i tak implicitně ovlivnil podobu komentáře, proto se domnívám, že je vhodné zde nastínit pozici, z níž k textu přistupuji. Domnívám se, že úzkostlivé lpění na jakékoli z obou krajních pozic by přineslo pouze uzavření části interpretačních možností, které text nabízí, proto se budu snažit

⁴³ „The need to grasp author’s work as an artistic whole“ (*ibid.*).

⁴⁴ „Nimmt daher unser Autor nicht gerade einen hervorragenden Rang unter den Geschichtschreibern ein, so sichert ihm doch der Werth des von ihm allein überlieferten Material seine Bedeutung“ (Jacobi 1877, 3).

⁴⁵ Goffart 1988, 17–18.

⁴⁶ Např. Goffart (1988, 379) vidí předobraz hypotetického adresáta díla Grimoalda III. v Lamissionovi, „whose exploits are largely **Paul’s invention**“ (zdůraznění MK); srov. dále kategorické tvrzení téhož, že Paulus v úvodních kapitolách výrazně čerpal z Jordanových *Getik* (*ibid.*, 383; k problematičnosti vztahu *HL* a *Getik* srov. oddíl 1.3.1. níže); obdobně i Ghosh 2016; pro anglosaské prostředí Frank 1991.

⁴⁷ Wolfram 1994, 36.

⁴⁸ Např. Wolfram 1994, 22 *et passim*.

využívat podněty plynoucí z obou přístupů.⁴⁹ Je zřejmé, že oba mají své limity – Goffartovým přínosem je jistě to, že se pokusil v Paulově případě zhodnotit jeho historiografické dílo jako celek, nicméně metodologickým problémem jeho i jeho následovatelů je riziko anachronického projikování moderní podoby konceptu autora a díla na středověký materiál.⁵⁰ Tento typ výkladů navíc u pasáží, které nemají oporu v zachovaných písemných pramenech, většinou nepodávají uspokojivé vysvětlení jejich provenience.⁵¹ Kritikům vídeňské školy je naopak zapotřebí dát zapravdu v opatrném postoji vůči možnostem komparace s pozdním materiálem a vzít na vědomí jejich nedůvěru ke koncepci autonomního germánského dávnověku, jež se nicméně zdá být v posledních letech stále méně akcentována.⁵² Naopak Wolframův model zapracování prvků orální tradice do písemných děl považují prozatím s jistými výhradami za funkční (pro podrobnosti viz oddíl 1.5).

⁴⁹ Tomuto postoji je pravděpodobně nejbližší středová pozice W. Pohla: „Die Historia Langobardorum sollte daher weder als autonome Schöpfung noch als flaches Abbild, sondern als Auseinandersetzung mit der Vergangenheit“ (Pohl 1994a, 383).

⁵⁰ Za problematICKá považují např. pojetí Ch. Heath, jehož cílem je „to demonstrate how the Historia Langobardorum reveals not only **the uniqueness of Paul as a writer** but also his responses to the structure of his own world“ (Heath 2012, 82), a jeho tvrzení, že „without a proven and explicit patron, the work stands to **exemplify per se both Paul’s own perceptions and his interests** better than his previous works more firmly anchored to a patron / client relationship. Thus Paul **writes without apparent constraints** and on matters that he wants to explore and discuss“ (*ibid.*, zdůraznění MK). Další problém tohoto přístupu ještě před vydáním Goffartovy práce předjímá D. Bullough, jenž píše o jeho zastáncích: „They presuppose a consistency and coherence of thought in those writers which I fail to find in most of my colleagues and would hesitate to claim for myself“ (Bullough 1986, 91).

⁵¹ Srov. Ghoshovo tvrzení, že s výjimkou vyprávění o Lamissionovi lze u všech problematických pasáží vystopovat písemný pramen (Ghosh 2016, 127). Avšak fakt, že se např. kynokefalové objevují i v antické tradici, nepovažují za dostatečné vysvětlení jejich přítomnosti v narativu *HL*. Ghoshova následovná vlastní analýza legendárního materiálu se navíc soustředí na epizodu o Alboinovi a Rosimundě (2, 28–29), pro niž lze skutečně nalézt písemné prameny starší než *HL*, ale nevysvětluje již původ epizody o Alboinovi a Turisindovi a vůbec nebere v potaz epizody o boji s Assipitty či o Rometrudě a boji s Heruly, jež mají obdobný charakter.

⁵² A. Plassmannová např. do své analýzy zahrnuje i Kosmu a Galla Anonyma (Plassmann 2006).

1.3 Prameny *HL*

1.3.1 Písemné prameny a formální vzory

Paulus k práci na *HL* přistoupil poté, co vytvořil již vícero děl historiografického žánru, resp. žánrů příbuzných. Jak již bylo zmíněno výše, šlo jmenovitě o rozšíření a pokračování Eutropiova *Breviaria*, označované jako *Historia Romana (HR)*, dějiny metzského biskupství *Gesta episcoporum Mettensium* a životopis papeže Řehoře Velikého.⁵³ Ve vztahu k *HL* je podstatná zejména *HR*, jež končí popisem vlády byzantského císaře Justiniána, jež je důležitým chronologickým momentem i v *HL*, a často byla položena otázka, zda lze *HL* vnímat jako Paulem přislíbené pokračování *HR*.⁵⁴

Pokud jde o formální Paulovy vzory, bývají zdůrazňováni především dva autoři – Řehoř z Tours a Beda Ctihodný. Historické dílo prvního z nich mohlo Paula k inspirovat k zařazení rozsáhlých narativních pasáží,⁵⁵ zároveň je však nutné zdůraznit, že náznaky tohoto přístupu jsou ve výrazně menší míře patrné již v *HR*, v níž Paulus jinak převážně respektuje sevřený styl Eutropiova *Breviaria*.⁵⁶ Bedovy *Církevní dějin národa Anglů* pravděpodobně sloužily Paulovi jako vzor pro vložení poetických pasáží. Kromě obecnější inspirace prozimetrickou formou lze v *HL* nalézt i konkrétní vazby na Bedovo dílo – jeden ze tří poetických epitafů, které Paulus uvádí, Caedwallův epitaf (*HL* 6, 15), je přejet přímo od Bedy. Příkladem je i zařazení básně na počest sv. Benedikta v tzv. *versus serpentini*, v níž Paulus užívá touž básnickou formu jako Beda u hymnu *Alma Deus Trinitas* (BEDA, Hist. eccl. 4, 18).

Podrobný rozbor Paulových pramenů podává nejnověji Wolfgang Schwarz,⁵⁷ zde se zaměřím jen na ty z nich, jež jsou relevantní pro knihu I. Je zřejmé, že antické prameny, v nichž byli Langobardi zmíněni, zůstaly Paulovy neznámé. Při psaní o nejstarších dějinách Langobardů se proto musel spolehnout na prameny langobardské provenience, jež ve srovnání s ostatními knihami mají v knize I určující podíl.⁵⁸

⁵³ Pro rozbor těchto děl a jejich vztahu k *HL* srov. Goffart 1988, 347–379.

⁵⁴ *HR* 16, 23.

⁵⁵ Schwarz 2009, 43.

⁵⁶ Např. epizoda o cudné aquilejské matroně Digně (*HR* 14, 10).

⁵⁷ Schwarz 2009, 39–54; z dřívějších prací Jacobi 1877; Mommsen 1880.

⁵⁸ V dalších knihách se opíral i o další pramen z langobardského prostředí, ztracený spis *Secunda* z Tridentu dovedený k roku 612 (k němu více v pozn. 65).

Základní kostru knihy tvoří údaje čerpané z tzv. *Origo gentis Langobardorum* (*O původu Langobardů*, nadále *OGL*), krátkého anonymně dochovaného díla pravděpodobně z konce 60. či ze 70. let 7. století, v rukopisné tradici šířené spolu s langobardskými zákoníky.⁵⁹ Tato okolnost je podstatná, protože Paulus ji na jediném místě, kdy se explicitně odvolává na pramen údaje, který lze nalézt v *OGL*, cituje jako prolog k nejstaršímu langobardskému zákoníku, tzv. Rothariho ediktu (*ER*) z roku 643, který ovšem zmíněný údaj neobsahuje.⁶⁰

Eodem tempore Waccho super Suavos inruit eosque suo dominio subiugavit. Hoc si quis mendacium et non rei existimat veritatem, relegat prologum edicti, quem rex Rothari de Langobardorum legibus composuit, et pene in omnibus hoc codicibus, sicut nos in hac historiola inseruimus, scriptum repperiet. (HL 1, 21)

Je tedy možné, že Paulus vnímal *OGL* jako jeho součást zákoníku. Zajímavé je rovněž Paulovo tvrzení, že tento údaj lze najít *téměř* ve všech rukopisech.

Paulus údaje z *OGL* na některých místech rozšiřuje o další detaily, v jiných případech se do linie langobardských dějin načrtnuté v *OGL* snaží na vhodné místo vložit údaje čerpané z jiného pramene. Tak se na příklad zdá, že události odehrávající se při cestě do Muringy, jež nejsou spojeny s osobností žádného z langobardských panovníků, se Paulus snaží – pokud není oprávněná Mommsenova domněnka o porušení textu⁶¹ – umístit před volbu prvního langobardského krále.

Z dalších pramenů Paulus opakovaně užívá Isidorových *Etymologií*, ačkoli je explicitně necituje (*HL* 1, 1; *HL* 1, 9) a spisu *Historia naturalis* Plinia Staršího (*HL* 1, 2; bez explicitní citace snad i *HL* 1, 15). Podstatnou roli hraje Eugippiova *Vita sancti Severini*, jež Paulovi umožnila v kombinaci s údaji v *OGL* zasadit příchod Langobardů do Rugilandu do širšího historického rámce (*HL* 1, 19). Dalšími prameny jsou Vergiliova *Aeneis* (*HL* 1, 6), *Carmen de sancto Benedicto* Marka z Montecassina (*HL* 1, 26) a snad i

⁵⁹ S *OGL* je úzce spojen mladší spis označovaný jako *Historia Langobardorum codicis Gothani* (počátek 9. století; dále *HLCG*), který z velké míry čerpá z *OGL*, avšak přistupuje k původu Langobardů z jiné ideologické pozice než (podrobněji Králová 2014). Text rovněž obsahuje odlišné tradice, a představuje tak vhodný materiál ke komparaci – i vzhledem k tomu, že je nezávislý na Paulovi (*ibid.*, 50).

⁶⁰ Prolog obsahuje pouze katalog langobardských králů, který se shoduje s tradicí zachycenou v *OGL*, avšak zachycuje pouze jména a kusé genealogické informace. Doplnuje jej rodokmen krále Rothariho.

⁶¹ Mommsen 1880, 66nn.

Bedův spis *De temporum ratione* (HL 1, 5). Domnívám se, že Paulovi mohl být znám i Palladiův spis *Opus agriculturae* (HL 1,5 - srov. komentář).

Mnozí badatelé poukázali na podobnosti mezi úvodními pasážemi *OGL* / *HL* a Jordanových *Getik* a domnívali se, že mezi texty existuje přímá souvislost, přestože ani na jednom z langobardských textů nelze přímou textovou závislost doložit.⁶² V Paulově případě jeho znalost *Getik* předpokládá na základě skutečnosti, že ve svém dřívějším spise *HR* využil jiného Jordanova spisu, *Římských dějin*.⁶³ Toto však nelze samo o sobě považovat za dostačující argument, zejména vzhledem k tomu, že při bližším pohledu na pasáže, které Paulus přejímá z jiných dochovaných pramenů, je patrné, jak věrně se svých předloh držel (srov. pasáže čerpané z *OGL*, pasáže přejaté z Řehoře z Tours v dalších knihách). Dalším protiargumentem mohou být i vzájemné odlišnosti (Paulova *Scadinavia* versus Jordanova *Scandza*). Případný předpoklad, že by Paulus mohl mít k dispozici ještě původní Cassiodorovu verzi, považuji za takřka vyloučený, neboť – pomineme-li otázku, zda mohla být v 8. století ještě dostupná – je nepravděpodobné, že by se v tom případě na jeho autoritu jmenovitě neodvolal (Paulův respekt k tomuto autorovi dokládá Cassiodorův medailon v *HL* 1, 25).

1.3.2 Vztah *HL* k orální tradici

Jak již bylo zmíněno výše, Paulův text obsahuje místa, která není možné spojit s žádným z dochovaných pramenů. Jde o informace geografického a etnografického charakteru v úvodní části (legenda o Sedmispáčích – *HL* 1, 4; kapitoly o Skritobinech – *HL* 1, 5 a o mořských vírech – *HL* 1, 6) a dále o několik pasáží popisujících události, k nimž mělo dojít během migrace Winilů / Langobardů a které nepocházejí z *OGL*. Konkrétně se jedná o následující pasáže: střet Langobardů s Assipitty (*HL* 1, 11–12), narození Lamissiona a jeho souboj s Amazonkou (*HL* 1, 15), boje s Bulhary (*HL* 1, 16–17), Rumetrudin zločin a boj Tatona s herulským králem Rodulfem (*HL* 1, 20), Alboinova cesta za gepidským králem Turisindem (*HL* 1, 23–24). Na rozdíl od strohých informací, které

⁶² Jediným údajem, který by mohl tuto závislost naznačovat, je etymologický výklad jména Venetů (*HL* 2, 14 a IORD. Get. 29; srov. Schwarz 2009, 53). Údaj tohoto typu však mohl Paulus čerpat i z jiného pramene, neboť je dosti pravděpodobné, že byl tradován přinejmenším ve venetské oblasti, o níž byl Paulus poměrně dobře zpraven, jak dokládají jeho pasáže o venetské Aquileji (např. *HL* 3, 27).

⁶³ Schwarz 2009, 40.

poskytuje *OGL* (s výjimkou podrobnějšího vyprávění o přejmenování kmene – viz *OGL* 1), je pro tyto pasáže charakteristický výpravný charakter a detailnost líčení.

Většina badatelů nezpochybňuje tradiční názor,⁶⁴ že tyto pasáže čerpají z orální tradice,⁶⁵ konsenzus však již nepanuje v dílčích otázkách, které se s Paulovým vztahem k orální tradici pojí. Jedním z problémů je podoba této tradice, tedy to, v jakých orálních formách se materiál přenášel. Ještě závažnější je otázka životnosti této tradice – jak dlouho se mohla udržet živá v italském prostředí, v němž Langobardi tvořili pouhý zlomek populace a kde je pozorovatelná postupně sílící míra jejich romanizace?⁶⁶ S tímto pak souvisí poměrně nedávno formulovaná otázka týkající se samotného jazykového média této tradice – jak dlouho přetrval v prostředí Itálie v užívání germánský jazyk a byl ještě v Paulově době srozumitelný?

Tradiční pohled nahlíží na předpokládané Paulovy předlohy jako na dílo germánského hrdinského básnictví a pro jejich podobu hledá paralely v staroseverské eddické poezii,⁶⁷ přestože již Andreas Heusler nabádal v tomto ohledu k jisté opatrnosti.⁶⁸ Krajní mez tohoto postoje představuje pokus Wilhelma Brucknera o rekonstrukci hypotetické básně v langobardském jazyce, jejímž latinským překladem měla být podle jeho názoru *OGL*.⁶⁹ Jeden z hlavních argumentů představuje výskyt čtených párů jmen

⁶⁴ Představa, že *HL* a *OGL* představují texty zachycující živou orální tradici, sahá až k Jacobu Grimmovi: „Kaum ein andres deutsches volk hat eine so frische und lebendige sage behalten wie das langobardische.“ (Grimm 1880, 477). Diskusi o charakteru možných pramenů *OGL* shrnuji ve své bakalářské práci (Králová 2014, 19–21).

⁶⁵ Výjimku představuje Coumertová, která předpokládá, že vyprávění o langobardském původu čerpají přímo z antické etnografické tradice (Coumert 2007, 246–249; citováno dle Ghosh 2016, 137; kritika tohoto názoru tamtéž). Theodor Mommsen (1880, 72–75) se domníval, že pramenem pro tyto pasáže mohl být Secundův spisek, avšak podle většiny badatelů Secundovo dílo popisovalo pouze události po příchodu Langobardů do Itálie a pravděpodobně pouze strohým analistickým způsobem (takto např. Jacobi 1877, 17; pro další srov. Pohl 2004, 638–639).

Mimo zmíněné pasáže *HL* obsahuje řadu míst, kde se Paulus explicitně odvolává na orální svědectví svých současníků (např. *HL* 1, 2: pro popis ostrova *Scadinavia*; 1, 6: vyprávění jistého Gala o pádu do mořského víru). Tohoto typu svědectví se následující diskuse netýká.

⁶⁶ Everett 2003, 100.

⁶⁷ Např. Gschwantler 1976 a 1979.

⁶⁸ „Wo es in den Chroniken lebhaft und dramatisch zugeht, darf man nicht reich mit der Liedquelle kommen“ (Heusler 1923, 147).

⁶⁹ Bruckner 1899.

spojených aliterací, tedy charakteristickým rysem germánské poezie, v těchto pasážích.⁷⁰ Badatelé uvažovali o existenci následujících písní – mytologické písně o Gambaře, písní o Rumetrudě a cyklu písní o Alboinovi (píseň o Turisindovi, píseň o Alboinovi a Rosimundě).⁷¹ Pokud se objevily názory, že Paulovy prameny nebyly veršované, uvažovalo se o umělecké próze příbuzné staroseverským ságám či kratším prozaickým útvarům, tzv. þættir.⁷²

Alternativní přístup nabídl v nedávné studii Shami Ghosh, který existenci orální tradice nezpochybňuje, ale domnívá se, že Paulovy prameny neměly podobu „formálního narativu“ (tedy poezie), ale spíše „neformálních prozaických vyprávění“.⁷³ Rovněž odmítá předpoklad, že tato vyprávění byla šířena v langobardském jazyce, nicméně připouští Paulovu znalost případné bavorské a saské básnické tradice.⁷⁴ Tímto naráží na výše zmíněnou otázku, zda se langobardský jazyk jako hypotetické médium básnické tradice užíval ještě v Paulově době.

Jako doklad jeho existence v Paulově době se tradičně přijímá přítomnost germánských výrazů v Paulově spise.⁷⁵ Proti tomuto názoru vystoupil Nicholas Everett, který nejenže zpochybňuje Paulovu znalost langobardštiny, ale i to, že jako nezávislý jazyk

⁷⁰ Takto např. Bruckner 1899, 47. Přestože se tento názor setkal s jistým nesouhlasem již ve své době (diskusi shrnuje Foulke 1907, 344–345), u většiny badatelů nebývá zpochybňován (Gschwantler 1979, 58 s další literaturou). Z novějších autorů přináší diametrálně odlišný pohled na užití aliterace Ghosh (2016, 130). Ve výkladu pasáže o Turisindovi upozorňuje čtenáře na častý výskyt aliterace, „which is probably an indication that Paul was aiming for a more elevated style than in the bulk of his history which is presented in a much plainer manner.“

⁷¹ Eis 1942, 167.

⁷² Genzmer 1971, 34. Pro další literaturu srov. Gschwantler 1979, 56–60.

⁷³ „It seems safer to conclude that while Paul certainly would have drawn on some sort of oral material, this was most probably not any sort of formal narrative (epics or lays), but was more likely passed on in some sort of informal prose stories“ (Ghosh 2016, 139).

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Takto i v základním příručkovém díle jako je *RGA*: „Dass Paulus seine Vatersprache beherrschte, bestätigt auch die Tatsache, dass er in seiner *Historia*, oběhl er offenbar vom zwangsläufigen Gebrauch des Lat. als Schriftsprache bedingt war, doch langob. Wörter hinzufügt, deren korrekte Formen oft zum Opfer der des Langob. unkundigen Hs.-Schreiber gefallen sind.“ (van der Rhee 1980; cit. dle Pohl 2001, 53). Další argument P. Scardigliho má spíše charakter konjektury: „Man kann sich nicht vorstellen, dass Paulus sie [*i. e.* seine Familieüberlieferung – MK] in einem italo-roman. Dialekt, wiederum aus einer langob. Urfassung übertragen, im Kopf behielt.“ (*ibid.*, 53).

vůbec kdy existovala.⁷⁶ Everett zpochybnil výpovědní hodnotu onomastického a toponomastického materiálu i germánských výrazů u Paula a v zákonících.⁷⁷ Obdobně, i když méně radikálně na tuto otázku pohlíží i Ghosh.⁷⁸

Domnívám se, že diskuse na tato dvě vzájemně propojená témata je pro vnímání charakteru *HL* a její role v langobardské tradici velmi podstatná, proto se v následujících řádcích pokusím poukázat na některé momenty, který by při dalších úvahách na toto téma měly být podle mého názoru brány v potaz. Poněvadž nejsem dostatečně kvalifikovaná pro posouzení extratextuálních lingvistických faktorů, s nimiž pracuje Everett, pokusím se poskytnout filologický rozbor pasáží v *HL*, které bývají v této souvislosti zmiňovány.

1.3.2.1 Zmínky o orální tradici v *HL*

Klíčovou pasáž v této diskusi představuje pochopitelně Paulova vlastní zmínka o existenci básnické tradice na konci knihy I:

*Alboin vero ita praeclarum longe lateque nomen percrebuit, ut **hactenus etiam** tam apud Baioariorum gentem quamque et Saxonum, sed et alios eiusdem linguae homines eius liberalitas et gloria bellorumque felicitas et virtus in eorum carminibus **celebretur** (HL 1, 27).*

To, že pasáž mezi *gentes*, které opěvují Alboinovy činy, explicitně nezmiňuje Langobardy, bývá vykládáno jako jeden z rozhodujících argumentů proti existenci vlastní langobardské básnické orální tradice v Paulově době.⁷⁹ Jak však ukazuje zatím poslední zevrubnější příspěvek k této problematice,⁸⁰ vykazuje citovaná pasáž jisté filologické nejednoznačnosti (problematické výrazy jsou zvýrazněny tučně), od nichž se odvíjí její možná čtení. Poněvadž jde o zásadní pasáž, dovolím si zde přikročit k jejímu podrobnějšímu rozboru a představím několik variant možného čtení.

⁷⁶ Everett 2003, 100. Navrhuje ji vnímat jako pouhý západogermánský dialekt, avšak bez bližší definice rozdílu mezi jazykem a dialektem.

⁷⁷ Everett 2003, 100–129.

⁷⁸ Existenci langobardštiny předpokládá, ale staví se skepticky k jejímu trvalejšímu užívání, nicméně se domnívá, že mohla být v užívání ještě v době Paulova dětství (Ghosh 2016, 127–128).

⁷⁹ Ghosh 2016, 131. Everett se k tomuto svědectví staví obezřetněji, ale s obdobným závěrem: „No doubt songs were sung by the Lombards themselves about the heroic king who conquered Italy. But one can only speculate in the light of Paul’s silence in what language these were sung. In any case, Paul’s silence indicates that songs in a Germanic language were not integral to Lombard culture, nor did they constitute an integral part of Lombard identity“ (Everett 2003, 113–114).

⁸⁰ Ghosh 2016, 130–131.

Základním problémem je vymezení geografického areálu rozšíření skladeb o Alboinových činech. Text zcela explicitně zmiňuje Bavyry, Sasy a „další národy téhož jazyka“. Nabízí se samozřejmě otázka, jak se věc má se samotnými Langobardy. Tu lze zodpovědět pouze na základě stanovení funkce výrazu *etiam*. Většinou bývá vázán k výrazu *hactenus*,⁸¹ domnívám se však, že vazbu je možné konstruovat gramaticky správně i jako *etiam tam apud Baioariorum gentem quamque et Saxonum*. Význam by pak byl takový, že písně jsou známy dokonce i u zmíněných *gentes*, jež by představovaly nejzazší hranice rozšíření těchto písní a jejich výskyt u Langobardů by tak z tohoto čtení implicitně vyplýval. Paulus mohl hypoteticky tuto realii považovat za samozřejmou, a proto ji explicitně nezmiňovat. Podle mého názoru nelze v tomto případě správné čtení bezpečně stanovit, při stanovování hypotéz by však právě proto měly být zvažovány obě varianty.

Poněkud překvapivě se ukázal jako problematický i výraz *hactenus*, jak dokládá Ghoshovo čtení.⁸² Jeho argumentace je následující: Ve svém výkladu se zabývá tím, že v předcházejícím odstavci Paulus překládá germánský výraz „scala“ do latiny:

Quod genus poculi apud eos «scala» dicitur, lingua vero Latina patera vocitatur
(HL 1, 27; zdůraznění MK).

Na základě toho předpokládá, že germánský pojem už nebyl přinejmenším částí publika srozumitelný a že tato skutečnost svědčí proti existenci doposud živé orální tradice.⁸³ Navrhuje proto číst výrazy *dicitur* a *celebretur* jako historický prezens odkazující nikoli na současnou situaci, ale na dobu „dřívějších Langobardů“, v jejichž době se měl pohár nazývat „scala“ a kdy se měl Alboin opěvovat mezi ostatními *gentes*.⁸⁴

Dle mého soudu je toto čtení poněkud násilné, a to z několika důvodů: Výraz *hactenus* by musel být čten v jiném významu než temporálním („až dosud“, jiný časový bod, ke kterému by se trvání mohlo vztáhnout, text nenabízí): Ghosh tak opravdu činí a překládá je *tacite* ve významu extenzivním („to the extent that“).⁸⁵ Paulus adverbium *hactenus* neužívá často, v *HL* existuje již jen jediný další výskyt a to ve významu

⁸¹ „Even up to the present time“ (Foulke 1907, 52); „selbst jetzt noch“ (Schwarz 2009, 153); „like til idag“ (Frihagen – Tosterud, 2003, 56); Ghosh zcela vypouští (srov. Ghosh 2016, 130–131).

⁸² Ghosh 2016, 131.

⁸³ Ghosh 2016, 131.

⁸⁴ Tamtéž. Proto měl podle Ghoshe užít i distancující vyjádření *apud eos*.

⁸⁵ Pokud bychom akceptovali předchozí domněnku o alternativním významu *etiam*, vzniklo by tak v zásadě pleonastické čtení.

jednoznačně časovém, což snad může mírně svědčit proti netemporálnímu užití. Ghoshova interpretace na každý pád vyžaduje vyložit adverbium *hactenus* netemporálně a zároveň vyložit užitý *présens* jako *présens* historický. Jím navrhované čtení není sice možné zcela vyloučit, ale domnívám se, že fakt, že se zakládá na volbě a vzájemné kombinaci vícero méně pravděpodobných variant, nehovoří příliš pro věrohodnost tohoto výkladu. Ghosh navíc zcela ignoruje větu, která v textu následuje:

Arma quoque praecipua sub eo fabricata fuisse, a multis hucusque narratur
(HL 1, 27).

Adverbium *hucusque* v této větě již jiný než temporální význam neumožňuje. Nutno ovšem přiznat, že Ghosh zmíněný výklad uvádí jako možný v poznámce pod čarou pouze, kterou se nicméně snaží ještě více zpochybnit své beztak již velice opatrné připuštění existence orální tradice v hlavním textu (a překlad je této interpretaci rovněž přizpůsoben).⁸⁶

Text *HL* byl však využit i pro podporu opačného stanoviska. Jako signály pasáží, vycházejících z orální tradice, bývají někdy vykládány uvozovací výrazy typu *dicitur* (o skandinávském původu Winilů, *HL* 1, 1), *refert hoc loco antiquitas* (*HL* 1, 8) apod. Takto např. H. Moisl tvrdí, že orální předávání materiálu, který Paulus později zapsal, je „přirozeným předpokladem“.⁸⁷ Problém je, že tato citovaná uvození se nacházejí u pasáží, které Paulus prokazatelně čerpá z písemného zdroje – *OGI* (kde se mimochodem u těchto pasáží obdobná uvození nevyskytují). Tento postřeh proto může mít své opodstatnění např. u Moislem zmíněného Fredegara (*FRED.* 3, 65: „*fertur*“) či tam, kde se Paulus a *OGI* rozcházejí (*HL* 1,2: „*in tres, ut fertur, omnem catervam partes dividentes*“), ale nemůže být brán jako jednoznačný signál citace orálního materiálu.

Jak je tedy patrné, text sám k objasnění otázky existence orální tradice nestačí. Cílem tohoto krátkého exkursu však bylo poukázat na to, že by jeho víceznačnost měla být při formulování hypotéz nadále zohledňována.

⁸⁶ Ghosh 2016, 130–131.

⁸⁷ „A natural assumption“ (Moisl 1985, 112; zdůraznění MK).

1.4 Obsah knihy I

Metodologickým problémem veškerých analýz, které zkoumají strukturu jednotlivých knih a celého díla, je již zmíněná otázka jeho dokončenosti.⁸⁸ Přetrhla-li Paulovu práci na *HL* smrt, je nutné počítat s tím, že text, který máme dostupný, netvoří plánovaný celek a že i dochované členění na jednotlivé knihy nemusí nutně odrážet Paulův záměr. Přestože je text rozčleněn na poměrně logické celky,⁸⁹ není možné vyloučit, že mu současnou podobu mohl vtisknout až některý z Paulových žáků. V předkládané práci nicméně respektuji tradiční členění a předěly knih.

Obsah knihy I lze pro přehlednost shrnout následovně:

1) Kapitoly 1–3: geografický úvod (1: popis Germánie; 2: popis Skadinavie; 3: kmen Winilů).

2) Kapitoly 4–6: digrese I (4: legenda o Sedmispáčích; 5: Scritobinové; 6: mořské víry).

3) Kapitoly 7–18: předpanonská fáze migrace (7–10: střet s Vandaly a přejmenování Winilů; 11–12: střet s Assipitty; 13: další místa migrace; 14: první král Agelmund; 15–18: Lamissonovy činy a vláda).

4) Kapitoly 19–24: panonská fáze I (19: porážka krále Rugiů Felethea Odoakerem a příchod Langobardů do Rugilandu; 20: další králové a odchod z Rugilandu, porážka krále Herulů Rodulfa; 21: Wachonova vláda; 22: nástup Audoina; 23: porážka Gepidů; 24: Alboin u krále Turisinda).

5) Kapitoly 25–26: digrese II (25: Justiniánova vláda, výčet italských učenců; 26: působení sv. Benedikta a dvě Paulovy básně na jeho počest).

6) Kapitola 27: panonská fáze II (porážka krále Gepidů Cunimunda, Alboinův sňatek s jeho dcerou).

Z přehledu je patrné, že po obsáhlém exkursu o poměrech na vzdáleném severu, který patří k poměrně stálému repertoáru historiografických děl stojících na pomezí antiky

⁸⁸ W. Goffart ve svém rozboru nedokončenost *HL* připouští (Goffart 1988, 379), nicméně nadále pracuje tak, jako by struktura díla byla zcela Paulovým úmyslem (srov. např. jeho tezi o symetrické výstavbě knihy I – tamtéž, 383–384). K odmítnutí nedokončenosti *HL* R. McKitternickovou srov. pozn. 17. V jejích stopách jde i Ch. Heath, který užívá její argumentaci jako východiska pro celou svou analýzu (Heath 2012, 236).

⁸⁹ Zároveň však pro jejich umístění nelze nalézt jednotný klíč (opačný postoj zaujímá Rogan 1993, 407–421; jeho argumentaci přesvědčivě odmítá Plassman 2006, 197–198).

a raného středověku,⁹⁰ se Paulova pozornost upíná na počátky langobardské *gens* a předitalskou fází jejich dějin.

1.5 *Knih I jako tzv. origo gentis*

Jednou ze základních otázek, jež se pojí s tímto legendárním materiálem, je, jakou výpovědní hodnotu má jako historický pramen.⁹¹ Pokud na ni nahlížíme jako na pramen pro děje období stěhování národů, panuje poměrně shoda, že o jisté faktografii lze hovořit až ve chvíli, kdy Langobardi po pouti zpola mytickým prostorem, jehož topografie není zřejmá již ani Paulovi,⁹² vstupují do podunajského Rugilandu.⁹³

Další možností však je přistupovat k textu jako k prameni, jenž zachycuje rozmanitou směs tradic a konstruktů, o něž opírala langobardská *gens* svou identitu (pojmem tradice zde nemíním pouhé mechanické přejímání daného materiálu, ale i jeho změny a případnou instrumentalizaci). Problémem takového tázání je však skutečnost, že většinou nemáme možnost tyto změny sledovat, protože neznáme zdaleka všechny Paulovy zdroje, jejich stáří, nemluvě o historickém kontextu jejich vzniku a případných proměn. Jistou výjimku můžeme konstatovat pouze u materiálu čerpaného z *OGL*, v jejímž případě lze alespoň přibližně určit dobu, kdy v ní byla zachycená tradice fixována či konstruována, a určit alespoň přibližně prostředí, z něhož vzešel podnět k sepsání díla.⁹⁴ Ostatní chronologické vrstvy v Paulově díle jsou jen obtížně identifikovatelné a ještě

⁹⁰ Např. PROC. Goth. 2, 15,16–22; IORD. Get. 21. Astronomická pozorování (u Paula v *HL* I, 5) mají své paralely u PROC. Goth. 2, 15,5–15; IORD. Get. 16–19 aj.

⁹¹ N. Christie jej výstižně charakterizuje takto: „The origins of the Longobards, as set out in Longobard texts of seventh- and eight- date [...] are a mish-mash of legendary figures, heroes, gods and concocted tradition, served with occasional hind of facts“ (Christie 1995, 1).

⁹² Srov. Paulův komentář v *HL* I, 13: „*Egressi itaque Langobardi de Mauringa, applicuerunt in Gollandam, ubi aliquanto tempore commorati, dicuntur post haec Anthab et Banthaib, pari modo et Vurgundaib, per annos aliquot possedissee; quae nos arbitrari possumus esse vocabula pagorum seu quorumcumque locorum*“ (zdůraznění MK).

⁹³ Pohl 2001, 62; Priester 2004, 23 aj.

⁹⁴ W. Pohl odmítá představu kontinuálního proudu tradice, místo níž výstižně užívá metaforu sítě paměti, v níž známé momenty její fixace tvoří jednotlivé uzly, z nichž jeden představuje právě zápis *OGL* (Pohl 2000, 17: „a few knots in an interrelated network of memory“).

obtížnější je stanovit, zda materiál, který zaznamenal, obsahoval prvky, s nimiž se Paulus a jeho současníci i nadále identifikovali, či zda byl jeho zájem již spíše antikvářský.⁹⁵

Přes zmíněné problémy se k langobardským pramenům pokusili tímto způsobem přistoupit badatelé, kteří bývají řazeni k vídeňské škole či mají k jejím pozicím blízko. Jeden z nejnovějších pokusů tohoto zaměření je studie Alheydis Plassmannové, v níž se věnuje i Paulovu dílu.⁹⁶ Přestože si je autorka vědoma toho, že se kniha I *HL* nesoustředí pouze na langobardské dějiny (viz pasáže o Justiniánovi a sv. Benediktovi), řadí ji tematicky do korpusu různorodých středověkých děl, resp. jejich částí, jimž moderní bádání vtisklo označení *origo gentis*.⁹⁷ Plassmannová tento pojem vztahuje jednak k nedochované orální tradici o původu dané *gens*, jednak k pasážím s tímž obsahem v písemných pramenech.⁹⁸ Jak zdůraznila táž autorka, v povědomí středověkých autorů sice obdobný žánr neexistoval a oni sami mnohdy ostatní texty tohoto typu neznali,⁹⁹ nicméně postupy, jež uplatňovali, byly často podobné a jejich komparace přinesla některé závěry, které mohou sloužit jako užitečný nástroj pro jejich analýzu. Pokud jde o funkci těchto vyprávění, má Plassmannová blízko k vídeňské škole právě v tom ohledu, že je vnímá jako důležitý zdroj identity jednotlivých *gentes*.¹⁰⁰

Základní strukturní prvky se pokusil již dříve u tohoto typu narativu stanovit Herwig Wolfram, užívá pro ně však pojem „kmenové ságy“ („tribal sagas“)¹⁰¹. Podle něj na počátku dané *gens* stojí vždy malá skupina, kterou již nadále neuživí její vlast, takže je

⁹⁵ Příkladem konstruktů, který byl již v Paulově době nefunkční a nesrozumitelný, může být podoba posloupnosti langobardských králů. Podle H. Wolframa byl původní katalog v prologu k *ER* sestaven jako paralela ke katalogu ostrogótských králů, jehož původcem byla Cassiodorus – stejně jako měl být sedmáctým ostrogótským králem Athalarich, tak jím měl být i iniciátor langobardského zákoníku Rothari. Důvodem, proč bylo podstatné číslo sedmáct, je to, že podle části římských tradic byl sedmáctým králem po Aeneovi Romulus – sedmáctý král tak mohl být považován za nového Romula (Wolfram 1994, 31–32). Paulus však tento konstrukt – je-li správný – již očividně neznal, jak je patrné z toho, že číslovanou řadu narušuje tím, že do ní opomíjí zahrnout Wachona (k tomu více v Komentáři, pozn. 60).

⁹⁶ Plassmann 2006.

⁹⁷ Plassmann 2006, 14.

⁹⁸ „Darunter versteht man üblicherweise die zunächst nicht überlieferte mündliche Erzählung über eine *gens* und dann den Abschnitt in einem schriftlichen Geschichtswerk, der sich mit deren Herkunft beschäftigt“ (*ibid.*).

⁹⁹ Plassmann 2006, 16.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 12.

¹⁰¹ Wolfram 1994, 34.

nucena ji pod božím vedením opustit.¹⁰² Zdatnost této skupiny bývá následně podrobena zkoušce – aby obstáli, musejí vykonat primordiální čin, při němž často pomůže božský zásah.¹⁰³ S vykonáním primordiálního činu bývá podle Wolframa spojena změna kultu.¹⁰⁴

Obdobně postupovala i Plassmanová, jež ve výstavbě těchto vyprávění identifikovala dva základní *topoi* (migraci a primordiální čin) a vedle nich řadu prvků a postupů, jejichž smyslem je vytvořit či posílit vědomí společné identity a dodat dané *gens* legitimitu.¹⁰⁵ Domnívám se, že tyto *topoi* spolu s některými Wolframovými postřehy slouží jako vhodné kategorie pro shrnutí části témat, které kniha obsahuje.

1.5.1 Původ

Svou legitimitu opírala část *gentes* tradičně o konstrukt trojského či biblického původu.¹⁰⁶ Zároveň však byla nastolena otázka, zda vedle těchto dvou nepochybných konstruktů nevznikl obdobně i *topos* skandinávského původu, jenž by byl aktuální pro Góty a právě Langobardy.¹⁰⁷ Zda jde skutečně o pouhý literární konstrukt, nebo zda zpráva může odrážet jistou historicitu, je nadále předmětem sporů.¹⁰⁸

Právě historický původ Langobardů je předmětem vědeckého bádání prakticky od samotných počátku, avšak bez jednoznačného výsledku. Nejstarší antická svědectví kladou Langobardy k dolnímu Labi,¹⁰⁹ *Scatinavia* / *Scadanan* / *Scadinavia* / *Scatenauga* se jako pravlast Langobardů objevuje po dlouhé lakuně v pramenech až v textech 7. století a 8. století.¹¹⁰ Na základě těchto údajů se i badatelské pole rozdělilo na zastánce polabské a

¹⁰² *Ibid.* Wolfram zdůrazňuje pocit vyvolenosti národa, který však v Paulově díle ani *OGL* není příliš silně akcentován, stejně jako explicitní zdůraznění božského vedení (srov. vyhocení obou těchto motivů v *HLCG* 1).

¹⁰³ Wolfram 1994, 34.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 35.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 360–369.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Hachmann 1970, 145–220.

¹⁰⁸ Plassmannová např. nechává otázku otevřenou (Plassmann 2006, 360–361).

¹⁰⁹ STR. 7, 1, 3; VELL. 2, 106; TAC. Germ. 40; CLAUD. PTOL. 2, 11, 9 a 17 (Langobardy uvádí pod dvojím názvem, poprvé na Labi, podruhé u Rýna; druhý údaj bývá považován za chybný – např. Bystrický 2008, 58; naproti tomu srov. údaj v *HLCG* 2, jenž klade Langobardy k Padersbornu). Další zmínky TAC. ann. 2, 45 a 46; 11, 7; D. CASS. 72, 3.

¹¹⁰ FRED. Chron. 3, 65; *OGL* 1; *HL* 1, 1; *HLCG* 3.

skandinávské teorie s tím, že novější bádání upřednostňuje spíše první z nich.¹¹¹ Jedním s problémů, na něž bádání naráží, je lokalizování geografického celku, který tento výraz označuje, neboť byl v průběhu antiky a raného středověku spojován s různými oblastmi.¹¹²

V případě gótské tradice je *Scandza* popisována jako ostrov,¹¹³ z něhož se Gótové přeplavili na třech lodích.¹¹⁴ V souvislosti s původem Langobardů se lokalita obdobného názvu objevuje prvně u tzv. Fredegara, jenž ji pravděpodobně za ostrov nepovažoval.¹¹⁵ Při popisu tažení Langobardů zmiňuje pouze překročení Dunaje.¹¹⁶ Paulovi známá *OGL* hovoří o „ostrovu jménem Scadan, což znamená zkáza“,¹¹⁷ Paulus toto podání mísí se svědectvím Plinia Staršího.¹¹⁸ Odlišná tradice je zachycena v *HLCG*, jež tuto oblast klade k Labi a podle níž není pravlastí *gens*.¹¹⁹

Jak naznačují předchozí odstavce, lze přítomnost *Scadinavie* v narativu o počátcích langobardské *gens* vysvětlit několika způsoby. Pokud se přikloníme k názoru, že langobardské prameny i s odstupem několika staletí odrážely stopy historické reality, znamenalo by to buďto, že Langobardi ze Skandinávie opravdu přišli, nebo že pojem *Scadinavia* a jeho varianty mohl být vztažen k jiné lokalitě než dnešní Skandinávii, jak naznačují Fredegar i *HLCG*.¹²⁰ Zdá se však spíše nepravděpodobné, že by kolektivní paměť mohla zachovat vzpomínky na události z doby před přelomem letopočtu. Odlišným vysvětlením by mohla být literární závislost *OGL* / Paula na Cassiodorovi / Jordanovi a

¹¹¹ Přehled bádání podává Fröhlich 1976, 1–4.

¹¹² Pro přehled srov. Nyman 2005, 582–587; srov. též Doležal 2001. Pokusy o lokalizaci *Scadinavie* v langobardském kontextu nepřinesly bezpečnější výsledek (starší bádání shrnuje Foulke 1907, 3–4), část badatelů se přiklání k jihošvédskému Skåne (např. Svernung 1963, 27–46).

¹¹³ IORD. Get. 1, 9 *et passim*.

¹¹⁴ IORD. Get. 17, 94.

¹¹⁵ FRED. Chron, 3, 65: „*Scathanavia, que est inter Danuvium et mare Ocianum*“.

¹¹⁶ *Ibid*,

¹¹⁷ *OGL* 1: „*Est insula qui dicitur Scadan, quod interpretatur excidia*“; modenský rukopis. „Scadan, in margine: id est scan...dan“.

¹¹⁸ Srov. Komentář, pozn. 5.

¹¹⁹ *HLCG* 2: „*sic Scatenauga Albiae fluvi ripa primis novam habitationem posuerunt*“.

¹²⁰ Geografické představy autora *HLCG* mohou být nicméně vysvětlitelné i jako důsledek jeho mylného čtení Isidora, jenž v 9. knize *Etymologií* hovoří ve dvou po sobě jdoucích souvětích o Langobardech a Vandalech. Autor *HLCG* klade původní sídla Winilů / Langobardů k řece jménem Vindilicus, od jejíhož názvu Isidor odvozuje právě jméno Vandalů. Je tedy možné, že se *HLCG* snaží další geografické údaje skloubit s touto informací.

s ní spojený vznik výše zmíněného literárního *topu* skandinávského původu.¹²¹ Vzhledem k výše uvedeným argumentům však tuto závislost nepokládám za příliš pravděpodobnou.¹²² K posledku Herwig Wolfram spojuje motivy přítomné v *origo* s genealogiemi germánských královských rodin a motivem jejich božských zakladatelů a dospívá k závěru, že Skandinávie mohla sloužit jako zdroj obdobných posvátných tradic,¹²³ jež se šířily napříč jednotlivými etniky v souvislosti se sňatky jejich příslušníků, adopcemi apod.¹²⁴ Domnívám se, že s Wolframovou představou o nositelích tradice lze souhlasit, byť jeho důraz na sakralitu nepovažuji za nutný.¹²⁵ Možná se však nemuselo jednat o předávání neměnné a uzavřené tradice – v případě Langobardů lze snad uvažovat o vstřebání skandinávských vlivů do tradice vlastní v době kontaktů langobardské *gens* s Heruly, u nichž skandinávské vazby ještě v 6. století dokládá Prokopios¹²⁶ a u nichž je zřejmě možné doložit skandinávské vlivy i archeologicky.¹²⁷ Přímé spojení mezi Langobardy a Heruly představuje manželka langobardského krále Wachona, Herulka Salinga (Silinga).¹²⁸

1.5.2 Migrace

Podle zjištění Plassmannové patří představy o migraci *gens* („Wanderung“) k jednomu ze základních stavebních kamenů žánru *origo gentis*, daleko častějšímu, než je představa o autochtonním původu.¹²⁹ Kromě toho, že jde v mnoha případech o odraz historicky doložitelné skutečnosti, zdůrazňuje autorka i funkci migračního vyprávění ve vztahu k legitimizaci nového pořádku, jenž *gens* ustavuje v nové zemi.¹³⁰

¹²¹ Hachmann 1970, 20. K tomu kriticky Fröhlich 1976, 3–4.

¹²² Srov. oddíl 1.3.1. Tato hypotéza by navíc předpokládala znalost gótské tradice i u Fredegara. Závislost Paula na *Getikách* připouští např. Goffart 1988, 383.

¹²³ Wolfram 1994, 34: „Thus Scandinavia obviously did not, or rather could not, export masses of peoples and armies, but exported (or later on imported) sacred traditions that could travel long distances with rather small groups, such as, possibly, the Amals, or more often without any direct carriers.“

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Pro opatrný postoj k sakrálnímu charakteru germánské královské moci srov. Picard 1991.

¹²⁶ PROC. Goth. 2, 14–15.

¹²⁷ Tejral 2012, 51–53.

¹²⁸ Srov. Komentář, pozn. 59.

¹²⁹ Plassmann 2003, 360–361.

¹³⁰ *Ibid.*, 360.

U Langobardů se dochovala tradice dvojí – za prvé v *OGL*, z níž ji přejímá i Paulus a dále ji rozšiřuje, za druhé v mladší *HLCG*, jež však zřejmě směšuje tradic více a podává celkově poněkud zmatený obraz.¹³¹ Zdá se nicméně, že migrace *gens* do Itálie tvořila opravdu podstatnou složku langobardské *origo*. Jak je totiž zřejmé z Paulova komentáře, názvy jednotlivých zastávek langobardského putování se v tradici zachovaly, přestože byly přinejmenším na konci 8. století již geograficky zcela nezařaditelnými pojmy.¹³²

OGL vyjmenovává území, jimiž měli Winilové / Langobardi na své pouti projít, v tomto sledu: *Scandanau, Golaida, Anthaib, Bainaib, Burgundaib*, zatímco Paulus uvádí následující: *Scadinavia, Scoringa, Mauringa, Golanda, Anthab, Banthab, Vurgudaib*; oproti *Origo* tedy navíc zmiňuje území *Scoringa* a *Mauringa*.¹³³ Následně jsou zmíněny oblasti, které je možné snáze lokalizovat – Rugiland, Feld a Panonie.¹³⁴

V *Origo* není jasné, kde dochází ke střetu mezi Winily a Vandaly – pokud text není porušen, zdá se, že se tyto události odehrály již v jejich pravlasti, podle Paula však jednoznačně v zemi *Scoringa*.¹³⁵ *Scoringa* i *Mauringa* jsou u Paula místa, kde dochází k rozsáhlejší epizodám, a to k již zmíněnému boji s Vandaly v zemi *Scoringa* a střetu s kmenem Assipittů při přechodu do *Mauringy* poté, co na území *Scoringa* vypukl hladomor.¹³⁶ Paulus zmiňuje i další přesuny, které však nejsou lokalizovány (přes

¹³¹ *HLCG* 2 klade původní langobardská sídla do oblasti kolem Labe. V pasáži se dále zmiňuje *Saxonia* a ve spojení s ní místo zvané Patespruna (snad dnešní Paderborn), kde mělo dojít k volbě prvního krále. Odtud měli napadnout jisté *Beovinidi* a na tomto místě měly být ještě v autorově současnosti patrné zbytky paláce krále Wachona (ztotožňováno s územím Cech – srov. Třeštík 1996, 265). Po porážce *Beovinidi* měli Langobardi zamířit do Thrákie, Panonie, Rugilandu a následně opět do Panonie. *HLCG* tedy nezná starobylé názvy doložené *OGL* a Paulem, místo toho užívá průhlednější geografická označení, což by mohlo být dokladem toho, že autor pracoval i s prameny, jež vycházely z jiné než langobardské tradice (podrobněji Králová 2014, 30).

¹³² *HL* 1, 13.

¹³³ *OGL* 2; *HL* 1, 13. Pro pokusy o lokalizování těchto území srov. Komentář, pozn. 35.

¹³⁴ Srov. Komentář, pozn. 45 a 48. Přítomnost Langobardů v těchto oblastech lze již s větší jistotou doložit i archeologicky (ze základních prací: Werner 1962; Tejral 1975; Tejral 2001; Tejral 2012).

¹³⁵ *HL* 1, 10. Podle Mommsena došlo v tomto úseku v dochovaných verzích *OGL* ke zkrácení – domníval se, že původně i ona obsahovala líčení událostí na území *Skoringy*. Klíčové je pro něj slovo *exhinde* ve větě: „*Et moverunt se exhinde Langobardi, et venerunt in Golaidam...*“ (*OGL*, 2), která následuje zcela bezprostředně po vyličení událostí vedoucích k přejmenování kmene. Toto *exhinde* podle jeho názoru postrádá geografickou oblast, k níž by bylo možné je vztáhnout (Mommsen 1880, 66n). Není však možné vyloučit, že výraz odkazuje k pravlasti *Scandanau*.

¹³⁶ *HL* 1 10–13.

nejmenovanou řeku – *HL* 1, 15). Tyto přesuny tvoří pro *gens* často kritický moment (viz níže).

Zmíněné lokality jsou však pouhé zastávky na cestě, jejímž konečným cílem je Itálie, kde „kmen Winilů čili Lagobardů [...] později šťastně vládl“,¹³⁷ jak je zdůraněno hned v první kapitole *HL*. V Paulově podání však tato pouť nenabývá biblických rozměrů poutě do zaslíbené země, jež jsou výrazně akcentovány v *HLCG*.¹³⁸

1.5.3 Primordiální činy

Plassmannová charakterizuje primordiální čin („die primordiale Tat“) jako čin, jehož následkem je ustavení nového pořádku.¹³⁹ Jeho původcem může být celá *gens*, její zástupce či zásah vnější moci (často božské).¹⁴⁰ Konkrétní podoby může podle Herwiga Wolframa nabýt formy překročení moře či velkého vodního toku nebo svedení vítězné bitvy s mocnějším nepřítelem (případně i vícero těchto prvků),¹⁴¹ Plassmannová doplňuje ještě změnu formy vlády a dobytí nového území.¹⁴²

V případě Langobardů lze takto charakterizovat několik momentů legendárního období jejich dějin. Jak již bylo zmíněno v předcházejícím oddíle, obdobné zkoušky často provázejí přesuny *gens*. Neplatí to však bez výjimky – k prvnímu činu, který je možné zahrnout do této kategorie, totiž ke střetu s Vandaly, dochází buďto ještě v původní vlasti Winilů,¹⁴³ nebo na první zastávce jejich pouti, ve Skorinze, avšak až poté, co zde již po nějakou dobu sídlí.¹⁴⁴ Na rozdíl od tradic některých jiných *gentes* langobardské podání každopádně neakcentuje přeplavení z pravlasti, přestože ji *OGL* i Paulus shodně charakterizují jako ostrov.¹⁴⁵ Další činy již bývají spojeny s překonáváním překážek na cestě (např. nepřátelských kmenů, vodních toků).

¹³⁷ *HL* 1, 1. Fázi přesunu do Itálie se detailně věnuje kniha II.

¹³⁸ *HLCG* 1.

¹³⁹ Plassmann 2003, 361.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Wolfram 1994, 35–36.

¹⁴² Plassmann 2003, 361.

¹⁴³ *OGL* 1.

¹⁴⁴ *HL* 1, 7.

¹⁴⁵ IORD. Get. 17, 94; Wid. Res gest. 1, 3.

1.5.3.1 Střet s Vandaly a přejmenování *gens*

Pasáž o přejmenování *gens* patří k neznámějším pasážím langobardské tradice. V *OGL* 1 je vyprávěna následovně: V čele kmene Winilů stáli žena jménem Gambara a její dva synové Ybor a Ajo (*principatum tenebant*). Proti nim vytáhli vůdcové Vandalů Ambri a Assi a požadovali od nich tribut, Winilové se však rozhodli raději s nepřitelem bojovat. Ambri a Assi se před bitvou obrátili na Wodana s žádostí o vítězství a ten je přislíbil tomu, koho uvidí jako prvního při východu slunce. Gambara a její synové naproti tomu požádali o pomoc Wodanovu manželku Freu. Ta jim poradila, aby ráno spolu s winilskými muži přišly i jejich ženy s rozpuštěnými vlasy upravenými podél tváře na způsob vousů. V noci navíc otočila Wodanovo lůžko k východu tak, že když se ráno probudil, spatřil Winily a jejich ženy. Na jeho otázku: „Kdo jsou tihle Dlouhovousí (*Qui sunt isti Longibarbae*)?“ mu Frea odpověděla: „Tak, jak jsi jim dal jméno, dej jim i vítězství.“ Tak se i stalo a od té doby se Winilové nazývají Langobardy.¹⁴⁶

Pasáž je pozoruhodná hned z několika důvodů – zaprvé jde o jediný z čistě legendárních příběhů v *OGL* / *HL*, jenž se dochoval i v dalším nezávislém prameni, který navíc není langobardské provenience – v kronice tzv. Fredegara.¹⁴⁷ Zadruhé se jedná o

¹⁴⁶ *OGL* 1; obdobně *HL*, I 2–3 a 7–10 (k rozdílům srov. níže).

¹⁴⁷ FRED. Chron. 3, 65. V líčení Fredegara a *OGL* / Paula se nachází několik podstatných rozdílů: Scathanavia není ostrov, ale jakási lokalita mezi „Dunajem a mořem Oceánem“. K střetu dochází při překročení Dunaje a jeho následkem je obsazení části Panonie. V příběhu nevystupuje Gambara ani její synové. Protivníky původního kmene nejsou Vandalové, ale *Chuni*, Hunové (míněni jsou pravděpodobně Avaři – srov. FRED. Chron. 3, 61). Ani jedna ze stran se sama neobrací na některého z bohů. Není zmíněna Frea a její lest – počínání winilských žen je vysvětleno pouze snahou učinit dojem, že winilských bojovníků je více. Pokud jde o poslední bod, je v souladu tvrzením, jež opakovaně zdůrazňují i *OGL* a Paulus, podle nichž byli Winilové *gens parva* (viz výše).

Rozdíly v jednotlivých podáních byly vysvětlovány různě. Takto např. Cingolani pokládá Fredegarovu verzi za bližší originálu a verzi v *OGL* za rozšířenou o pozdější doplnění (Cingolani 1995, 38–41). Pohl naproti tomu namítá, že není pravděpodobné, že by se Vandalové jako protivníci Winilů objevovali až v pozdější verzi, neboť v polovině 7. století již byly jejich dějiny jen velmi vzdálenou a mlhavou vzpomínkou, z nichž mohlo v paměti zůstat nanejvýš překročení Rýna a jejich africké působení (Pohl 2000, 19). Předpokladem pro tento přístup je existence jednotné tradice, od níž docházelo k pozdějším odchylkám, daným např. neznalostí autora.

Otázkou je, zda však tento implicitně aplikovaný model, v němž jedna verze a její výpovědní hodnota stojí hierarchicky výše („verze bližší originálu“), má v situaci, kdy se nacházíme v neznámo jaké fázi tradice, nadále smysl. I pokud bychom předpokládali existenci jedné původní verze, jejíž počátky sahají hluboko do minulosti kmene a již se pokusila kolektivní paměť udržet, nemůžeme s nejmenší jistotou tvrdit, že mýtus

jedno z mála zachycení pohanských mýtů v jihogermánském prostředí.¹⁴⁸ Konečně pak vyprávění obsahuje několik motivů, které Plassmannová identifikuje jako prvky, jež představovaly zdroj společné identity a legitimacy dané *gens* (zejména motiv pojmenování *gens* a její legitimizaci zvnějšku).¹⁴⁹

můžeme spojit s „první etnogenezí“ kmene kdesi na dolním Labi v předaugustovské době (takto Jarnut 2002, 31), s jeho panonským obdobím či že jeho dochovaná podoba může souviset až se snahami o vytvoření jednotné identity langobardské *gens* po příchodu do Itálie či se snahou langobardských králů vytvořit jakýsi pandán k zákonodárné činnosti. Verze dochované u Fredegara a v *OGI* – pokud jsou pokusy o dataci správné – od sebe dělí pouze 10–20 let. Pokud se navzdory nastíněným rozdílům zaměříme na podobnosti obou verzí, zjistíme, že jich je na dva na sobě pravděpodobně nezávislé zdroje poměrně dost. Důvodem snad může být právě chronologická blízkost, v níž došlo k zápisu a díky níž se zachytilo určité stádium dané tradice. Rozdílnost podání by však nemusela být nutně dána tím, že Fredegar byl hůře či lépe informován, či tím, že se podání proměnilo během časové prodlevy, ale lze si představit, že v dané době vedle sebe existovalo více plnohodnotných verzí. Je možné, že v příběhu figurovalo několik klíčových strukturních prvků (původní jméno Winilové, přejmenování ve střetu s nepřítelem, přestrojení žen, zásah božstva, formule „Ty, jenž jsi dal jméno, dej i vítězství.“) a zároveň určité „proměnné“ (místo střetu, identita nepřátel), které se mohly měnit v závislosti na funkci, na proměnách vnímání toho, co je pro dojem pravdivosti příběhu pravděpodobné, či mohlo docházet k napojování více různých příběhů kolem jednoho jádra.

¹⁴⁸ Zejména mezi německými badateli získal značnou pozornost výklad Karla Haucka, podle něhož mytologický příběh odráží změnu náboženského kultu od tzv. Vanů, k nimž patřila i Freja (stsev. Freyja), k mladší skupině Ásů, v jejichž čele stál Wotan (stsev. Óðin) – takto Hauck 1955; Wolfram 1994, 22; Schwarz 2009, 346. K této hypotéze je však nutné přistupovat s opatrností, přinejmenším vzhledem k velkému časovému odstupu mezi předpokládanou náboženskou změnou a zaznamenáním mýtu (Plassmann 2006, 205). Na nemožnost spoléhat se na stabilitu tradice ukazuje na příklad skutečnost, že ve staroseverských pramenech Freyja Óðinovou manželkou nebývá. Další otázkou je to, zda v případných archaičtějších verzích příběhu o přejmenování Winilů Freja vůbec figurovala. V Paulově případě se zdá, že smysl příběhu již neznal, a proto vynechal poměrně důležitou součást Frejiny lsti – otočení lůžka. Verze v *OGI* je tak sice v jistém ohledu soudržnější, ale ani ona zcela jednoznačně nevysvětluje, proč měly winilské ženy předstírat, že mají vous. Pokud tomu bylo pouze proto, aby upoutaly Wodanovu pozornost, nebyla již nutná lest s lůžkem. Jejich přestrojení za muže navíc připomíná vyprávění o jiné situaci, kdy je nepočtené winilské / langobardské vojsko nuceno na oko zvýšit své stavy – příběhu o střetu s Assipitty. Zdánlivá nelogičnost není samozřejmě pro mytologický způsob vyprávění ničím výjimečným, avšak může naznačovat i to, že v příběhu se sloučilo více tradic, a není možné bezpečně rozhodnout, zda Frejin zásah byl s přejmenováním Winilů / Langobardů spojován i v hluboké minulosti, kdy mělo k hypotetické změně kultu dojít – ostatně nejstarší dochovaná verze příběhu v burgundské kronice, tradičně přisuzované tzv. Fredegarovi, jej zcela pomíjí (srov. předchozí pozn.).

¹⁴⁹ Srov. např. Jarnut 2002, 31.

Právě na pojmenování *gens* klade Plassmannová velký důraz jako na jeden z podstatných momentů formování pocitu sounáležitosti („Wir-Gefühl“).¹⁵⁰ Autorka rozlišuje tři základní možnosti pojmenování – pojmenování spojené s primordiálním činem (často s porážkou nepřátelského kmene), pojmenování podle eponymního hérao či podle charakteristické vlastnosti.¹⁵¹ Jak je patrné z dochovaných pramenů, *OGL* jednoznačně upřednostňuje první kategorii – k pojmenování, resp. přejmenování langobardské *gens* z Winilů na Langobardy došlo v souvislosti s jejím vítězstvím nad Vandaly.¹⁵² Paulus tuto verzi sice uvádí, ale následně ji relativizuje na základě odlišné interpretace, jež jméno Langobardů přičítá charakteristickému rysu jejich zevnějšku – dlouhým, nikdy neholeným vousům.¹⁵³

Důvod pravděpodobně souvisí s druhým zmíněným motivem – legitimizací autoritou stojící mimo vlastní *gens*. Tou je však v tomto případě pohanské božstvo – Wotan (Wodan, severský Ódin).¹⁵⁴ Neznámý autor *OGL* tuto skutečnost přechází s pozoruhodnou netečností, která dokonce vedla ke spekulacím o jeho vlastní inklinaci k pohanství,¹⁵⁵ jež je však málo pravděpodobná. Paulus se zde naopak uchyluje ke dvěma strategiím, které mohli křesťanští autoři využít pro oslabení výpovědní hodnoty příběhu – k jeho zesměšnění a zpochybnění božské podstaty daného pohanského boha.¹⁵⁶ Pohanský element nadále oslabuje přičtením vítězství boží Prozřetelnosti.¹⁵⁷ Zároveň však bývá zdůrazňována i určitá Paulova výjimečnost v tom, že přestože se od pohanského materiálu distancuje, uvádí jej v plné šíři.¹⁵⁸ Jako vysvětlení bývá přijímána Goffartova domněnka,

¹⁵⁰ Plassmann 2006, 365.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² *OGL* 1.

¹⁵³ *HL* 1, 9. Původcem této interpretace, k níž se přiklání i většina moderních badatelů, je Isidor, Paulus jej však explicitně necituje (srov. Komentář, pozn. 28). Příklady dalších etnik, jež získaly název podle specifického rysu svého vzhledu, uvádí Nedoma 2001, 51.

¹⁵⁴ Langobardská tradice však není v tomto ohledu ojedinělá – srov. roli téhož božstva v anglosaských královských genealogiích (Plassmann 2006, 366) či později Freye v genealogii severských Ynglingů

¹⁵⁵ Bracciotti 1997, 7–8.

¹⁵⁶ Plassmann 2006, 366. Srov. rovněž Komentář, pozn. 30. Paulova nedůvěra rovněž plyne z chronologických obtíží, které obdobně jako u epizody s Amazonkami způsobuje jeho pokus synchronizovat tyto děje s antickou historií.

¹⁵⁷ *HL* 1, 9.

¹⁵⁸ Pohl 1994a, 384.

že Paulus musel příběh zahrnout, protože jej jeho publikum znalo a očekávalo.¹⁵⁹ Již Paulova volba slov (*refert hoc loco antiquitas*) však naznačuje, že to, co dodávalo příběhu alespoň jistou váhu, byla jeho starobylost.¹⁶⁰ Je rovněž otázkou, zda Paulova motivace nemohla souviset i s tím, že *OGL* pravděpodobně vnímal jako integrální součást prologu k Rothariho zákoníku,¹⁶¹ a zda tedy pohanskému příběhu nedodala v Paulových očích alespoň elementární opodstatnění autorita oficiálního legislativního textu, přestože cítil nutnost se od pohanských prvků distancovat.

1.5.3.2 Od malé skupiny k plnohodnotné *gens*

Podle Paulova podání však v tomto legendárním období sehrály ve formování *gens* podstatnou roli rovněž i další střety, jež museli Langobardi cestou do svých nových sídel podstoupit – střet s odjinud nedoloženými Assipitty, Amazonkami a „Bulhary“. První dva jsou strukturovány obdobně – Langobardi se snaží přesunout se na jiná místa, v čemž jim brání nepřítel. Situace se vyřeší namísto války soubojem dvou jednotlivců.¹⁶²

Langobardi jsou v této době stále představováni jako nepočetná skupina. Proto je zásadní, že nepřímým důsledkem střetu s Assipitty je rozšíření svobodného stavu o propuštěné otroky, díky nimž se navyšuje počet bojeschopných mužů.¹⁶³

Boj s Amazonkami (*HL* 1, 15) obsahuje obdobné motivy (překročení řeky, souboj), zdá se však, že plní poněkud odlišnou funkci – představuje spíše individuální zkoušku zdatnosti mladého Lamissiona, pozdějšího krále, podobně jako tutéž roli později hraje cesta mladého Alboina za králem Turisindem (*HL* 1, 23–24). Jde však o jednu z epizod, k níž Paulus přistupuje s nedůvěrou.¹⁶⁴

V rámci legendárních vyprávění představuje střetnutí s Bulhary jedinou porážku.¹⁶⁵ Langobardské ponížení je však okamžitě nahrazeno vítězstvím nad týmiž protivníky v další bitvě. Ve formování *gens* je tento moment přelomový – Langobardi přestali být nepočetnou skupinou, jež se ve válečných střetnutích musela spoléhat na lest, boží zásah či

¹⁵⁹ Goffart 1988, 382; Pohl 1994a, 384; Plassmann 2006, 209.

¹⁶⁰ *HL* 1, 8.

¹⁶¹ Srov. oddíl 1.3.1 výše.

¹⁶² Obdobný motiv zaznamenává i Řehoř z Tours pro Vandaly a Svěby (GREG. TUR. Franc. 2, 2).

¹⁶³ *HL* 1, 13.

¹⁶⁴ Srov. *HL* 1, 15.

¹⁶⁵ K identitě etnika, které Paulus označuje jako Bulhary, srov. Komentář, pozn. 41.

výkon výjimečných jedinců, a „od té doby již kráčeli vstříc válečným útrapám s větší odvahou“.¹⁶⁶ Tento proces se podle Paulova podání definitivně uzavírá vítězstvím nad Heruly, po němž do sebe langobardská *gens* vstřebává i příslušníky dalších etnik a začíná představovat ofenzivní sílu.¹⁶⁷

1.5.3.3 Změna formy vlády

Další z typu primordiálních činů, jak je definuje Plassmannová, změna formy vlády, se zdá v langobardské tradici akcentována jen málo. *OGL* pouze konstatuje, že si Langobardi zvolili za prvního krále Agelmunda, syna Ajona, jednoho ze dvou původních winilských vůdců (*principes*).¹⁶⁸ Paulus doplňuje, že tak učinili „po vzoru ostatních národů“,¹⁶⁹ snad jako ohlas ustavení Saula králem Izraele.¹⁷⁰ Jak však poznamenává Plassmannová, paralela mezi oběma národy dále rozpracována není a Paulovo doplnění je možná pouhý *topos*.¹⁷¹ Přestože zejména druhému králi Lamissionovi je věnován velký prostor, ani on, ani Agelmund nevystupují jako zakladatelské postavy.¹⁷² Zdá se tedy – jak naznačují i přechozí oddíly –, že důraz langobardské tradice ležel jinde.

¹⁶⁶ *HL* 1, 17.

¹⁶⁷ „Langobardi tímto zbohatli, a když se jejich vojsko rozrostlo o různé národy, které přemohli, začali sami vyhledávat války a rozšířili svou válečnickou slávu po celém okolí“ (*HL* 1,20).

¹⁶⁸ *OGL* 2. Napojení Agelmundovy genealogie na Ajona je zřejmě konstruktem autora *OGL*, v prologu k *ER* se tato informace neobjevuje.

¹⁶⁹ *HL* 1, 13.

¹⁷⁰ 1 Sam 8,20: „Abychom i my také byli, jako všickni jiní národové, a souditi nás bude král náš, a vycházej před námi, bojovati bude za nás.“

¹⁷¹ Plassmann 2006, 210.

¹⁷² *Ibid.* Poněkud odlišnou interpretaci nabízí Walter Pohl, jenž interpretuje postavu Lamissiona jako langobardskou paralelu k Mojžíšovi (Pohl 1994a, 385).

2. Překlad knihy I a komentář

2.1. Překladatelské zásady

1) Při překladu se snažím postupovat v souladu s požadavky literárního překladu. Proto tam, kde se výrazové prostředky zdrojového a cílového jazyka příliš rozcházejí, upřednostňuji volnější překlad, jehož cílem by měla být plynulost přeloženého textu. Požadavkům cílového jazyka přizpůsobuji následující jevy:

a) Komplexnější syntaktické konstrukce převážně zjednodušuji. Pořadí vět v souvětí v některých případech přizpůsobuji požadavkům aktuálního větného členění.

b) Participiální vazby naopak ve většině případů rozvádím vedlejší větou. Vyhýbám se tedy zcela užívání přechodníků a na minimum omezuji uplatňování neurčitých slovesných vazeb, pokud je nepokládám za vhodný prostředek ke kondenzaci významu v složitějších syntaktických konstrukcích.

c) Pasivní slovesné vazby často převádím do aktiva.

d) Historický přezens se snažím zachovávat v míře, kterou považuji pro literární text v českém jazyce za únosnou. Do jeho užití zasahuji především v pasážích, v nichž jej Paulus v rychlém sledu střídá s préteritem (např. na prostoru téže věty).

e) Spojovací výrazy typu *nam, enim, igitur, siquidem, autem* apod. překládám pouze tam, kde se domnívám, že explicitně vyjadřují větné vztahy. V případech, kdy se domnívám, že plní spíše funkci kohezních mechanismů, je často vypouštím a nahrazuji jinými prostředky (např. aktuálním větným členěním).

2) Snažím se zachovat stylistickou rovinu originálního textu:

a) Lexikum volím převážně stylově neutrální, k expresivním a hovorovým výrazům se uchyluji pouze v případě přímých řečí.

b) Na slovní hříčky upozorňuji v poznámce a snažím se pro ně nalézt český ekvivalent.

3) Ortografii jmen řeckého a latinského původu přizpůsobuji domácímu úzu. V případě germánských jmen přihlížím k úzu Jarmily Bednařikové v monografii *Stěhování národů*,¹⁷³ grafém *c* tedy přepisují jako *k* a nezachovávám latinizující koncovku *-us*, jejíž užívání ostatně často kolísá u jednoho a téhož germánského jména i v originále, ponechávám ji však u jmen

¹⁷³ Bednařiková 2007.

končících na *-ius* a *-eus*. Jména končící na samohlásku skloňuji jako Bednaříková podle latinského úzu (např. Wachona).

4) U pasáží, u nichž je překlad nejistý, či tam, kde je jej možné konstruovat více způsoby, uvádím formou vysvětlivky i alternativní výklady. Při překladu jsem konzultovala následující překlady: anglický Williama Foulka, německý Wolfganga Schwarze, norský Anne Katrine Frihagenové a Bjørg Tosterudové a příležitostně italský Itala Pina.

5) Pro lepší orientaci v textu připojuji názvy kapitol přímo k příslušným kapitolám, přestože v rukopisech bývají uvedeny jako seznam před začátkem jednotlivých knih.

2.2. Dějiny Langobardů: Kniha I – překlad

1. O Germánii, jež dává vzejít četným národům, a proto jich z ní mnoho odchází.

Protože se severní podnebný pás nachází ve větší vzdálenosti od slunečního žáru a vinou sněhu a mrazu je chladnější, o to více prospívá lidskému tělu, a proto se hodí pro množení národů. Celá jižní oblast se naproti tomu nachází slunečnímu žáru blíže a o to více se v ní daří nemocem, takže je méně vhodná pro rozplozování smrtelného pokolení.¹ Z toho důvodu má takové množství národů svůj původ pod severní točnou, a proto se také pro celou tuto oblast rozkládající se na západ od Donu zcela po právu užívá souhrnné označení Germánie,² i když jednotlivá místa tohoto území mají i svá vlastní jména. Je tomu nicméně tak, že když Římané ovládli kraje za Rýnem, nazvali i tyto dvě provincie Germániemi, a to Horní a Dolní.³

Z této lidnaté země jsou často odváděny nespočetné zástupy zajatců a rozprodávány jižním národům. A protože dává vzejít tolika smrtelníkům, že je sama jen stěží může uživit, odešlo z ní také často mnoho kmenů, které pak sužovaly jednak kraje v Asii, především však Evropu, která leží této oblasti nejbliže. To dosvědčují města vyvrácená všude po celém Ilyriku a Galii, ale zejména v nebohé Itálii, jež zakusila běsnění téměř všech těchto národů. Z Germánie totiž přišli Gótové i Vandalové, Rugiové, Herulové a Turcilingové⁴ a ještě další jiné divoké a barbarské národy. Ze stejných důvodů prý přišel z ostrova jménem Skadinavia⁵ i kmen Winilů⁶ čili Langobardů, který později šťastně vládl v Itálii a který svůj původ odvozuje rovněž od germánských národů, přestože se udávají i jiné příčiny jejich odchodu.⁷

2. O ostrově Skadinavii a o tom, jak z ní odešel národ Winilů, to jest Langobardů.

O tomto ostrově se zmiňuje ve svých knihách o přírodě rovněž Plinius Starší. Zmíněný ostrov – jak nás o tom zpravili ti, kdo jej prozkoumali – neleží ani tak na širém moři, jako je spíše omýván proudy mořských vod, jež obklopují země při pobřežních mělčinách.¹ Když se

¹ Význam tohoto popisu je poměrně nejasný, jak je patrné i z variability moderních překladů. Obtíž spočívá v Paulově formulaci *non tam in mari est posita quam marinis fluctibus propter planitiam marginum terras ambientibus circumfusa*, jež jednoznačně vyjadřuje kontrast obou členů, avšak méně jasné je, na co Paulus touto opozicí naráží. Překlady, které převádějí Paulův text doslovně, sdílejí v tomto ohledu poněkud nebulóznost originálu (srov. Foulke 1907, 3: „This island [...] is not so much placed in the sea as it is washed about by the sea waves which encompass the land on account of the flatness of the shores“; Bystrický 2008, 59: „Tento ostrov [...] neleží až tak v mori, ako ho obmývajú morské prúdy, ktoré obtekajú zem, pretože má rovinaté brehy“; Pin 1990, 4: „Quest'isola [...] non si può tanto dire, quanto, piuttosto, che sia invasa dai flutti marini, che ne avvolgono all'intorno le terre per la piatezza delle coste“). Alternativou je překlad Frihagenové a Tosterudové,

národy, které na něm sídlily, rozbujely do takového množství, že jej již společně nemohly obývat, rozdělily prý veškeré obyvatelstvo na třetiny a losem určily, která z nich má opustit rodný kraj a hledat nová sídla.⁸

3. O tom, jak se Ibor a Ajo stali se svou matkou Gambarou prvními vůdci Winilů.

Ti, jimž připadlo opustit rodnou zemi a vyhledat cizí kraje, nad sebou ustavili dva vůdce,ⁱⁱ a sice Ybora a Ajona, bratry, kteří byli v rozpuku mládí a vynikali nad všechny ostatní.⁹ Rozloučili se se svými krajany i vlastí a dali se na cestu, aby vyhledali země, kde by se mohli usadit a usídlit.ⁱⁱⁱ Matka těchto vůdců se jmenovala Gambará.¹⁰ Byla to podle mínění svých

které uplatňují implicitně opozici „moře“ – „Oceán“ (Frihagen – Tosterud 2003, 22: „[...] ligger den egentlig ikke i havet, men på grunn av sine lave kyse er den omskyllet av de havstrømmene som omgir verden“, tedy „neleží přímo v moři, ale kvůli svému nízkému pobřeží je omýváno mořskými proudy, které obklopují svět“ – překlad MK), kde je ovšem vyjádřen nejasný kauzální vztah mezi plochostí pobřeží a Oceánem (analogický problém se nachází i u výše zmíněných verzí). Zcela volný pak je překlad Goffartův, pro nějž však podle mého názoru neposkytuje dostatečnou oporu originál (Goffart 1988, 385: „an island so flat as to be almost indistinguishable from the waves of the sea that invade its shores“).

Domnívám se, že hlavní úskalí tkví v překladu prepozice *propter*, již většina překladatelů, jak je patrné výše, přisoudila kauzální význam. Pokud se jí však přisoudí význam lokální, tedy „podél, při, poblíž“ (srov. např. i HL, 3, 34: „*rivulu[s], qui propter discurrebat*“), konstrukce se poněkud zjednoduší. – Text konstruuji takto: *insula circumfusa – marinis fluctibus ambientibus terras – propter planitiem marginum* (obdobně Schwarz 2009, 117: „Sie liegt [...] genau genommen nicht im Meer, sondern hat einen Meeressaum, der sich an flachen Rändern um Landgebiete zieht“).

I tak je však nejasné, co mohl mít Paulus na mysli. Jako ostrov ležící nikoli v Oceánu, ale v tzv. Kodanském zálivu (*sinus Codanus*, kladený na sever od ústí Labe) popisují *Scandinavii / Scatinavii* antické autority (PLIN. *Nat.* 4, 96; Mela 3, 31 a 3, 54, jenž uvádí pravděpodobně zkomolený tvar *Codannovia*). Je zřejmé, že Paulus Pomponiovo dílo neznal, Pliniovo sice ano, ale je otázkou, v jakém rozsahu. Zde se nicméně odvolává na pramen orální povahy.

ⁱⁱ Výraz *dux* se v Paulově díle většinou objevuje v konkrétním významu „vévoda“, především v kontextu italského období langobardských dějin. Vzhledem k tomu, že Paulova volba slov se na tomto místě odchyluje od *OGL*, kde jsou užity výrazy *principatum tenere* a *principes* (*OGL*, 1), lze si položit otázku, zda užití tohoto pojmu nenapovídá anachronickému promítnutí této reálie do doby legendárních počátků. Avšak i *OGL* označuje vůdce Vandalů, s nimiž se Ybor a Ajo střetli (*OGL*, 1; *HL*, I, 3), jako *duces*, možná se Paulus tedy pouze pokusil označení vůdců obou kmenů sjednotit. V textu nicméně ponechávám obecnější význam.

ⁱⁱⁱ Originál umožňuje dvojí konstrukci: buď *praestantiores ad*, nebo neklasickou účelovou vazbu *iter aripiunt ad*. K prvnímu výkladu se přiklání autor německého překladu (Schwarz 2009, 117 a 345 s odkazy na výskyt vazby v klasické latině), k druhému autor anglického a autorky norského překladu (Foulke 1907, 5; Frihagen – Tosterud 2003, 22; podle zvolené interpunkce v edici i Waitz – Paulus Diaconus 1878, 49). Vazba *ad*

krajanů^{iv} žena bystré a uvážlivé povahy, na jejíž rozvahu se ve sporných záležitostech nemálo spoléhali.

4. O sedmi spících mužích v Germánii.

Protože je však doposud řeč o Germánii, domnívám se, že není od věci poněkud pozdržet běh vyprávění a stručně vylíčit div, jenž si mezi všemi tamními obyvateli získal na proslulosti, a několik dalších věcí. Na nejzazším severozápadě Germánie lze na samotném pobřeží oceánu spatřit pod strmým útesem jeskyni, v níž spí neznámo od jaké doby hlubokým spánkem sedm mužů.¹¹ Nejen jejich těla, ale i oděv zůstaly neporušeny, takže s ohledem na to, že je ani po uběhnutí tolika let nepostihla jakékoli újma, požívají u těchto nevědomých a barbarských národů zbožné úcty. Podle vzezření vypadají jako Římané. Když chtěl kdosi jednoho z nich z hrabivosti oloupit, seschly mu prý okamžitě ruce. Trest, který ho stihl, odstrašil ostatní, takže se jich od té doby nikdo neodvážil dotknout. Jednou vyjde najevo, za jakým účelem je Boží prozřetelnost uchovala po tak dlouhou dobu – snad mají díky jejich zvěstování víry jednou dojít ony národy spásy, protože nelze pochybovat o tom, že tito muži jsou křesťané.

5. O národě Scritobinů.

Poblíž tohoto místa žije národ nazývaný Scritobinové.¹² Dokonce ani v létě u nich není nedostatek sněhu a způsobem života se neliší od zvěře. Neživí se ničím jiným, než syrovým masem divokých zvířat, z jejichž srstnaté kožešiny si vyrábějí oděv. Původ jména odvozují od slova, které v barbarském jazyce znamená „skákat“.¹³ Tak se totiž pohybují, když pronásledují zvěř s pomocí dřeva důmyslně zahnutého do podoby luku.¹⁴ Žije u nich zvěře dosti podobné jelenu.¹⁵ Sám jsem viděl oděv zhotovený z jeho kůže, které byla ještě celá zarostlá srstí – podobal se tunice a sahal ke kolenům. Takový oděv, jak se nám doneslo, nosí zmínění Scritobinové.

V době letního slunovratu panuje v této oblasti po několik dní i nocí nejjasnější světlo a dny jsou zde mnohem delší než kdekoli jinde. Naopak kolem zimního slunovratu, přestože je

s praestans se však vyskytuje dosti zřídka (srov. TLL), navíc její volba může být ovlivněna důrazem německého bádání na představu, že při volbě germánských *duces* hrály zásadní roli osobní schopnosti, nikoli urozenost (výchozíkem Tac. *Germ*, 7; takto např. Schwarz 2009, 345; Fröhlich 1976, 14–16), proto se kloním spíše k druhé variantě.

^{iv} *Quantum inter* překládám jako vazbu *quantum ad / in* ve významu „pokud jde o“ (OLD, *quantum* 7 b, c).

ve dne světlo, není vůbec vidět slunce a dny jsou oproti ostatním krajům velmi krátké a noci zase delší. To se děje proto, že čím více se vzdálíme od slunce, tím se zdá samo slunce blíže zemi a tím více se prodlužují stíny. Jak to ostatně zaznamenali i dávní autoři, měří stín lidské postavy v Itálii kolem dne narození Páně¹⁶ okolo šesté hodiny denní devět stop.¹⁷ Když jsem naproti tomu stál v Galii Belgice na místě, které se nazývá *Totonis villa*,¹⁸ a měřil svůj stín, zjistil jsem, že má devatenáct a půl stopy.¹⁹ A naopak – čím více se postupuje k jihu, tím se vždy jeví stíny kratší, a to dokonce tak, že když v Egyptě, Jeruzalémě a přilehlých oblastech o letním slunovratu shlíží slunce z nadhlavníku, zdá se, že stíny nejsou vůbec žádné. V Arábii lze zato v téže době pozorovat, že slunce dosahuje nejvyššího bodu na severní straně nebe, a stíny naopak dopadají směrem na jih.

6. O dvou pupcích oceánu, které se nacházejí po obou stranách Británie.

Nepříliš daleko od onoho pobřeží, o němž jsme se již zmínili, se nachází směrem na západ tam, kde se rozprostírá do dále nekonečná hladina oceánu, nesmírně hluboký vodní vír, který zavedeným pojmenováním nazýváme „pupek moře“.²⁰ Tento vír prý každý den dvakrát pohlcuje vodní masu a opět ji vyvrhuje. Že tomu tak je, potvrzují proudy vod, které střídavě na celé toto pobřeží dorážejí a opět s obrovskou rychlostí ustupují.²¹ Takovýto vír neboli vodní jícen nazývá básník Virgilius Charybdou. Ve své básni se zmiňuje, že se tento vír nachází v sicilské úžině, a praví o něm toto:

*Na pravém břehu je Skylla, a na levém Charybdis dravá,
hltajíc v bezednou tůň svým vírem třikráte denně
nesmírné přívaly vod, pak je do vzduchu nazpět
vrhá střídavou změnou a stříká pěnou až k hvězdám.*²²

Tvrdí se, že onen zmíněný vír často prudce a dravě dovnitř vtahuje lodě, a to s takovou rychlostí, že se zdá, jako by se podobaly šípům letícím vzduchem, a někdy prý v oné propastné hlubině dojdou strašlivého konce. Mnohdy, když by se užuž měly potopit, je však masy vod zaženu náhle nazpět a se stejnou rychlostí, s jakou byly předtím vtahovány dovnitř, jsou odtud nyní hnány pryč. Obdobný vír je prý také mezi ostrovem Británie a provincií Galicie.²³ Nasvědčují tomu pobřeží u ústí Seiny a v Akvitánii,²⁴ jež bývají dvakrát denně zaplavena přívaly vod tak nenadále, že kdyby někoho zaskočily na kraji pláže, jen stěží by vyvázl. Lze být svědkem toho, jak se řeky této oblasti s nesmírnou rychlostí řítí zpátky k prameni a jak sladké vody těchto řek nabývají i několik mil od ústí slané chuti. Necelých

třicet mil od pobřeží při ústí Seiny se nachází ostrov Evodia,²⁵ kde lze podle tvrzení tamních obyvatel slyšet hřmot vodních spoust valících se do této Charybdy.

Slyšel jsem, jak jeden velmi urozený Gal vyprávěl, že jednou bouře roztránila několik lodí a ty pak pohltila tato Charybda. Pouze jediný ze všech mužů, kteří se na těchto lodích plavili, se dosud držel při životě a byl unášen vlnami, zatímco ostatní hynuli – a tu ho vši silou uchopily valící se vody a zahnalý až na samý okraj oné strašlivé propasti. Když spatřil ten nesmírně hluboký a bez konce zející jícen, byl samou hrůzou polomrtvý a čekal, že se zřítí dovnitř. Náhle ho však proti všemu očekávání vlny vyvrhly na jakési skalisko a on o ně zůstal zachycen. Když pak všechny vody, které měl vír pohltit, ustoupily, obnažily se kraje tohoto výběžku.^v Onen muž, stížený tolika útrapami, se na něm pln úzkosti stěží držel, chvěl se strachy a tak jako tak očekával smrt, která byla jen na kratičkou chvíli oddálena, a tu náhle spatřil, jak z hlubiny vytryskly jakoby hory vod a vynořily se první lodě z těch, které předtím vír pohltil. Když se k němu jedna z nich přiblížila na dosah, ze všech sil, které mu ještě zbývaly, se jí zachytil. Okamžitě byl se závratnou rychlostí přihnán blízko ke břehu – takto unikl hrozící smrti a později mohl sám vyprávět o nebezpečí, v němž se ocitl.

I naše moře, to jest moře Jaderské, doráží podobně na venetské a istrijské pobřeží, byť přeci jen méně, a lze se domnívat, že se v něm nacházejí malé a skryté proudy podobného druhu, jejichž působením jsou ustupující vody pohlčovány a následně vyvrhovány nazpět tak, že pak zasahují pobřeží. Když jsme se takto letmo dotkli těchto záležitostí, navraťme se ve vyprávění opět tam, kde jsme odbočili.

7. O tom, jak Winilové přišli do Skoringy a jak jim vůdcové Vandalů Ambri a Assi nakázali odvádět daň.

Winilové se tedy pod vedením Ibora a Ajona vydali na cestu ze Skadinavie, a když dospěli na území, která se nazývá Skoringa, na několik let se tam usadili.²⁶ V té době vůdcové Vandalů Ambri a Assi sužovali válkou všechny okolní země. Když v nich již četná vítězství vzbudila pýchu, vyšlou k Winilům poselstvo, aby jim buď odvedli tribut, nebo se připravili na

^v Vazba *margines orae illius* není zcela jednoznačná. Slovo *ora* lze vztáhnout k víru (Foulke 1907, 10: „margins of the edge of [the abyss]“), či celé oblasti (Schwarz 2009, 121: „die Ränder jenes Bereichs“). Podle následujícího *ibi* vztahují slovo *ora* k výběžku, je však pravdou, že se v předcházejícím výskytu pojí k víru.

válečné střetnutí. Tehdy Ibor a Ajo dojdou na naléhání své matky Gambary^{vi} k závěru, že je lepší hájit svobodu se zbraní v ruce než ji pošpinit placením tributu. Vzkážou po poslech Vandalům, že budou raději bojovat než otročit. Winilové tehdy byli všichni v rozpuku mládí, ale co do počtu jich byla jen hrstka, protože se jednalo o pouhou třetinu obyvatelstva jednoho nepřilíš velkého ostrova.

8. O směšné báchorce o Godanovi a Freji.

Starobylé podání o tom zachytilo takovouto směšnou báchorku: Vandalové se údajně obrátili na Godana²⁷ a požádali jej o vítězství nad Winily. Ten jim prý odpověděl, že dá vítězstvím těm, jež spatří při východu slunce jako první. Tehdy se Gambara obrátila na Freu, Godanovu ženu, a požádala ji o vítězství pro Winily. Frea jí poradila, aby si winilské ženy rozpustily vlasy, rozestřely si je podél tváří tak, aby připomínaly vousy, a za rozbřesku doprovázely své muže a postavily se spolu s nimi do míst, kam se Godan obvykle díval, když z okna hleděl na východ, tak, aby je mohl zahlédnout.

A tak se i stalo. Když je Godan při východu slunce spatřil, řekl: „Kdo jsou tihle dlouhovousí?“ Tu Frea pronesla, aby tomu, komu dal jméno, dal i vítězství. A tak prý Godan dopřál vítězství Winilům. Celé to vyprávění je ale k smíchu a nemělo by se mu popřát sluchu. Vždyť vítězství není svěřeno lidské moci, ale je daleko spíše darem nebes.

9. Proč byli Winilové přejmenováni na Langobardy a o tom, že Wodan je tím, koho Římané nazývali Merkurem.

Je nicméně jisté, že Langobardi, kteří se předtím nazývali Winilové, později získali toto jméno podle délky vousu, jehož se nikdy netkla břitva.²⁸ V jejich jazyce totiž „lang“ znamená „dlouhý“ a „bart“ vous. Wodan, kterému po přidání písmene říkají i Guodan,²⁹ je pak nepochybně ten, koho Římané nazývají Merkur, a všechny germánské kmeny ho uctívají jako boha.³⁰ Má se však za to, že nežil až v této době, ale mnohem dříve, a ne v Germánii, ale v Řecku.

^{vi} *Adnitente matre Gambara* – překládáno jako „se souhlasem“ (Foulke 1907, 15: „with the approval“; Frihagen – Tosterud 2003, 27: „i samråd med“) či „za účasti“ (Schwarz 2009: „unter Beteiligung“). V překladu se však přidržuji klasického významu (srov. OLD, *adnitor* 2).

10. Jak Langobardi zvítězili nad Vandaly a o hladomor mezi Langobardy.

Winilové čili Langobardi tedy svedou bitvu s Vandaly, bojují urputně, jak tomu bývá, když jde o slávu a svobodu, a zvítězí. V této zemi jménem Skoringa je později stihl velký hladomor, a proto propadli velikému zoufalství.

11. O tom, jak se Langobardi snažili přejít do Mauringy, ale zabránili jim v tom Assipittové.

Vydají se odtud pryč a mají v úmyslu přesunout se do Mauringy,³¹ tu jim však zabrání v cestě Assipittové a ze všech sil jim odpírají průchod přes své území.³² Tu Langobardi spatřili veliké vojsko nepřátel a neodvažovali se střetnout se s nimi, protože jejich vlastní vojsko bylo nepočetné. Když zvažovali, co si počít, vniklo jim obtížné postavení plán. Předstírají, že mají ve svém táboře kynokefaly, čili psohlavé lidi.³³ Rozšíří o nich mezi nepřáteli pověst, jak nezdolně si počínají v boji a že pijí lidskou krev – a že když nemohou dostihnout nepřitele, pijí prý krev vlastní. Aby tato zvěst došla víry, vztyčí další stany a rozdělají v táboře mnoho ohňů. Jakmile to nepřátelé uvidí a uslyší, všemu uvěří a již se neodváží pustit se do boje, jímž sami hrozili.

12. O souboji dvou statečných mužů, z nichž jeden byl Langobard, druhý Assipitt.

Měli mezi sebou však jednoho nadmíru statečného muže a spoléhali na to, že svého cíle nepochybně dosáhnou za pomoci jeho síly. Navrhnou, aby za ně všechny bojoval pouze on sám. Vzkážou Langobardům, aby poslali ze svých řad, kohokoli chtějí, aby se s tímto mužem utkal v souboji, a to s tou podmínkou, že pokud zvítězí assipittský bojovník, vrátí se Langobardi pryč stejnou cestou, kudy přišli, avšak pokud ho soupeř přemůže, pak již Langobardům nebudou nadále bránit, aby prošli jejich územím. A když byli Langobardi na vázkách, koho ze svých bojovníků by asi tak proti tomuto nesmírně zdatnému válečníkovi měli poslat, nabídl se dobrovolně kdosi z otrockého stavu. Slíbil, že výzvu nepřitele přijme pod podmínkou, že pokud jej porazí, budou on i jeho potomci zbaveni poskvrny otroctví. Co dodat? Langobardi mu vděčně slíbili, že učiní, oč žádá. On pak napadl soupeře, bojoval a zvítězil. Langobardům tak získal volný průchod, sobě a svým potomkům vytoužená práva a svobodu.

13. O tom, jak Langobardi přešli do Mauringy a odtud pokračovali na další místa.

Když Langobardi konečně dospějí do Mauringy, sejmou z mnoha mužů otrocké jho a uvedou je do svobodného stavu, aby tak navýšili počet bojovníků. Aby jejich svobodné postavení nabylo platnosti, stvrdí je dle obyčeje pomocí šípu a na jeho dotvrzení pronesou několik slov v rodném jazyce.³⁴ Následně Langobardi odešli z Mauringy a dospěli do Golandy, kde po nějakou dobu zůstali. Pak prý na několik let obsadili Anthaib a Banthaib, stejně tak i Vurgundaib, což jsou, jak se můžeme domýšlet, názvy krajin či jakýchsi míst.³⁵

14. O tom, jak po smrti vůdců Ibor a Ajona měli Langobardi jako prvního krále Agelmunda.

Mezitím zemřeli vůdcové Ibor a Ajo, kteří odvedli Langobardy ze Skadinavie a vládli až do této doby. Vzhledem k tomu, že Langobardi již nechtěli podléhat vůdcům, ustavili nad sebou po vzoru ostatních národů krále.³⁶ Jako první jim kraloval Agelmund, Ajonův syn, který odvozoval svůj původ od rodu Gugingů, jenž se u nich považoval za velmi urozený. Podle podání předků vládl Langobardům třicet tři let.

15. O nevěstce, která porodila sedm dětí, z nichž jeden byl Lamissio, a o jeho souboji s Amazonkou.

V té době jakási nevěstka porodila naráz sedm chlapců, ale aby je zapřela, hodila je tato matka, ukrutnější než jakákoli zvěř, do rybníka. Kdyby se to někomu zdálo nemožné, ať si přečte dějepisná díla dávných autorů a zjistí, že jediná žena porodila naráz nejen sedm, ale i devět dětí. A jisté je, že se to stávalo obzvláště u Egyptanů.³⁷ Tehdy se přihodilo, že když tudy král Agelmund projížděl, přijel až k tomuto rybníku. Zadržel koně a udiven osudem nebohých dětí obracel je kopím, které držel v ruce, sem a tam a tu jedno z nich natáhne ruku a královské kopí uchopí. Král se nad ním slituje a v hlubokém údivu nad jeho počínáním prohlásí, že ho čeká veliká budoucnost. Ihned poručí, aby chlapce z rybníka vytáhli, a nakáže, aby ho předali chůvě a dostalo se mu pečlivého vychování. A protože jej vytáhl z rybníka, který se v jejich jazyce řekne „lama“,³⁸ dal mu jméno Lamissio.³⁹ Když chlapec vyrostl, dospěl v tak zdatného mladíka, že se z něj stal vynikající válečník a po Agelmundově smrti se chopil kormidla královské vlády.

Vypráví se, že když byli jednou Langobardi se svým králem na tažení, dostali se k jakési řece a tu se jim v jejím překročení pokusily zabránit Amazonky.⁴⁰ Lamissio s nejstatečnější z nich prý svedl souboj a při boji plavali v řece. Lamissio ženu usmrtil a pro sebe si tak

vydobył velkou chválu a slávu a pro Langobardy možnost překročit řeku. Obě vojska se totiž předtím dohodla, že pokud Lamissiona přemůže Amazonka, Langobardi od řeky odtáhnou, pokud ji však Lamissio porazí – jak se také stalo – bude Langobardům umožněno tok překročit. Je zcela zřejmé, že se celé toto vyprávění sotva opírá o pravdu. Neboť každému, kdo je obeznámen se starými historickými spisy, je jasné, že národ Amazonek byl zničen dávno předtím, než se toto mohlo odehrát. Ledaže by tomu snad bylo tak, že tam národ žen ještě v té době skutečně žil, avšak historikům nebyla dostatečně známa místa, kde mělo k této události dojít, a stěží o nich mohli podat zprávu. I já sám jsem totiž slyšel, jak jistí lidé vyprávěli, že národ těchto žen žije v nejzazších částech Germánie dodnes.

16. Jak tábor Langobardů v noci napadli Bulhaři, zabili krále Agelmunda a jeho dceru odvedli do zajetí.

Když tedy Langobardi překročili zmíněnou řeku a dostali se do krajů na druhém břehu, po nějakou dobu se tam zdržovali. Ničeho zlého se v těchto místech nenadáli a za dlouho panujícího klidu jejich ostražitost polevila. Mezitím jim však neopatrnost, jež je často matkou zkázy, připravila nemalou pohromu. V noci, když se z lehkomyšlnosti všichni uložili k spánku, vyřítí se na ně náhle Bulhaři,⁴¹ mnohé z nich zraní, mnohé pobijí a počínají si v jejich ležení tak zuřivě, že usmrtí i samotného krále Agelmunda a jeho jedinou dceru odvedou pryč, aby snášela úděl zajatkyň.

17. Jak se stal Lamissio králem a jak přemohl Bulhary.

Když se Langobardi po tomto neštěstí opět vzpamatovali, ustavili nad sebou králem Lamissiona, o němž jsme se již zmínili výše. Ten, jak v něm planula prudkost mládí a dychtivost po válečném střetnutí, touží pomstít smrt svého pěstouna Agelmunda a pozvedne zbraně proti Bulharům. Hned po prvním střetu se Langobardi obrátí na útěk a prchají k táboru. Když to král Lamissio spatří, pozvedne hlas a začne volat k celému vojsku, aby si vzpomněli na hanbu, kterou utrhli, a znovu si vybavili, jakou potupou bylo to, když nepřátelé prolili krev jejich krále, jak hanebně jeho dceru, kterou si Langobardi přáli za královnu, odvedli jako zajatkyňi. Nakonec je vyzve, aby se zbraní v ruce bránili sebe a své krajany, se slovy, že je lepší položit ve válce život, než se v potupném otroctví vystavit posměchu nepřátel. Takto a obdobně se k nim obrací a snaží se jim tu hrozbami, tu zase sliby dodat odvahy, aby vydrželi nápor boje. A když uviděl bojovat i někoho otrockého stavu, daroval dotyčnému svobodu a další odměny. Vojáci jsou konečně podníceni tímto povzbuzováním i příkladem svého

vladaře, který se vrhl do boje jako první, a i oni se vyřítí se na nepřátele. Bojují urputně a uchystají nepřátelům drtivou porážku. A když takto připraví vítěze o vítězství, pomstí konečně královu smrt i příkoří, jež sami utrpěli. Zmocnili se tehdy veliké kořisti z výzbroje nepřátel a od té doby již kráčeli vstříc válečným útrapám s větší odvahou.

18. O tom, jak se královské vlády po Lamissionově smrti ujal Lethuk, po něm jeho syn Hildehok a jak po něm kraloval Gudeok.

Nato Lamissio, který kraloval jako druhý, zemřel a královské vlády se chopil jako třetí Lethuk. Ten kraloval téměř čtyřicet let a zanechal po sobě jako královského nástupce syna Hildeoka, který byl v pořadí čtvrtý. Když zemřel i ten, ujal se královské vlády jako pátý Gudeok.⁴²

19. Válka mezi králem Turcilingů Odoakerem a králem Rugiů Feletheem a jak Langobardi po porážce Rugiů Odoakerem obsadili jejich území.

V té době se rozhořel plamen velkého nepřátelství mezi Odoakarem, který již po několik let kraloval v Itálii, a králem Rugiů Feletheem, jenž byl nazýván i Feva. Tento Feletheus v té době sídlil na odlehlejší břehu Dunaje v kraji, který zmíněný Dunaj odděluje od území Norika.⁴³ V norické zemi se tehdy nacházel klášter svatého Severina, muže, jenž vedl svatý život plný odříkání a již tehdy proslul mnoha zázraky. V této zemi žil sice až do konce svých dní, jeho tělo však nyní uchovává neapolská půda.

Tohoto Felethea, o němž jsme se zmínili, a jeho ženu, jež se jmenovala Gisa,⁴⁴ často nabádal slovy seslanými z nebes, aby zanechali nepravosti. Když však jeho zbožnými slovy pohrdli, předpověděl jim, co se jim přihodí, dávno předtím, než k tomu opravdu došlo. Odoaker shromáždil národy, které podléhaly jeho vládě, tedy Turcilingy, Heruly a část Rugiů, jimž již nějakou dobu také vládl, a rovněž i italské národy a poté přitáhl do Rugilandu,⁴⁵ bojoval s Rugii, uštědřil jim rozhodující porážku a k tomu zahubil jejich krále Felethea.⁴⁶ Když vyplenil celou provincii, vrátil se do Itálie a odvedl s sebou velké množství zajatců. Tehdy opustili Langobardi svá území a přišli do Rugilandu, což v latině znamená „země Rugiů“, a poněvadž to byla úrodná oblast, zůstali tam několik let.⁴⁷

20. Jak po smrti Gudeoka kraloval Klaffo a po něm Tato, který zničil království Herulů.

Mezitím zemřel Gudeok, jehož následníkem se stal jeho syn Klaffo. Když zemřel i Klaffo, ujal se královské vlády jako sedmý jeho syn Tato. Langobardi odešli i z Rugilandu a žili na otevřených pláních, jež se v barbarském jazyce nazývají „feld“.⁴⁸ Když na tomto místě pobývali po dobu tří let, vypukla válka mezi Tatonem a králem Herulů Rodulfem, jež dříve vážala spojenecká smlouva.⁴⁹ Příčina jejich roztržky byla následující:

Bratr krále Rodulfa přišel za Tatonem, aby dojednal mír. Když se po splnění svého poslání navracel do vlasti, přihodilo se, že projížděl kolem domu královny dcery, která se jmenovala Rumetruda. Ta spatří početný zástup mužů a vznešenou družinu a zeptá se, kdo by to asi tak mohl být, že má tak vybraný doprovod. Je jí řečeno, že to se do vlasti vrací bratr krále Rodulfa, jenž zde splnil své poslání. Dívka za ním vypraví posla s pozváním, aby u ní ráčil vypít pohár vína, a on, když se mu dostalo pozvání, bezelstně přišel. Protože však byl nepatrného vzrůstu, chovala se k němu pyšná a povýšená dívka opovržlivě a pronesla k němu výsměšná slova. Jeho však zaplavil stud a rozhořčení a dal jí takovou odpověď, jíž dívku pohaněl ještě více. Tu dívku zachvátí zlost vlastní ženám, nesvede ve svém srdci ovládnout vztek a pokusí se provést zločin, jenž se jí zrodil v mysli. Předstírá smířlivost, rozjasní tvář, uchlácholí ho přívětivými slovy a vyzve ho, aby se posadil. K sezení mu určí takové místo, aby byl zády k oknu ve stěně. Toto okno zakryla drahocenným závěsem, zdánlivě na počest hosta, ve skutečnosti však, aby se ho nezmocnilo nějaké podezření. Pak ta ukrutná nestvůra přikáže svým sluhům, ať ho ve chvíli, kdy se jakoby obrátí na číšníka s pokynem: „Nalij víno!“, zezadu probodnou oštěpy. Tak se i stalo. Jakmile ta krutá žena dala znamení, je vykonán hanebný příkaz a králův bratr posetý ranami se sesul k zemi a vydechl naposledy.

Když to ohlásili králi Rodulfovi, začal naříkat nad tak krutou bratrovou smrtí a bolestí bez sebe vzplál touhou ji pomstít. Porušil smlouvu, již s Tatonem uzavřel, a vyhlásil mu válku. Co dodat? Šiky obou králů se setkají v otevřeném poli. Rodulf seřadí své muže k boji. Sám zůstane v ležení, vůbec nepochybuje, že vítězství má vítězství na dosah, a baví se hrou.^{vii} Herulové byli totiž tehdy zoceleni mnoha válkami a prosluli vítězstvími nad mnoha nepřáteli. Ať už proto, aby se jim bojovalo snáze, či proto, že pohrdali ranami, jež jim uštedřil nepřítel, bojovali nazí, zakrývajíce si pouze choulostivé části těla.⁵⁰

^{vii} Fráze *ludere ad tabulam* bývá vztahována k šachům (Blaise Patristic, *tabula* 2), ve starší literatuře ke kostkám a řeckému výrazu *ταβλίτζειν* (Hofmann 1698, 51). Vzhledem k nejednoznačnosti překládám nespécificky.

Král jejich silám bez jakékoli pochybnosti důvěřuje, a zatímco se sám v bezpečí věnuje hře, přikáže jednomu se svých mužů, ať vyšplhá na strom, náhodou stojící poblíž, aby mu mohl rychleji ohlásit vítězství jeho vojska. Pohrozí mu přitom, že mu nechá setnout hlavu, ohlásí-li, že herulské šiky prchají. Muž sice pozoroval, že šiky Herulů kolísají a jsou tísněny Langobardy, ale když se ho král opakovaně tázal, jak si Herulové vedou, odpovídal, že bojují znamenitě. Protože se bál o pohromě, kterou viděl, mluvit, neodvážil se ji prozradit dříve, než nepříteli ukázalo záda celé vojsko. Pak teprve, byť už bylo pozdě, vykřikl: „Běda ti, nešťastná Herulie, již trestem stíhá hněv nebeského Pána!“ Král byl znepokojen těmito slovy a zvolal: „Copak moji Herulové prchají?“ Muž odvětil: „Ne já, ale ty sám jsi to řekl, králi.“ A zatímco král i všichni ostatní pozbudou rozvahy a váhají, co si počít, jak už se to v takové situaci stává, Langobardi je napadnou a dojde k těžké řeži. Marné bylo královo statečné počínání, i on sám zahynul.

Vojsko Herulů prchající na všechny strany však stihl tak veliký hněv nebes, že když spatřili zelenavé lány lnu, domnívali se, že je to voda, v níž se dá plavat. A zatímco vztahovali paže jakoby k plavání, krutě hynuli pod údery nepřátelských mečů. Po vítězné bitvě si Langobardi mezi sebou rozdělí velikou kořist, kterou získali v ležení. Tato se zmocnil Rodulfovy zástavy, kterou nazývají *bandum*,⁵¹ a jeho přílbice, již nosíval v boji. A od té doby poklesla veškerá moc Herulů natolik, že už nad sebou nadále vůbec nemají krále. Langobardi tímto zbohatli, a když se jejich vojsko rozrostlo o různé národy, které přemohli, začali sami vyhledávat války a rozšířili svou válečnickou slávu po celém okolí.

21. O Tatonově smrti a Wachonově kralování, o tom, jak Wacho přemohl Suavy, o jeho manželkách a dcerách a kralování jeho syna Waltariho.

Tato se však z válečného úspěchu dlouho neradoval. Zaútočil na něj totiž Wacho, syn jeho bratra Zuchilona, a sprovodil jej ze světa.⁵² S Wachonem se střetl Tatonův syn Hildechis, ale po porážce, kterou od něj utřžil, uprchl ke Gepidům, kde jako uprchlík setrval až do konce života.⁵³ Z tohoto důvodu byli Gepidové od té doby s Langobardy v nepřátelském poměru. V té době Wacho zaútočil na Suavy⁵⁴ a podrobil si je. Pokud to někdo pokládá za lež a ne pravý stav věcí, ať si přečte prolog ediktu, který dal král Rothari sepsat o zákonech Langobardů,⁵⁵ a zjistí, že je to téměř ve všech rukopisech psáno tak, jak jsme to v tomto historickém spisku vylíčili i my.

Wacho měl tři manželky.⁵⁶ První Ranikundu, dceru krále Duryнкů, poté si vzal Austrigusu, dceru krále Gepidů, s níž měl dvě dcery: první, jejíž jméno bylo Wisegarda, byla provdána za

krále Franků Theudiperta,⁵⁷ druhou, jež se jmenovala Walderada, provdal za dalšího krále Franků Kusupalda, který na ni však nevrátil a dal ji za ženu jednomu ze svých mužů, jež se jmenoval Garipald.⁵⁸ Třetí Wachonovou ženou byla dcera krále Herulů jménem Salinga.⁵⁹ Ta mu porodila syna, jehož pojmenoval Waltari, a ten po Wachonově smrti kraloval Langobardům jako osmý.⁶⁰ Ti všichni byli Lethingové – tak se totiž u nich nazýval jeden vznešený rod.⁶¹

22. Jak po Waltariho smrti kraloval Audoin, který přivedl Langobardy do Pannonie.

Waltari vládl sedm let a poté odešel z tohoto světa. Jako devátý se po něm ujal královské vlády Audoin, jež nedlouho poté přivedl Langobardy do Panonie.⁶²

23. Válka Gepidů s Langobardy, v níž Alboin zahubil syna krále Gepidů.

Gepidové a Langobardi pak dají konečně průchod sporu, který započal již před nějakou dobou, a obě strany se chystají k válce. Nato došlo k bitvě – obě vojska si vedla udatně a ani jedno před druhým neustupovalo a tu se přihodilo, že na sebe v tomto boji narazili Audoinův syn Alboin a Turisindův syn Turismod.⁶³ Toho Alboin probodl mečem, srazil z koně a usmrtil. Jakmile Gepidové zpozorují, že králův syn, kvůli němuž válka z velké části vzešla, padl, poklesnou na duchu a dají se na útěk. Langobardi je pronásledují a bez milosti pobíjejí. Usmrtí jich co nejvíce a pak se vrátí zpět, aby obrali padlé o zbroj.

Po dosažení vítězství se Langobardi navrátí do svých sídel a vybídnu svého krále Audoina, aby se spolu s ním účastnil hostiny i Alboin,^{viii} díky jehož statečnosti zvítězili v boji: aby prý byl otcovým druhem na hostině, stejně jako jím byl i v nebezpečí. Audoin jim ale odpoví, že to nemůže učinit, aby neporušil obyčej kmene. „Vězte,“ praví, „že u nás není zvykem, aby se královský syn zúčastnil hostiny po boku otce, pokud předtím nezíská zbraň^{ix} od krále cizího kmene.“

24. Jak Alboin odjel se čtyřiceti muži za králem Turisindem, jehož syna zabil, a žádal od něho zbraň, aby mohl usednout se svým otcem k hostině, a jak ji od Turisinda získal.

Hned jak Alboin uslyšel otcova slova, vypravil se v doprovodu pouhých čtyřiceti mladíků za králem Gepidů Turisindem, s nímž právě svedl boj, a sdělil mu důvod svého příjezdu. Ten

^{viii} Vyšínutí z větné vazby je již v originále. Paulovu drobnou stylistickou neobratnost zachovávám.

^{ix} Případně zbroj (*arma*). Varianta se zbrojí by pravděpodobně naznačovala to, že se následník trůnu musí vyznamenat v boji. K možným implikacím varianty se zbraní srov. Komentář, pozn. 66.

jej přijal vlídně, přizval jej k hostině a usadil po své pravici na místo, kde vždy sedával jeho syn Turismod.

Zatímco hodovali u bohatě vystrojené tabule, Turisind bez ustání myslel na to, že na tomto místě ještě nedávno seděl jeho syn. Když si v duchu připomněl synovu smrt a viděl toho, kdo jej usmrtil, sedět na jeho místě, zhluboka si povzdechl a nedokázal se ovládnout, až dal konečně své bolesti průchod těmito slovy: „Toto místo je mi milé,“ pravil, „avšak vidět toho, kdo na něm sedí, je mi zatěžko.“ Tu další králův syn, který byl právě přítomen, podnícen otcovými slovy začal Langobardy urážet. Protože si ovíjeli lýtka bílými pruhy, tvrdil, že se podobají klisnám s bílými spenkami a pronesl: „To se snažíte vypadat jako kobyly, co mají bílé nohy?!“⁶⁴ Na to mu jeden z Langobardů odpověděl takto: „Jen se vydej na pláň Asfeld,“⁶⁵ pravil, „a tam zaručeně uvidíš, jak mocně dokážou kopat ty kobyly, o kterých jsi mluvil – kosti tvého bratra jsou tam rozptýleny jak kosti bídné herky uprostřed luk.“ Když to Gepidové uslyší, nedokážou snést takovou pohanu, vzplanou velikým hněvem a usilují o pomstu za ty nepokryté urážky. I Langobardi jsou připraveni k boji a všichni se sápu po jílcích mečů. V té chvíli král vyskočil od stolu a vrhl se mezi obě strany. Potlačil hněv a bojechtivost svých mužů a pohrozil, že toho, kdo by zaútočil jako první, také jako prvního potrestá. Pravil, že Bohu není milé takové vítězství, při němž někdo usmrtí hosta ve vlastním domě. Takto se nakonec podařilo svár utišit a nato všichni pokračovali v hostině již s veselou myslí. Turisind poté vzal zbraň svého syna Turismoda, předal ji Alboinovi a poslal ho v míru a bez jakékoli úhony zpět do království jeho otce.⁶⁶

Alboin se navrátil k otci a stal se poté jeho spolustolovníkem. Když pak v radostném rozpoložení hodoval spolu s otcem u vybrané královské tabule, vypověděl popořadě všechno, co se mu u Gepidů v Turisindově dvorci přihodilo. Všichni přítomní žasnou a chválí Alboinovu odvahu a nemenší chválou zahrnují i Turisinda za to, jak dostal svým hostitelským povinností.^{xi}

^x *Fetilae equae*. Adjektivum *fetilus* bývá nejčastěji vykládáno jako latinizovaná podoba germánského výrazu, vycházejícího z protogermánského kořene **fetila-* (staroangl. *fitil*, starosas. *fitil*, st. horní něm. = *vizzil*) ve významu „s bílými ‚ponožkami‘ (o koních)“, odvozený od PIE kořene **ped-* noha (Gschwantler 1979, 65). Obdobně středohorněm. *vizzel* = spěnka a stsev. *fföl* = bílá spěnka (Schwarz 2009, 352). Rukopisná tradice naznačuje, že výraz nebyl v pozdější době srozumitelný a objevují se např. emendace na *fetide* (*foetidae* = páchnoucí, takto např. i Hodgkin 1895, 136) či *fertiles* = březí, plodné.

^{xi} Spojení *maxima fides* překládám volně podle smyslu.

25. O Justiniánově vládě a jeho vítězstvích.

V té době nad římskou říší šťastně panoval císař Justinián.⁶⁷ Vedl si úspěšně ve válkách a stejně obdivuhodně vynikal i v civilních záležitostech. Zastoupen patricijem Belisariem udatně porazil Peršany a zastoupen tímž Belisariem také zcela vyhladil kmen Vandalů, zajal jejich krále Gelismera a po devadesáti šesti letech navrátil celou Afriku zpět římské říši. A opět Belisariovými silami zvítězil i nad kmenem Gótů v Itálii, jejichž krále Vitigise rovněž zajal. Zastoupen bývalým konsulem Ióannem potřel s obdivuhodnou udatností i Maury, kteří po zmíněných událostech ohrožovali Afriku. Stejným způsobem porazil právem války i jiné kmeny. Z tohoto důvodu, tedy kvůli vítězstvím dosaženým nad nimi všemi, byl označován jako Alamanský, Gótský, Franský, Germánský, Antský, Alanský, Vandalský a Africký a takové tituly si plně zasloužil.⁶⁸

Uspořádal též zákony Římanů, které byly příliš rozvláčné a mezi nimiž panoval neblahý nesoulad, a to tak, že je nechal pozoruhodným způsobem zestručnit. Všechny císařské výnosy, které se do té doby nacházely v mnoha svazcích, dal totiž shrnout do dvanácti knih a tento svazek nařídil označit názvem *Justiniánův kodex*. Rovněž tak zákony jednotlivých úředníků či soudců, které svým rozsahem dosahovaly téměř až ke dvěma tisícům knih, shrnul do padesáti knih a tento kodex nazval slovem *Digesta* čili *Pandekty*. Nově sestavil také čtyři knihy *Institucí*, v nichž je stručně zaznamenáno znění všech zákonů. Nechal také zahrnout do jednoho svazku nové zákony, které sám vydal, a stanovil, aby se tento svazek nazýval *Kodexem novel*.⁶⁹ Tento císař také zbudoval Pánu Kristu čili Moudrosti Boha Otce uvnitř města Konstantinopole chrám, který nazval řeckým označením *Agia Sophia*, to jest Svatá Moudrost. Toto dílo vyniká nad ostatními budovami natolik, že na celém širém světě nelze nalézt nic, co by se mu podobalo. Tento císař byl pravověrný, počestný v jednání a spravedlivý ve všech soudech, a proto se mu ve všem dařilo.

V jeho době se poblíž města Říma skvěl znalostí věcí světských i božských Cassiodorus, který mimo ostatní ušlechtilé spisy, které vytvořil, především mistrovsky vyložil nejasná místa žalmů.⁷⁰ Nejprve byl konsulem, poté senátorem, nakonec mnichem. V té době také Dionysius, ctěný mnich ve městě Římě,^{xiii} vypočetl data Velikonoc, což podložil vynikajícími

^{xiii} Výraz *abba*, který Paulus užívá, se objevuje již u pokračovatele Dionysových tabulek z roku 616 (Anastasius 1853, 1330: „*Dionysius quondam Urbis Romae sanctissimus, abbas*“; cit. rovněž u Bedy – BEDA, De temp. 47). Výraz nemusel nutně znamenat představeného kláštera, jímž Dionysius zřejmě nebyl, ale mohl se užívat jako výraz úcty i o řadových mniších (Mähler 1969, 30), překládám jej proto takto.

důkazy.^{xiii71} Tehdy také Priscianus Caesarejský probádal, abych tak řekl, hlubiny gramatického umění.⁷² A tehdy též Arator, to jest Oráč, podjáhen římské církve a obdivuhodný básník, zbrázdil stránky hexametrickými verši o skutcích apoštolů.^{xiv73}

26. O svatém Benediktovi, jeho zázraky a oslava.

Za tohoto času se přesvatý otec Benedikt⁷⁴ během svého života zaskvěl velikými a záslužnými činy i apoštolskými ctnostmi nejprve na místě, které se nazývá Sublacus čili Podjezeří⁷⁵ a které je vzdáleno čtyřicet mil od města Říma, a později v cassinské pevnosti, které se nazývá Arx čili Tvrz. Jeho životopis sepsal, jak je známo, líbezným stylem svatý papež Řehoř ve svých *Rozmluvách*.⁷⁶ I já sám jsem zaznamenal ke cti tak velikého otce – nakolik mi dostačovalo mé nepatrné nadání – jeho jednotlivé zázračné skutky tak, že jsem každému věnoval elegické distichon:

[BÁSEŇ *Ordinar unde tuos....*]

O jednotlivých zázracích téhož otce jsme rovněž složili v Archilochově jambickém metru následující hymnus:

[hymnus *Fratres, alacri pectore...*]

Dovolím si zde v krátkosti zaznamenat to, co svatý papež Řehoř v životopise tohoto přesvatého otce pominul. Když se Benedikt později z Božího vnuknutí ubíral ze Sublaca cestou dlouhou téměř padesát mil na ono místo, kde nyní spočívá, doprovázeli ho tři havrani, které míval ve zvyku krmit, a kroužili kolem něj. A dokud nedošel až sem, zjevovali se mu na každém rozcestí dva andělé v podobě mladíků a ukazovali, kterou cestou se má dát. Na tomto místě pak měl svůj příbytek jakýsi sluha Boží, jemuž bylo Božím řízením řečeno toto:

Odejdi pryč z těchto míst, jiný má přítel zde být.

Když sem, tedy do cassinské tvrze, Benedikt přišel, žil vždy v nejvyšším odříkání. A to obzvláště v postní době, kdy zůstával uzavřen uvnitř a vzdálen světského shonu. Toto vše jsem čerpal ze skladby básníka Marka, který sem za tímto otcem přišel a složil k jeho chvále několik veršů, které jsem však v těchto svazečcích nevypsal kvůli obavě z přílišné délky.⁷⁷ Je

^{xiii} Paulem užitý výraz *argumentatio* snad může případně odkazovat na tzv. *Argumenta Paschalia*, součást *Liber de Paschate*, jež mají spíše charakter instrukcí, než důkazů.

^{xiv} Slovní hříčka *Arator exaravit*: lat. *exarare* = vyorat, vyrýt, přeneseně napsat (původně vyrýt na voskové tabulky).

přesto jisté, že tento vynikající otec byl na toto žírné místo, tyčící se nad úrodným údolím, povolán nebeským řízením proto, aby zde vznikla početná pospolitost mnichů, která trvá Božím řízením až dosud. Zběžně jsem vyložil to, co nebylo možno pominout, a nyní se navraťme zpět k sledu našeho vyprávění.

27. O Audoinově smrti a Alboinově kralování a o tom, jak Alboin přemohl krále Gepidů Kunimunda a oženil se s jeho dcerou Rosemundou.

Král Langobardů Audoin, o němž jsme se již zmiňovali výše, pojal za manželku Rodelindu,⁷⁸ jež mu porodila Alboina, zdatného válečníka a ve všech ohledech zdatného muže. Poté, co Audoin zemřel, se ujal vlády nad zemí na základě jednomyslného hlasování jako již desátý král Alboin. Protože si jeho jméno získalo nesmírnou slávu a bylo pro jeho moc všude proslulé, spojil jej manželským svazkem se svou dcerou Chlodosvindou král Franků Chlothar.⁷⁹ S ní Alboin zplodil pouze jedinou dceru jménem Alpsvinda. Mezitím zemřel král Gepidů Turisind a vlády po něm se ujal Kunimund.⁸⁰ Ten se chtěl pomstít za stará příkoří, jež Gepidové utrpěli, a tak porušil smlouvu s Langobardy a zvolil namísto míru válku.⁸¹ Alboin však uzavřel věčnou smlouvu s Avary,⁸² kteří se nejprve nazývali Hunové a později podle jména svého krále Avaři. Pak vytáhl do války, již uchystali Gepidové. Když naproti němu z opačné strany spěšně táhli, napadli Avaři jejich zemi tak, jak se na tom dohodli s Alboinem. Za Kunimundem přijde zarmoucený posel a oznámí králi, že Avaři napadli jeho území. Ten je zdrcen, a ač ho z obou stran tísní nepřátelské sevření, vybízí přesto své muže, aby se nejprve střetli s Langobardy: Kdyby se jim je podařilo přemoci, mohli by následně ze země vypudit i hunské vojsko. Dojde tedy k bitvě. Bojovalo se ze všech sil. Langobardi se stali vítězi a jejich zášť vůči Gepidům běsnila tak mohutně, že je zcela vyhladili a z početného zástupu přežil stěží jen posel. V této bitvě Alboin zabil Kunimunda, utál mu hlavu a nechal z ní vyrobit pohár na pití. Tento druh poháru se u nich označuje jako *scala*, v latinském jazyce se pak nazývá *patera*.⁸³ Kunimundovu dceru Rosemundu odvedl spolu s velkým množstvím lidí různého pohlaví i věku do zajetí, a protože Chlotsuinda byla po smrti, pojal ji za manželku – ke své vlastní zhoubě, jak se ukáže později.⁸⁴ Tehdy se Langobardi zmocnili takové kořisti, že dosáhli nevídaného bohatství. Pokolení Gepidů byl zato natolik oslabeno, že od té doby již nikdy neměli krále. A všichni, jimž se podařilo přežít válku, byli buďto poddáni Langobardům, nebo dodnes úpí pod tvrdou nadvládou Hunů, kteří se zmocnili jejich země. Alboin zato proslavil své jméno tak široko daleko, že se ještě dnes dokonce i u kmene Bavorů a Sasů, ale i u jiných lidí téhož jazyka oslavuje v písních⁸⁵ jeho

štedrost, sláva, válečné štěstí a udatnost.^{xv} A mnozí až doposud vyprávějí o vynikajících zbraních, které byly vyrobeny za jeho vlády.⁸⁶

^{xv} Pro alternativní překlad srov. oddíl 1.3.2.1 výše.

2.3. Komentář

¹ Přesný zdroj, v němž se Paulus mohl seznámit s touto antickou klimatickou teorií, není znám (Goffart 1988, 385; obecně k ní von See 1981, 50; Müller 1972–1980, 137–144). K roli severu v biblických, antických a raně středověkých geografických a etnografických představách srov. Kochanek 2004.

² Etymologii názvu *Germania* Paulus sice explicitně nevysvětluje, podle jeho formulací je však zřejmé, že jej odvozuje od latinského výrazu *germinare* = pučet, plodit (srov. i jeho následující užití v téže kapitole: „*ea [...] tantos mortalium germinat*“ – zvýraznění MK). Paulovou autoritou je pravděpodobně Isidor, který původ slova odvozuje obdobně (ISID. orig. 14, 4, 4: „*Terra dives virum ac populis numerosis et inmanibus; unde et propter fecunditatem gignendorum populorum Germania dicta est*“), i když na místě, kde vykládá pojem germánské národy (*Germanicae gentes*), je jeho výklad poněkud odlišný a méně průhledný: ISID. orig. 9, 2, 97: „*Germanicae gentes dictae, quod sint inmania corpora inmanesque nationes saevissimis duratae frigoribus*“).

³ Srov. ISID. orig. 14, 4, 4.

⁴ Jedno z míst, která propojují *HL* s *HR*, v níž Paulus vpády všech těchto vypočtených *gentes* vylíčil. Srov. tažení Vizigótů (*HR* 12, 13–15) a Ostrogótů (*HR* 15, 11–18) do Itálie, dobytí Říma Vandaly (*HR* 14, 16–17), vpád Rugiů do Pávie (*HR* 15, 18) a Odoakerovo údajné tažení do Itálie s jednotkami Herulů a Turcilingů (*HR* 15, 8). Paulova zmínka patří k jednomu z poměrně nečetných svědectví o Turcilingích, snad východogermánské *gens*, asociované se Skiry (Bednaříková 2007, 312).

⁵ V rukopisné tradici též *Scadania*, *Scandinavia*. U Plinia (viz následující kapitolu) je zmíněna dvakrát (PLIN. *nat.* 8, 39 a 4, 96), v obou případech jako ostrov. U antických a raně středověkých autorů se objevují dva typy ortografie, *Scadinavia* a *Scandia* (přehled výskytů viz Svennung 1963, 11–27). Druhý člen složeného toponyma *Scadin-avia* je pravděpodobně polatinštělou verzí germánského **awjo* = oblast u vody (původně široké sémantické pole tohoto výrazu lze vyčíst z jeho doložených středověkých a moderních derivátů, jež označují např. ostrov, poloostrov, nivu apod. – doklady *ibid.*, 18–19). První člen má etymologii nejasnou, výkladů se objevuje zhruba deset (*ibid.*, 20–22). Svennung se přiklání k výkladu odvozujícím název od kořene **skaðan* = zkáza, nebezpečí (*ibid.*, 20), jenž má oporu i v *OGL* (viz níže).

Paulus se na tomto místě odchyluje od tvaru zmíněného v dochované podobě *OGL*, vynechává i etymologický výklad názvu a dává přednost Pliniově autoritě – podle Schwarze (Schwarz 2009, 345) upřesnil neznámý pojem *Scadanan* běžným. Je však otázkou, nakolik byl pojem *Scadinavia* běžný – např. Isidor tuto lokalitu neuvádí vůbec, Jordanes užívá tvar *Scandza* (snad analogický k tvaru *Scandia*, avšak ovlivněný pozdnělatinskou výslovností – srov. Svennung 1963, 24). K pokusům o lokalizaci srov. oddíl 1.5.1 výše.

⁶ *Win(n)ili*. Název snad souvisí s pragerm. kořenem **wenn-* (srov. gót. *winnan* = vést; sthronněm. *winnan* = namáhat se, pracovat, bojovat, přít se, běsnit; stsev. *vinna* = pracovat, dosáhnout, zvítězit), tvar *nominis agentis* snad mohl mít význam bojovníci (Nedoma 2001, 51). Snahy odvodit obdobný význam i u etnonyma *Langobardi* jsou spíše nepřesvědčivé (*ibid.*).

Kmen Winilů zná pouze *OGL*, z níž převzal tento údaj i Paulus. Tzv. Fredegar ví pouze to, že si Langobardi měli změnit jméno, ale jeho původní podobu neuvádí (FRED. chron. 3, 65: „*Langobardorum gens, priusquam hoc nomen adsumerit*“). Je otázkou, zda mohou mít vztah k jistým Vinovilothům, které Jordanes jmenuje mezi obyvateli Scandzy (IORD. Get. 3, 23 – podle Mommsenovy edice, autoři nové edice Giunta a Grillone dělí větu odlišně a užívají tvar *Vinovil* a zbývající část slova připojují k názvu dalšího etnika). Vinovilothové měli mít stejnou pověst jako Finové, kteří jsou „ze všech obyvatel Scandzy nejmírumilovnější“ (IORD. Get. 3, 23: „*Finni mitissimi, Scandzae cultoribus omnibus mitiores; nec non et pares eorum Vinoviloth*“). Ztotožnění obou etnik odmítá např. Bystrický s odůvodněním, že jde o zcela protichůdnou charakteristiku, již Langobardům přisuzovaly antické prameny (Bystrický 2008, 60). E. Schwarz (1956, 66) poukázal na možnou souvislost se dvěma mořskými králi jménem *Vinnill* a *Vandill* uváděnými v tzv. þulur v *Mladší Eddě* Snorriho Sturlusona, avšak jeho domněnka se setkala spíše se skepsí (Rübekeil 2008, 27).

⁷ V dochovaných Paulových pramenech jiné důvody zmíněny nejsou. *OGL* důvod k odchodu neuvádí explicitně vůbec, obsahuje pouhé konstatování, že ostrov Scadanán obývalo mnoho kmenů (*OGL* 1: „*insula [...] ubi multae gentes habitat*“). Náznaky odlišné tradice snad může naznačovat mladší *HLCG*, která vědomě nahlíží počátky Langobardů prozřetelnostní perspektivou a odchod kmene vysvětluje v souladu s ní, zatímco jiné důvody odmítá (*HLCG* 1: „*Moviti itaque non ex necessitate aut duricia cordis aut parentum oppressione, sed ut ex alto salutem consequeretur, asserit exituros*“). Je však obtížné stanovit, zda tento negativní výčet důvodů odchodu odráží polemiku s reálnými tradicemi, či zda jde jen o sled *topoi*.

⁸ *OGL* ani *HLCG* údaj o rozdělení kmene na třetiny pomocí losu neobsahuje (na možnost porušení textu v těchto místech poukázal Mommsen 1880, 66nn.). Paralely poskytuje Hérodotos (*Hist.* 1, 94), vzdáleně i Jordanes (IORD. Get. 56, 283). Motiv se objevuje i v pozdější tradici – zdůrazněn je u Saxona Grammatika, který z *HL* čerpá, ale zároveň příběh mísí s domácí tradicí (SAXO *Gesta* 8, 13, 1–2: bez zmínky o dělení kmene na třetiny). Totožný motiv se v souvislosti s obyvateli Gotlandu objevuje v tzv. *Sáze o Gotland'anech* z 13. – 14. stol. (*Guta saga* 1).

⁹ N. Wagner upozornil na typovou paralelu s dalšími zakladatelskými dvojicemi – Castor a Pollux, Romulus a Remus, Hengist a Horsa aj. (Wagner 1960, 229nn.). Je ovšem nutné zdůraznit, že zde dvojici bratrů v zakladatelské roli doplňuje i jejich matka.

¹⁰ Její jméno bývá kladeno do souvislosti s sthronněm. výrazem *gambar*, ve významu „hbitého ducha, podnikavý“ (Graff 1838, 207–208; Grimm 1844, 336 – podle nich je etymologie společná

s názvy kmenů Gambrii a Sigambri / Sugambri). Nověji bývá vykládáno na základě stsev. výrazů *gandr* = žezlo jako *gand-bera* ve významu „nositelka žezla“ (Strömbäck 1935, 17–21). Zdobené žezlo bývá vykládáno jako atribut germánských vědem, jak ukazuje jednak etymologie staroseverských výrazů pro vědmu, jednak vyobrazení, pocházející již z doby vendelské, i archeologické nálezy (Starý 2006, 170). S postavou germánskou vědmy spojují Gambaru oba etymologické výklady, čemuž nasvědčuje i formulace v *HLCG*, podle níž Gambaru nese poněkud enigmatické označení „*phitonissa inter Sibillae cognomina*“ (*HLCG* 1). K roli žen v narativech o počátcích jednotlivých *gentes* srov. Geary 2006, 7–25.

¹¹ Tradičně asociováni s křesťanskou legendou o tzv. Sedmispáčích, jejíž nejznámější verze byla spojena s Efezem (Schwarz 2009, 345; Foulke 1906, 6). Značné obliby se těšila v merovejské říši (srov. GREG. TUR. glor. mart. 94). Paulovo podání vzniklo podle Schwarze spojením této legendy s vyprávěním o sedmi biskupech, vysvěcených, aby kázali v Gallii (GREG. TUR. Franc. 1,30: „*septem viri episcopi ordenati ad praedicandum in Galliis*“; Schwarz 2009, 346). Alexander O’Hara poukazuje na možnou spojitost s kultem tzv. *Seljumenn*, lidí ze Selji – Paulovo svědectví považuje za orální důkaz jeho existence již v této době (O’Hara 2009, 110). Tento kult, spojený se západonorským ostrůvkem Selja, představuje podle tradice i písemných pramenů jeden z nejstarších projevů uctívání světců ve Skandinávii (nález jejich ostatků klade tradice k roku 995). Předmětem uctívání byla původně pravděpodobně pouze skupina anonymních světců, k níž byla v 12. stol. zkonstruována postava irské princezny Sunnivy, jejíž kult se následně stal dominantní (*ibid.*, 112). Nejstarší doklad o kultu se nachází ve scholiích k spisu Adama Brémského *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* kolem roku 1075 (scholium je pravděpodobně Adamovo). „Římské“ vzezření těchto mužů je podle O’Hary nutné vyložit v církevním smyslu a vztáhnout ke kněžím či mnichům, jejichž šat byl inspirován pozdně římskými oděvy, pravděpodobně k některým z irských či anglických poustevníků, stsev. *papar*, jejichž přítomnost na ostrovech v severním Atlantiku je zachycena v pramenech i v některých toponymech (*ibid.*, 111–112). To, že Paulus v následující kapitole umísťuje legendu poblíž Skritobinů (dn. Sámům) a mořskému víru, by geograficky mohlo oblasti Norska odpovídat. O’Hara přepokládá, že se Paulus mohl o legendě doslechnout v době pobytu u dvora Karla Velikého (kontakty se severní Evropou dokládá i Paulovo tvrzení v následující kapitole, že na vlastní oči viděl skritobinský oděv; *ibid.*, 111).

¹² Paulova ortografie je nejasná, u Prokopia *skritifikoi* (PROC. Got. 2, 15–22), u Jordana *Screrefennae* (IORD. Get. 3, 21) a Ravenského kosmografa *Scirdifriini vel Rerefeni* (*Cosm.* 1, 11 a 4, 1).

¹³ Název se vykládá jako složenina výrazu příbuzného se stsev. *skríða* (= pohybovat se; klouzat; jet na lyžích) a výrazu *Finnové*, jímž se ještě hluboko do středověku označovali Sámové (jako *Fenni* již

TAC. *Germ.* 46, 3–5), čili jako „Finnové jezdící na lyžích“ (Schwarz 2009, 346). Jde tedy o označení, které užívaly okolní germánské kmeny, nikoli sami „Skritobinové“.

¹⁴ Pravděpodobně míněny sněžnice či lyže (Schwarz 2009, 346).

¹⁵ Pravděpodobně sob.

¹⁶ 25. prosince, v antické tradici zimní slunovrat. Jak poznamenává editor Bedova spisu *De ratione temporum* F. Wallis, užívání tohoto data pro zimní slunovrat je dáno věrností klasické tradice (z níž vycházela tradice a symbolika křesťanská) – slunovrat na toto datum připadal v době zavedení juliánského kalendáře (Wallis 1999, 313). Rozporu mezi tradičním a reálným datem slunovratu věnuje pozornost např. právě Beda, ačkoli zřejmě bez znalosti jeho příčiny (*ibid.*, s. 314). Je možné, že Paulovy opatrné formulace *circa aestivale solstitium* a *circa diem Natalis Domini* odrážejí tentýž problém.

¹⁷ Podle římského měření času se dělil den na dvanáct hodin od svítání po soumrak, šestá hodina tedy označuje čas kolem poledne. Římská stopa odpovídá zhruba 29,6 cm.

¹⁸ Dnešní Thionville na severovýchodě Francie, jeden z významných karolinských paláců, z hlediska Paulovy biografie je podstatné, že se místo nachází v těsné blízkosti Met. Karel Veliký zde pobýval častěji, v době Paulova působení zde se svým dvorem strávil zimu na přelomu let 782 a 783 (Goffart 1988, 342).

¹⁹ Metoda, aplikovaná Paulem, je prvně doložena v souvislosti s Eratosthénem. Zatímco Paulovo vlastní měření (po přepočtu asi 5,77 m) zeměpisné poloze zhruba odpovídá, předchozí údaj pro Itálii (asi 2,66 m) ukazuje na výrazně jižnější zeměpisnou polohu (zhruba jako Damašek; <http://www.suncalc.org>). Paulovou autoritou nicméně mohl být Palladius Rutilius, který ve svém díle *Opus agriculturae* pro prosinec tento údaj uvádí (PALLAD. 7). Palladiusův text byl ve středověku velmi oblíbený (dochovalo se kolem 100 rukopisů), doklad jeho dostupnosti v Itálii poskytuje mj. Cassiodorus, který jeho četbu doporučoval mnichům v klášteře Vivarium (CASSIOD. *inst.* 1, 28, 6).

²⁰ Spojení *umbilicus maris* máme navzdory Paulovu tvrzení doloženo v antické latinské literatuře jen zřídka (výskyty uvádí Kortekaas 1984, 644; inspirací pro antické latinské autory mohlo být ekvivalentní spojení u Homéra – srov. HOM. Od. 1, 50).

²¹ Paulovo líčení bývá vnímáno jako popis tzv. malströmu a snad může být vztaheno k vírům u západonorského pobřeží (tzv. Moskestraumen u souostroví Lofoty či Saltstraumen u města Bodø). Přehled vývoje představ o cirkulaci vody v oceánech a dalších oceánských jevech podávají Peterson *et al.* (1996). Historické prameny k fenoménu malströmu uvádějí Gjevik *et al.* (1997), kteří však opomíjejí středověké latinské zdroje.

²² VERG. *Aen.* 3, 420–423. Přel. O. Vaňorný.

²³ Oblast ležící na severozápadě Iberského poloostrova, na sever od dnešního Portugalska. Některé rukopisy uvádějí místo Galicie Gallii.

²⁴ Bývalá římská provincie *Gallia Aquitania*, rozkládající se na jihozápadě dnešní Francie, později samostatné vévodství, od roku 769 součást franské říše.

²⁵ Toponymum není jinde doloženo, snad může jít o ostrov Alderney, jeden z Normanských ostrovů (Leonardi – Cassanelli 1985, 346).

²⁶ Snad etymologicky spřízněné s sthonnem. *scorro* = skalní výběžek a příbuznými výrazy (staroang. *score*, středonizozem. *schore*, středodolnonem. *schor* / *schar* = pobřeží, břeh; Fröhlich 1976, 12–13). Všechny pokusy o lokalizaci zůstávají zcela hypotetické – v novějším bádání se objevuje např. Rujána (Jarnut 2002, 30), oblast východního Pobaltí či Jutska (Schwarz 2009, 346) či dolní Rýn (Fröhlich 1976, 13).

²⁷ Spojení Wodanova kultu s Langobardy bývá často dáváno do souvislosti s jedním z příjmí severského Óðina, Langbarðr (Pohl 2000, 16: „For instance, in later Scandinavian sources, *Langbadhr* (sic – MK), the Longbeard is one of Wodan’s epithets, and it is hard to believe that this and other parallels are mere coincidence“; obdobně Bystrický 2006, 15). Nejpodrobnějším příspěvkem k této otázce je článek Roberta Nedomy (Nedoma 2005), jenž naopak poukazuje na problematičnost relevantních pramenů (výraz se objevuje jedině v tzv. þulur, básnických katalogích, jež často obsahují z metrických důvodů neologismy, a jež jsou navíc zařazeny pouze do dvou z šesti dochovaných středověkých rukopisů *Mladší Eddy* z doby po r. 1300 a 1400) a staví se k možnosti existence souvislosti mezi oběma jmény skepticky.

²⁸ O etymologii první části členu jména *Lango-bardi* nepanují větší spory – bývá odvozována od pragerm. kořen **langa-* = dlouhý (Goth. *laggs*; sthonnem. *lang*; stsev. *langr*). U druhého členu se většina badatelů přiklání k významu odvozeného od pragerm. *bardaz* = vous (sthonnem. *bart*; staroang. *beard*; Nedoma 2001, 51). Z dalších výkladů získal jistý počet zastánců ten, který odvozuje jméno od výrazu příbuzného se sthonnem. *barta* = typ útočné sekyry, jež měla být podle této představy emblematickou zbraní Langobardů (např. Erdmann 1890, 77). Oproti prvnímu je však problematičtější z lingvistického hlediska a nenasvědčují mu ani archeologické doklady (Nedoma 2001, 51). Od dlouhých vousů odvozuje jméno Langobardů již Isidor ze Sevilly (ISID. orig. 9, 2, 95: „*Langobardos vulgo fertur nominatos prolixa barba et numquam tonsa*“), na jehož autoritu se zde odvolává i Paulus. Ten navíc jméno rozkládá i na germánské tvary *lang* a *bart* (četně zastoupena je i rukopisná varianta *bard*). I *HLCG* uvádí Isidorovu verzi, již mylně přisuzuje Jeronýmovi (*HLCG* 2), na rozdíl od Paula však nevypráví mýtus o přejmenování.

²⁹ Paulus tímto zřejmě míní romanizovanou výslovnost germ. výrazu *Wotan* / *Wodan* (obdobně se v některých rukopisech *OGI* objevují tvary *Gu-innilis* pro *Winnili* a *Gu-andali* pro *Wandali*). Nejstarší rukopisy *HL* sice na tomto místě obsahují stejně jako *OGI* variantu *Godan*, přesto v hlavním textu z důvodu srozumitelnosti užívám tvar *Guodan*, který se objevuje v několika mladších rukopisech. Je možné, že volba tvaru *Godan* byla dána jeho zvukovou podobností se sthonnem. *Gott*.

³⁰ Paulus se uchyluje k praxi tzv. *interpretatio Romana*, tedy ke ztotožňování neřímských božstev s jejich římskými protějšky. Obdobně i modenský rukopis *OGI* obsahuje *in margine* glossu: „*Godam gentes deum Mercurium colebant*“. S Merkurem ztotožňuje Caesar nejvyššího galského boha (CAES. Gall. 6, 17, 1) a Tacitus (nejvyššího germánského boha TACIT. Germ. 40). Paulův výklad dále vychází z tzv. euhemeristické teorie, podle níž jsou božstva původně výjimeční jedinci, jimž se dostalo zbožštění od lidí. Původní teorie helénistického spisovatele Euhémera byla přejata částí církevních otců jako možný model výkladu původu pohanských božstev. Původ Herma / Merkura je takto vyložen u Augustina (AUG. civ. 8, 26).

³¹ O této lokalitě se pravděpodobně zmiňuje tzv. Kosmograf ravennský (snad kolem roku 700), jenž ji klade k Labi (Raven. cosm. 1, 11: „*cuius [scil. Daniae - MK] ad frontem Alpes vel patria Albis: Maurungani certissime antiquitus dicebatur*“).

³² Assipittové nejsou odjinud doložení, část badatelů se je pokusila ztotožnit s Usipity, kteří se objevují v římských pramenech (Wenskus 1961, 488).

³³ Tzv. kynokefalové, psohlaví lidé, měli své místo v antických geografických a etnografických líčeních (pro přehled pramenů – srov. Bednaříková 2017, 28–29), objevují se rovněž u Isidora (ISID. orig. 11, 3, 15; 12, 1, 60; 22, 2, 23). Možným vazbám langobardské legendy na germánské prostředí by mohla napovídat dochovaná vyobrazení válečníků ve vlčí masce na razidlech ze švédské Torslundy a kovových fóliích na zdobení helmic a zbraní z jihoněmeckého Gutensteinu a Obrigheimu, pocházejících z doby vendelské. Tyto výjevy spojuje K. Høilund Nielsenová s tzv. úlfheðiny (stsev. úlfheðnar), již byli podle severských pramenů válečníci ve vlčích kůžích, bojující ve stavu extáze obdobně jako známější berserkové (Høilund Nielsen 2001, 476–480). Podle jejího výkladu by zde měli být zobrazeni elitní bojovníci úzce propojení s náboženským kultem, pravděpodobně Óðinovým (*ibid.*, 480).

³⁴ O tzv. *manumissio*, propouštění z otroctví, pojednává i *ER* § 224: „[...] *Tradat eum prius in manu alteri homines liberi et per gairethinx ipsum confirmat; et ille secundus tradat in tertium in eodem modo, et tertius tradat in quartum. Et ipse quartus ducat in quadrubium et thingit in gaida et gisil, et sic dicat: de quattuor vias, ubi volueris ambulare, liberam habeas potestatem. Si sic factum fuerit, tunc erit amund, et ei manit certa libertas* (zvýraznění – MK).“ Germánské spojení „*gaida et gisil*“ (hrot a dřík šíp) odpovídá Paulovu popisu rituálu se šípem. Je možné, že Paulus při popisu tohoto obřadu čerpá ze své znalosti *ER* (Schwarz 2009, 347), nicméně jak je patrné z uvedené citace, *ER* uvádí Paulem zmíněná „slova v rodném jazyce“ (*patria verba*) latinsky.

³⁵ *Golaidu a Anthaib* není možné bezpečněji identifikovat (starší bádání shrnuje Schwarz 2009, 347). *Bainaib / Banthaib* byl v bádání již poměrně brzy ztotožněn s územím Čech (přehled diskuse podává Bystrický 2008, 88–90; k archeologickým nálezům na našem území připisovaným Langobardům srov. Tejral 1975; Čižmář *et al.* 2011; Tejral 2012; k nejnovějším nalezišti srov. Šmerda

2013). *Burgundaib* bývá pochopitelně ztotožňován s některým ze sídel Burgundů, avšak je nejasné, kterou fází jejich přesunů odráží (nejčastěji se uvažuje o saském Polabí, Lužici či až pozdější pomohanské fázi – pro přehled srov. Bystrický 2008, 90–91).

³⁶ Snad ohlas *První knihy Samuelovy* (1 Sam 8,20: „Abychom i my také byli, jako všickni jiní národové, a souditi nás bude král náš, a vycházeje před námi, bojovati bude za nás.“)

³⁷ Srov. PLIN. nat. 7, 3: „*Tergeminos nasci certum est Horatiorum Curiatorumque exemplo. Super inter ostenta ducitur praeterquam in Aegypto, ubi fetifer potus Nilus amnis.*“

³⁸ Nejde o germánský, ale latinský výraz, jak dokládá mimo jiné vlastní Paulovo epitomé Festova díla *De verborum significatu*: „*Lacuna. id est aquae collectio, a lacu derivatur, quam alii lamam, alii lustram dicunt* (zdůraznění MK)“; jeho výraz je doložen dokonce již u Ennia (Enn. Ann. fr. 568). Nicméně vzhledem k tomu, že slovo má své paralely v baltských jazycích a bulharštině (OLD 1968, 997), lze snad uvažovat o tom, že obdobný výraz pocházející z PIE kořene *lak- mohl být i součástí germánské slovní zásoby.

³⁹ La(ia)micho v *OGL*. Goffartovu domněnku, že tvar *Lamissio* v *HL* je až Paulovým výtvořem (Goffart 1988, 385; obdobně Schwarz 2009, 348, podle něž Paulus tvar vytvořil analogicky k latinskému výrazu *manu-missio*), je nutno odmítnout, neboť podoba *Lamis(s)io* je doložena již v katalogu králů v prologu k *ER*.

⁴⁰ Motiv bojovných žen patří obdobně jako v případě kynokefalů k těm motivům, které se pojí jak s klasickou, tak s germánskou kulturou. V antické kultuře byly spojovány s mytickým národem Amazonek (pro přehled antických římských pramenů k Amazonkám srov. Kepartová 2000), v germánském prostředí jsou v mladších staroseverských pramenech doloženy jednak představy o mytických Valkýrách, ženských bytostech s válečnickými atributy, které odvádějí z bitev duše padlých, a jednak o tzv. *skjaldmæ*r (štitonoškách), smrtelných ženách-bojovnicích. V raně středověké historiografii patří Amazonky k obvyklému repertoáru motivů (objevují se u Jordana, tzv. Fredegara i v Bedově biblickém komentáři – přehled pasáží podává Geary 2006, 27). Archeologické nálezy ze sarmatského a avarského prostředí nicméně naznačují, že tyto představy mohly do určité míry odrážet i realitu (*ibid.*, 28, kde viz další literaturu).

⁴¹ Pokud má epizoda alespoň částečně historické jádro, je střet s Bulhary z chronologických důvodů vyloučený. O. Maenchen-Helfen poukázal na časté vzájemné zaměňování etnik Hunů, Avarů a Bulharů v raně středověké historiografii, a domníval se proto, že mohlo jít o střet s Huny (Maenchen-Helfen 1973, 128–129). I. Bóna jej klade do souvislosti s hunským tažením do oblasti severně od Karpat r. 403, jež uvedlo do pohybu germánské kmeny, které pod tímto tlakem koncem roku 405 překročily Rýn (Bóna 1987, 117). Schwarz se domnívá, že mohlo jít spíše o slovanský či sarmatský předvoj Hunů (Schwarz 2009, 348).

⁴² U jmen Leth-uk, Hild-eok a Gud-eok bylo poukázáno na možnou souvislost s hunským sufixem -juks (Schramm 1960, 146). Je otázkou, nakolik byl případný hunský vliv silný, Langobardi nicméně v žádném z pramenů mezi národy závislými na Hunech nefigurují a v archeologických nálezech přisuzovaných Langobardům se neobjevuje hunská móda lebečních deformací (Wolfram 2005, 17).

⁴³ Rugiové se usídlili na území římské provincie Noricum Ripense po bitvě na řece Nedao (454 či 455), jež znamenala pád hunské říše, pod vedením krále Flaccitheia, Feletheova otce (Bednaříková 2007, 309). Odoaker vedl tažení do Rugilandu v zimě 487–488. Při této příležitosti došlo k níže zmíněnému přenesení ostatků sv. Severina do Neapole.

⁴⁴ Gisa (Giso), pravděpodobně sestřenice Theodoricha Velikého.

⁴⁵ Lokalizován na území dnešních Dolních Rakous k levému břehu Dunaje, přibližně mezi dnešní Klosterneuburg a Kremži (např. Tejral 2012, 30) či šířeji mezi Linec a Vídeň (Priester 2004, 23).

⁴⁶ Paulovým pramenem je Eugippius (EUGIPP. Vita Sev. 8).

⁴⁷ Příchod Langobardů do Rugilandu představuje důležitý předěl mezi legendární a historickou fází jejich dějin (Priester 2004, 23, viz oddíl 1.5 výše), neboť údaje poskytované langobardskou tradicí můžeme ověřit i dalšími nezávislými prameny, především Prokopiem.

⁴⁸ Na lokalizaci území nepadají mezi badateli shoda – mohlo jít o Moravské pole (Beninger 1940, 861), Vídeňskou kotlinu (Bóna 1956, 183), Malý Alföld (Werner 1962, 10) či nížinu na pravém břehu Dunaje v okolí Tullnu, kde se nacházejí poměrně časně archeologické nálezy přisuzované langobardské přítomnosti (Menghin 1985, 30; Wolfram 1987, 70; citováno dle Tejral 2012, 31).

⁴⁹ K válce Herulů s Langobardy mělo dojít podle Prokopia roku 494 (PROC. Goth. 2, 14nn.), král Rodulf však byl naživu ještě v letech 497 a 507, pokud je správně identifikován s nejmenovaným herulským králem, jenž je adresátem dvou Theodorichových listů (CASSIOD. var. 3,3 a 4,2; Třeštík 1996, 262; identifikaci odmítá Goffart 335–336). Podle Prokopia válka vzešla z iniciativy Herulů (PROC. Goth. 2, 14nn.). Předpokládá se, že jádro Herulů sídlilo po pádu hunské říše v polovině 50. let 5. století severovýchodně od Rugiů, v oblasti jižní Moravy a jihozápadního Slovenska.

⁵⁰ Jordanes je popisuje jako lehkooděnce (IORD. Get. 50,261), obdobně i Prokopios (PROC. Pers. 2,25).

⁵¹ Srov. gót. *bandwa* = znamení. Germánský výraz *banda* (= zástava) pronikl do úzu byzantského vojska (srov. THEOFIL. hist. 3, 6 a 7, 3; Schwarz 2009, 350).

⁵² Jak postřehl již Bethmann (Paulus Diaconus 1878, 59), Wacho je v *OGL* jediným langobardským panovníkem, který není explicitně označen jako *rex* či jeho vláda není označena slovesem *regnare*. Ani u Paula se ve spojitosti s ním neobjevují jinde užívaná slova *regnare* či *regnum*: když Paulus hovoří o podrobení Svěbů, užívá slovo *dominium*, jež se v celé *HL* objevuje pouze na tomto místě (*HL* 1, 21). Ve formulaci v *OGL* se sice objevuje výraz *regnum*, který však není přiřčený Wachonovi, ale

Langobardům (*OGI* 4: „*sub regno Langobadorum*“; zdůraznění MK). K nelegitimitě jeho nástupu na trůn srov. následující poznámku.

⁵³ Hildegis (Hildigis, Ildichis, Ildigisal) byl jedním z důležitých aktérů mocenských bojů v Panonii ve 30. – 50. letech 6. století, jehož osudy zachycuje oproti langobardské tradici výrazně podrobněji a s podstatnými odchylkami Prokopios. Podle něj neměl být synem Tatonovým, ale Wachonova příbuzného Risiulfa, legitimního dědice trůnu, jehož nechal Wacho vyhnat a následně ve vyhnanství u kmene Varnů zavraždit (*PROC. Goth.* 3, 35; podle Třeštíka zhruba kolem roku 512: Třeštík 1996, 263). Risiulf je označen jako Wachonův *anepsios*, snad tedy synovec (Třeštík 1996, 267) či bratranec (Bystrický 2008, 122), a je postavou, jež z langobardské tradice zcela vymizela. Jedním z jeho dvou synů byl Hildegis, který byl nucen uprchnout krátce po narození Wachonova dědice ke Slovanům (*PROC. Goth.* 3, 35; podle Třeštíka snad zhruba kolem roku 535: Třeštík 1996, 269). Teprve po změně poměrů za Audoina a po vypuknutí langobardsko-gepidského konfliktu Hildegis přešel s částí Langobardů na stranu Gepidů, s jejichž pomocí doufal, že prosadí svůj legitimní nárok na vládu (*PROC. Goth.* 3, 35; podle Třeštíka v roce 548 či 549), avšak poté, co Audoin získal podporu byzantského císaře Justiniána a bylo uzavřeno příměří, se navrátil zpět ke Slovanům (*PROC. Goth.* 3, 35, 20–21). Později zasáhl na gótské straně do byzantsko-gótské války v Itálii, následně se však odebral do Konstantinopole a stal se velitelem jedné z palácových jednotek (*PROC. Goth.* 4, 27). Při další fázi langobardsko-gepidské války však z Konstantinopole uprchl a připojil se opět na gepidskou stranu (*PROC. Goth.* 4, 27; v roce 552). Po vítězství Langobardů si Audoin vyžádal jeho vydání, jež gepidský král Thorismund odmítl, nicméně zakrátko Hildegis u svých hostitelů za nevyjasněných okolností zemřel (*PROC. Goth.* 4, 27).

⁵⁴ *Suavi* (*Suevi*). Pravděpodobně ta část Svěbů, která nenásledovala migrační vlnu, spojenou s překročením Rýna koncem roku 406 (Bednaříková 2007, 163). Jejich sídla po rozpadu hunské říše bývají kladena mezi území Herulů a Dunaj na severu a území pod vlivem Ostrogótů a Balatonské jezero na jihu (Christie 1995, 32). Paulus / Eutropius se o Svébech zmiňují v *HR* (6,17; 12,15; 13,2), kde jde ovšem o tu část kmene, která překročila Rýn a migrovala dále na jih. V *HR* se o Svébech hovoří jako o nejstatečnějším národu, který se může měřit pouze s Římany (*HR* 8,13), což mohlo být důvodem, proč informace působila na Paulovy současníky natolik neuvěřitelně. Případně mohla sehrát roli ta skutečnost, že se označení *Suevi* od 6. stol. začalo užívat i pro Alamany, přestože část původních Svěbů v Panonii stále sídlila (Pohl 2000, 15). Podle Pohla si tak čtenáři na místo pozapomenutých panonských Svěbů mohli představovat právě Alamany (*ibid.*).

⁵⁵ Prolog k *ER* v dochované podobě informaci neobsahuje, je však dochována v *OGI* (srov. oddíl 1.3.1 výše). Důvod k nedůvěře mohl zavdat buď charakter nepřátel (viz předchozí pozn.), anebo to, že vítězství bylo přisouzeno Wachonovi (viz pozn. 60).

⁵⁶ Wachonova sňatková politika bývá vykládána jako snaha zajistit si své královské postavení, k němuž se dostal nelegitimní cestou asi roku 510 (Bystrický 2008, 127). První sňatek Wachonovi zajistil spojenectví Durynků, v době rostoucího franského tlaku na durynskou říši počátkem 30. let přizpůsobil Wacho svou politiku novým poměrům a své dcery již provdal za příslušníky franské dynastie. Druhý Wachonův sňatek s Austrigisou (Ostrogothou; snad kolem 519; Bystrický 2008, 128) zajistil Wachonovi přátelské vztahy se sousedními Gepidy, třetí s Heruly.

⁵⁷ Míněn Theudebert I. (534–548), král Austrázie. Sňatek byl sjednán počátkem 30. let, avšak Theudebert odmítal manželství uzavřít kvůli svému nemanželskému vztahu a ustoupil teprve po sedmi letech (GREG. TUR. Franc. 3, 27). Wisegarda zemřela brzy (GREG. TUR. Franc. 3, 20, 27).

⁵⁸ Langobardské podání směřuje dvě události. Cusupaldem je míněn král Austrázie Thudobald (548–555), jehož manželství s Walderadou (u Řehoře z Tours Vuldetradou) trvalo až do jeho smrti (GREG. TUR. Franc. 4, 9). Poté ji za manželku pojal jeho příbuzný a nástupce Chlothar I., ale sňatek musel být rozloučen pravděpodobně kvůli neplatnosti podle církevního práva (*ibid.*: „Sed increpitus a sacerdotibus, reliquit eam“). Údaj, že ji následně provdal za bavorského vévodu Garibalda (555–591), potvrzuje i Řehoř (*ibid.*). Z tohoto sňatku se narodila pozdější langobardská královna Theudelinda (*HL* 4, 30).

⁵⁹ J. Tejral vyslovil hypotézu, že Salinga (Silinga) by mohla být totožná s ženou, jíž se dostalo neobvyklého mohylového pohřbu v lokalitě Žuráň u Brna (Tejral 2012, 51–53). Podle charakteru a vybavení hrobu se jednalo o ženu z vysokých aristokratických kruhů, jež jednou rodila a zemřela ve věku zhruba 38 let násilnou smrtí. Pokud by tomu tak bylo, tento pohřeb by mohl sloužit jako doklad násilné povahy převratu, jenž vynesl k moci příslušníka odlišné dynastie Audoina, k němuž snad mohou mlhavou oporu poskytovat i písemné prameny (viz následující poznámku; Tejral 2012, 53).

⁶⁰ Wacho zemřel asi v roce 540 či 541, Waltari byl v té době nedospělý. Jeho poručník Audoin se chopil moci poté, co Waltari po sedmi letech zemřel, údajně na jakousi nemoc (PROC. Goth. 3, 35, 17), nicméně není vyloučen, že se Audoin chopil moci násilnou cestou. Tak či tak se Audoin dostal na trůn jako uzurpátor, protože právoplatný nárok na něj měl člen dynastie Lethingů Hildegis (viz pozn. 53).

Paulus se zde zřejmě dopustil chyby v číslování královské posloupnosti a vynechal Wachona, jenž měl být místo Waltariho osmým panovníkem (takto v katalogu v prologu k *ER*). Druhou možností je, že Wachona z královské posloupnosti vypustil úmyslně jako uzurpátora (k možné tendenci v *OGL* upřít Wachonovi právoplatnou královskou hodnost srov. výše, pozn. 52).

⁶¹ Za zakladatele dynastie Lethingů (*Lethingi*, *Lithingi*) se považuje výše zmíněný král Leth (Bystrický 2007, 11; Bystrický 2008, 81), jejich vláda končí nástupem Audoina.

⁶² Podle katalogu a *HLCG* z rodu Gausus. Pouze *HLCG* zachycuje údaj, že jeho matkou měla být Menia, žena blíže neznámého krále Pissy (*HLCG* 5: „Mater autem Audoin nomine Menia uxor fuit Pissae regis“; snad totožný s durynským králem Bisinem – srov. Bystrický 2008, 127). U datace

příchodu Langobardů do Panonie se objevují chronologické obtíže – *OGL* a Paulus tvrdí, že zde Langobardi sídlili před odchodem do Itálie 42 let (*OGL* 5), což neodpovídá době Audoinovy vlády, *HLCG* uvádí 22 let. Většina badatelů se přiklání k názoru L. Váradého, jenž na základě rozboru rukopisné tradice dospěl k názoru, že původní verze *OGL* obsahovala rovněž údaj o 22 letech a odlišný údaj vznikl až druhotným poškozením textu v rané fázi tradice, a na základě toho klade příchod do Panonie k roku 546 (Várady 1984, 114–119; Třeštík 1996, 262–263). Tento údaj se vztahuje zřejmě k jižní Panonii, její severní část Langobardi kontrolovali snad již od porážky Herulů za Wachonovy vlády kolem roku 509 (Třeštík 1996, 263).

⁶³ Zatímco Wachonovi se podařilo navázat se sousedními *gentes* přátelské vztahy (srov. pozn. 56), za vlády nové dynastie narůstalo napětí mezi Langobardy a Gepidy, jež propuklo roku 549 v otevřenou válku, trvající do roku 552 (k roli královského pretendenta Hildegise v tomto konfliktu srov. pozn. 53; k průběhu války srov. Třeštík 1996, 269–274). V konfliktu se angažoval i byzantský císař Justinián, jenž poskytl podporu Langobardům (PROC. Goth. 3, 34). Po několika střetech a příměřích válka skončila krvavým vítězstvím Langobardů v květnu či červnu 552 (Třeštík 1996, 274), jehož líčením pravděpodobně shrnuje zkratkovitě celou válku langobardská tradice.

⁶⁴ Pokud jde o správný výklad, mohla urážka souviset s představou, že bělonozí koně byli slabí a přinášeli smůlu (Eis 1942, 173 s další literaturou). Obecně přirovnání ke kobyly či kobylímu synu platilo mezi Germány za těžkou urážku (Gschwantler 1979, 67). K langobardskému odívání srov. na základě archeologických nálezů např. Bóna 1976, 41–43.

⁶⁵ První člen složeniny *As-feld* bývá dáván do souvislosti se středohornoněmeckým slovem *ās* = maso zdechliny (srov. něm. *Aas* = zdechlina, mršina), vycházejícím z protoger. **ēsaz* = zdechlina (Gschwantler 1979, 65). Význam by pak byl „pole mrtvých“, výraz analogický k stsev. označení pro bojiště (*ibid.*, 67). Alternativní výklad, jenž slovo vztahuje k staroseverským bohům Ásům (stsev. *Æsir*, sg. *áss*, z proto-germ. **ansuz* = bůh), tedy „pole Ásů“ (takto např. Bystrický 2008, 141), je z fonetických důvodů méně pravděpodobný, neboť vlastní jména dochovaná v langobardském prostředí, jež se odvozují od téhož kořene, v něm zachovávají nosovku: srov. *Ansa*, *Anschis*, *Anselmus*, *Ansfrit*, *Anspertus*, *Ansprand*, *Ansul* (Gschwantler 1979, 65). Nicméně i podle tohoto výkladu by byl význam opisu totožný.

⁶⁶ F. Genzmer poukázal na možnou souvislost této epizody s germánským obyčejem adopce předáním zbraně (*adoptio per arma*, *Waffensohnschaft*), podrobněji tento náhled rozpracoval O. Gschwantler (Genzmer 1938, 134; Gschwantler 1979, 69–72).

⁶⁷ Byzantský císař v letech 527–565. Paulus tuto pasáž jako celek nepřebírá ze žádného z nám známých pramenů, podle Paola Lammy (Lamma 1953, 201; cit. dle Leonardí – Cassanelli 1985, 347) ji je možné vztáhnout k několika byzantským dílům panegyrického charakteru (Prokopiův spis *De Aedificiis*, Agathiaova předmluva ke *Kyklos tón neón epigrammatón* a ekfráze o chrámu Boží

Moudrosti Paula Silentiaria), otázkou ovšem zůstává, nakolik měl Paulus k byzantským pramenům přístup. Na význam Paulova ztvárnění Justiniánovy vlády poukázal Goffart, jenž zdůraznil, že jde o první západní pramen, který vykresluje Justiniána v takto pozitivním světle (Goffart 1988, 383).

⁶⁸ Odpovídá Justiniánově tituluře v přemluvě k *Institutiones*. Agathias uvádí mezi tituly i Gepidský a Langobardský (AGATH. 1, 4: ἔτι δὲ Γηπαιδικός τε καὶ Λογγιβαρδικός).

⁶⁹ Paulus se zdá být o Justiniánově legislativní činnosti dobře informován. Zachycuje všechny podstatné kroky Justiniánovy kodifikace římského práva, za prvé vydání tzv. *Justiniánova kodexu* (*Codex Iustinianus*, vydán v dubnu 529, v upravené podobě v listopadu 534) čili soupisu platných císařských nařízení, za druhé tzv. *Digest* (*Digesta*, řecky *Pandektai*, vydány v prosinci 533), kodifikovaného souboru římské jurisprudence, za třetí tzv. *Institucí* (*Institutiones*, vydány v listopadu 533), kompilace školských právních příruček a za čtvrté tzv. *Novel* (*Novellae*), tedy zákonů vydaných po listopadu 534. *Novely* se Justiniánovi ve skutečnosti nepodařilo kodifikovat jako oficiální sbírku, dochovaly se pouze ve sbírkách soukromých (Schiemann 2006).

⁷⁰ Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator (asi 490–583), mnohostranně zaměřený římský vzdělanec a spisovatel, zastávající vysoké státní úřady za ostrogótského krále Theodoricha. Po pádu ostrogótské moci založil klášter Vivarium (asi 555), jedno z nejdůležitějších center vzdělanosti, jež sehrálo pod jeho vlivem důležitou roli pro uchování a šíření antických spisů. Z jeho rozsáhlého díla Paulus zmiňuje biblický komentář *Expositio Psalmorum*.

⁷¹ Dionysius Exiguus († před 556), vzdělanec skythského původu, překladatel z řečtiny a autor významných církevněprávních a komputistických spisů, zakladatel křesťanského letopočtu. Jeho metoda výpočtu Velikonoc, formulovaná ve dvou listech z let 525 a 526 a ve spise *Liber de Paschate*, byla základem metody užívané do zavedení gregoriánského kalendáře (Schwarz 2009, 353).

⁷² Priscianus z Kaisareie, římský gramatik působící v 6 století. Jeho spis *Institutiones grammaticae* o osmnácti knihách byl základní latinskou gramatickou příručkou po celé období středověku.

⁷³ Arator, italský básník 6. století. Paulus zmiňuje jeho básnické dílo o dvou knihách *De actibus apostolorum*, v němž Arator v hexametrech parafrázuje děj biblické knihy *Skutky apoštolské*.

⁷⁴ Benedikt z Nursie (kol. 480–547), zakladatel benediktinského řádu. Paulus čerpal své informace z pramenů, které jsou zmíněny níže.

⁷⁵ Název odkazuje na existenci umělého jezera, zbudovaného císařem Claudiem (Leonardi – Cassanelli 1985, 348).

⁷⁶ Řehoř I. Veliký, papež v letech 590–604. Benediktovi věnoval druhou knihu svého díla *Dialogi*.

⁷⁷ Paulova zmínka je jediným testimoniem o tomto autorovi. Markova báseň o 33 distiších, označovaná jako *Versus in Benedicti laudem*, je dochována.

⁷⁸ Prokopios zmiňuje pouze pozdější Audoinův sňatek s dcerou durynského krále Hermenefreda (PROC. Goth. 4, 25, 12).

⁷⁹ Chlothar I. (viz pozn. 58).

⁸⁰ Jistá rovnováha v Podunají byla narušena po Justiniánově smrti v roce 565. Druhý konflikt s Gepidy propukl hned v roce 566. Gepidové měli podporu Byzance, Alboin se naproti tomu rozhodl opřít se o Avary, kteří se objevili v oblasti Dolního Dunaje koncem 50. let a snažili se upevnit si své pozice (Christie 1995, 58–59). K tažení proti Gepidům a jejich definitivní porážce došlo následujícího roku. Důsledkem těchto událostí byla naprostá změna mocenských poměrů v Podunají – Gepidové byli na hlavu poraženi a Langobardi o rok později odešli do Itálie. Tím uvolnili místo Avarům, kteří plně využili vzniklého mocenského vakua (*ibid.*, 60).

⁸¹ Gepidskou verzi snad zachycuje Theofylaktos. Podle vyprávění jistého Gepida 30 let po daných událostech měl zavdat příčinu k válce Alboin, protože unesl roku 565 blíže nejmenovanou dceru krále Kunimunda. S byzantskou pomocí ji otec o rok později osvobodil, ale Alboin se pomstil a gepidské vojsko s pomocí Avarů zničil (THEOF. hist. 6,10).

⁸² O smlouvě s Avary se *OGL* nezmiňuje. Nezávisle na Paulovi ji uvádí *HLCG*, podle níž měla být uzavřena na 200 let.

⁸³ Podle Paulova svědectví se pohár uchovával na královském dvoře v Pavii, kde jej měl sám spatřit (*HL 2*, 28).

⁸⁴ Srov. *HL 2*, 29–30.

⁸⁵ Jediným zachovaným dokladem rozšíření alboinovské látky je staroanglická báseň *Widsið*, jež zmiňuje Alboina i jeho otce Audoina (staroanglická podoba jmen těchto králů zní *Ælfwine*, respektive *Éadwine*, zmíněna je zde též údajná Alboinova dcera *Ealhhild*). Četné obtíže spojené s textovou historií této skladby znesnadňují pokusy o její přesnější dataci, nicméně podle některých badatelů mohou její kořeny sahát až do poloviny 7. století.

⁸⁶ Mohlo snad jít o představy o magické síle zbraní velkého krále (Gasparri 1983, 52 n.; cit. dle Schwarz 2009, 359). Ještě za Paulova života nechal veronský vévoda Giselpert otevřít Alboinův hrob a vyjmout z něj meč a další pohřební výbavu (*HL 2*, 28).

3. Závěr

V předložené práci jsem se pokusila zpřístupnit v českém překladu část *HL* langobardského učence Paula Diacona a nastítnit nejdůležitější otázky, které jsou s textem spjaty. V kapitole věnované přehledu dosavadního bádání jsem se snažila zachytit nejpodstatnější momenty, jež vedly (a pravděpodobně i nadále povedou) k přehodnocení řady představ o *HL* a obecněji i o langobardské kultuře, jež byly dříve považovány za samozřejmé. V oddílu o orální tradici jsem pak poukázala na některé problémy, které se pojí s interpretací relevantních pasáží *HL*.

V závěrečné části studie byla kniha I představena v kontextu žánru tzv. tzv. *origo gentis*. Jak ukázala její analýza, text rysy charakteristické pro tento žánr opravdu vykazuje. Tuto skutečnost je možné do jisté míry přičíst Paulově závislosti na *OGL* (ta ovšem není bezvýhradná, jak dokládá např. odlišný výklad epizody o přejmenování *gens*), zároveň je ale třeba zdůraznit, že vztah mezi oběma prameny není čistě mechanický, neboť Paulus sám připojuje i několik epizod obdobného charakteru, které *OGL* neobsahuje, a k části materiálu čerpaného z *OGL* se naopak staví kriticky. Zásadní otázkou však zůstává, zda text plní i funkci, jež bývá tomuto typu narativu přičítána, tedy funkci legitimizační. Ta je poměrně dobře myslitelná u *OGL*, v Paulově případě je však vzhledem k době vzniku díla otázka složitější. Alheydis Plassmannová Paulovu dílu tuto funkci přičítá – podle ní v něm ale nemá jít o legitimizaci langobardské moci, ale nové moci franské.¹⁸⁹ Jak však již bylo ukázáno v oddíle 1.1, závěr Plassmannové se řadí k bezpočtu interpretací Paulova záměru, jež jsou navzájem natolik protichůdné, že celkově budí dojem až jisté arbitrárnosti. Zdá se tedy, že text žádnému jednoznačnému závěru oporu neposkytuje, proto ponechávám tuto otázku otevřenou.

Lze se nicméně tázat, zda v *HL* není rozpoznatelná jiná tendence, a to antikvářská, již by mohl nasvědčovat Paulův důraz na *antiquitas* uvedených podání i ochota zahrnout tradice, které byly jemu i jeho současníkům již zcela nesrozumitelné. Pravděpodobně není možné smysl textu redukovat na samoučelný a ryze učenecký zájem o minulost, nicméně přinejmenším částečnou roli v Paulově přístupu k materiálu hrát mohl. Zmíněná neuchopitelnost Paulova textu každopádně naznačuje, že naplnění formálních charakteristik žánru *origo gentis* nelze automaticky spojovat i s jeho předpokladanou funkcí – v některých případech je možné, že autor pouze zaznamenává tradice, jež snad

¹⁸⁹ Plassmann 2006, 241.

tuto funkci plnily v minulosti. Se zdůrazňováním politického zaměření *HL* je rovněž spjata téma, na něž by se mohl zaměřit budoucí výzkum – zda je nutné spojování vzniku *HL* s franským dobytím langobardské říše a zda tato událost vůbec znamenala v očích současníků stejně významný předěl jako v očích moderních badatelů.

Nelze popřít, že toto představení Paulova spisu přineslo spíše otázky než odpovědi, nicméně se domnívám, že i to je jeden z důvodů, proč jej zpřístupnit širšímu publiku.

Seznam použité literatury

Edice:

- ADAM BRÉMSKÝ. 1917. B. Schmeidler (ed.). *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontifici*, in: *MGH Scriptores rerum Germanicarum in usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi 2*, Hannover–Leipzig.
- AGATHIAS MYRINAEUS. 1861. L. Dindorfius (ed.). *Agathiae Historiarum libri quinque*, in: *Historici Graeci minores II*, Leipzig.
- ANASTASIUS. 1853. J.-P. Migne (ed.). *Anastasio Abbatis, Sanctae Romanae ecclesiae presbyteri et bibliothecarii opera omnia 3*, in: *PL 129*, Paris.
- BEDA. 1999. F. Wallis (ed.). *The Reckoning of Time*, Liverpool.
- Capitularia rerum Francorum I*. 1883. A. Boretius (ed.). Hannover.
- CASSIODORUS. 1894. T. Mommsen (ed.). *Cassiodori Senatoris Variarum*, in: *MGH AA XII*, Berlin.
- DIONYSIUS EXIGUUS. 1848. J.-P. Migne (ed.). *Liber de Paschate*, in: *Dionysii Exigui, Vivenioli, Trojani, Pontiani, S. Caesarii Arelatensis episcopi, Fulgentii Ferrandi et Rustici quorum prior Carthaginensis, posterior Romanae ecclesiae diaconus, necnon Justi, Facundi, Urgellensis et Hermianensis episcoporum, opera omnia, PL 67*, Paris.
- Edictus Rothari*. 1868. F. Bluhme (ed.), in: *MGH Legum tomus IIII*, Hannover.
- EUGIPPIUS. 1877. H. Sauppe (ed.). *Eugipii vita Sancti Severini*, in: *MGH, AA I/1*, Berlin.
- FREDEGAR. 1888. B. Krusch (ed.). *Chronik*, in: *MGH Scriptorum rerum Merovingicarum 2*, Hannover.
- Historia Langobardorum codicis Gothani*, 1878. G. Waitz (ed.). In: *MGH Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX*, Hannover.
- JORDANES. 1882. T. Mommsen (ed.). *Getica*, in: *MGH Iordanis Romana et Getica*, Berlin.
- ISIDOR ZE SEVILLY. 1911. W. M. Lindsay (ed.). *Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive Originum libri XX*, Oxford.
- KLAUDIUS PTOLEMAIOS. 1843. K. F. A. Nobbe, *Claudii Ptolemaei Geographia I–III*, Leipzig.

- Origo gentis Langobardorum*. 1878. G. Waitz (ed.), in: *MGH Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX*, Hannover.
- PAULUS DIACONUS. 1878. L. Bethmann – G. Waitz (eds.). *Historia Langobardorum*, in: *MGH Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX*, Hannover.
- PAULUS DIACONUS. 1879. H. Droysen (ed.). *Historia Romana, Eutropi Breviarium ab urbe condita cum versionibus Graecis et Pauli Landolfiquo additamentis*, in: *MGH, AA II*, Berlin.
- PAULUS DIACONUS. 1895. E. Dümmler (ed.). *Epistolae*, in: *MGH Epistolae 4: Epistolae Karolini aevi II*, Berlin.
- PAULUS DIACONUS. 1908. K. Neff (ed.). *Die Gedichte des Paulus Diaconus. Kritische und erklärende Ausgabe*, München.
- PLINIUS SECUNDUS. 1942. H. Rackham (ed.). *Pliny: Natural History II. Books 3-7*, Cambridge, MA.
- POMPONIUS MELA. 1968. C. Frick (ed.). *De chorographia libri tres*, Stuttgart.
- PROKOPIOS. 1962. J. Haury (ed.). *De bello Persico*, in: *Procopii Caesarensis opera omnia I. De bellis libri I-IV*, Leipzig.
- PROKOPIOS. 1963. J. Haury (ed.). *De bello Gothico*, in: *Procopii Caesarensis opera omnia II. De bellis libri V-VIII*, Leipzig.
- Ravennatis Anonymi Cosmographia et Gvidonis Geographica*. 1860. G. Parthey – M. Pinder (eds.), Berlin.
- ŘEHOŘ Z TOURS. 1884. B. Krusch – W. Arndt (eds.). *Libri Historiarum X*, in: *MGH Scriptores rerum Merovingicarum 1.1*, Hannover.
- ŘEHOŘ Z TOURS. 1885. B. Krusch – W. Arndt (eds.). *Miracula et Opera minora*, in: *MGH Scriptores rerum Merovingicarum 1.2*, Hannover.
- STRABO. 1924. H. L. Jones (ed.). *Geography III*, Cambridge, MA.
- TACITUS, 1952. E. Köstermann (ed.). *Annales*, Leipzig.
- TACITUS. 1971. E. Köstermann (ed.). *Germania: Lateinisch Und Deutsch*. Leipzig.
- THEOFYLAKTOS SIMOKATTÉS. 1883. C. De Boor (ed.). *Theophylacti Simocattae Historiae*, Leipzig.
- VELLEIUS PATERCULUS. 1961. F. W. Shipley (ed.). *Compendium of Roman History. Res Gestae Divi Augusti*, Cambridge MA.

***Sekundární literatura a překlady pramenů:*¹**

- Bednaříková, Jarmila. 2003. *Stěhování národů*, Praha.
- Bednaříková, Jarmila. 2017. *Stěhování národů a sever Evropy: Vikingové na mořích i na pevnině*, Praha.
- *Beninger, Eduard. 1940. *Die Langobarden an der March und Donau*, in: H. Reinerth (ed.). *Die vorgeschichte der deutschen Stämme II*, Leipzig–Berlin, 827–864.
- Bernheim, Ernst. 1896. *Über die Origo gentis Langobardorum*, in: *Neues Archiv de Gesellschaft für ältere Geschichtskunde* 21, 373–400.
- Bethmann, Ludwig. 1851a. *Die Geschichtschreibung der Langobarden*, in: *Archiv der Gesellschaft für deutsche ältere Geschichtskunde* 10, 335–414.
- Bethmann, Ludwig. 1851b. *Paulus Diaconus. Leben und Schriften*, in: *Archiv der Gesellschaft für deutsche ältere Geschichtskunde* 10, 247–334.
- *Bóna, István. 1956. *Die Langobarden in Ungarn. Die Gräberfelder von Várpalota und Bezenye*, in: *Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 7, 183–244.
- Bóna, István. 1976. *Der Anbruch des Mittelalters. Gepiden und Longobarden im Karpatenbecken*, Budapest.
- *Bóna, István. 1987. *Ungarns Völker im 5. und 6. Jahrhundert. Eine historisch-archäologische Zusammenschau*, in: Wilfried Menghin – Tobias Springer – Egon Wamers (eds.), *Germanen, Hunnen und Awaren: Schätze der Völkerwanderungszeit ; die Archäologie des 5. und 6. Jahrhunderts an der mittleren Donau und der östlich-merowingische Reihengräberkreis*, Nürnberg, 116–130.
- Bracciotti, Annalisa. 1998. *Introduzione*, in: *Origo gentis Langobardorum. Introduzione, testo critico, commento*, Roma, 5–162.
- Bruckner, Wilhelm. 1899. *Die Quelle der Origo gentis Langobardorum*, in: *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 43, 47–58.
- *Bruckner, Wilhelm. 1895. *Die Sprache der Langobarden*, Strassburg.
- Bullough, Donald. 1986. *Ethnic History and the Carolingians: An Alternative Reading of Paul the Deacon's Historia Langobardorum*, in: C. Holdsworth – T. P. Wiseman (eds.), *The Inheritance of Historiography*, Exeter, 85–105.

¹ Symbolem * označuji práce, které jsou citovány zprostředkovaně.

- Bystrický, Peter. 2006. *Longobardské dejiny a mytológia. Rozbor a porovnanie prameňov*, in: *Vojenská história* 1, 3–22.
- Bystrický, Peter, 2007. *Longobardskí králi 488 – 572*, in: *Vojenská história* 2, 3–21.
- Bystrický, Peter. 2008. *Sťahovanie národov (454–568). Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania*, Bratislava.
- Cassanelli, Roberto – Leonardi, Claudio – Paulus Diaconus. 1985. *Historia Langobardorum Pauli Diaconi*, Milano.
- Cingolani, Stefano M. 1995. *Le Storie dei Longobardi: Dall'origine a Paolo Diacono*, Roma.
- *Coumert, Magali. 2007. *Origines des peuples: les récits du Haut Moyen Âge occidental (550–850)*, Paris.
- Doležal, Stanislav. 2011. *Thulé a Scandza u Jordana a souvislosti s Prokopiem*, in: *Listy filologické* 134, č. 3–4, 285–307.
- Eis, Gerhard. 1942. *Zum Turisindlied*, in: *Zeitschrift für deutsches Altertum* 79, 167–177.
- Erdman, Axel. 1890. *Über die Heimat und den Namen der Angeln*, Uppsala.
- Everett, Nicholas. 2003. *Literacy in Lombard Italy, c. 568–774*, Cambridge.
- Foulke, William D. – Paulus Diaconus. 1907. *History of the Langobards*, Philadelphia.
- Fröhlich, Hermann. 1976. *Zur Herkunft der Langobarden*, in: *Quellen und Forschungen aus italienischen Bibliotheken und Archiven* 55/56, 1–21.
- Frihagen, Anne K. – Tosterud, Bjørg – Paulus Diaconus. 2003. *Langobardenes historie*, Oslo.
- *Gasparri, Stefano. 1983. *La cultura tradizionale dei longobardi. Struttura tribale e resistenze pagane*, Spoleto.
- Geary, Patrick J. 2006. *Women at the beginning: origin myths from the Amazons to the Virgin Mary*, Princeton.
- *Genzmer, Felix. 1921. *Das Rosimundlied*, in: *Archiv für das Studium der neueren Sprachen* 142, 1–8.
- *Genzmer, Felix. 1971. *Vorgeschichtliche und frühgeschichtliche Zeit*, in: H. O. Burgen (ed.), *Annalen der deutschen Literatur*, Stuttgart.
- Ghosh, Shami. 2016. *Writing the Barbarian Past: Studies in Early Medieval Historical Narrative*, Leiden–Boston.

- Gjevik, Bjørn – Moe, Halvard – Ommundsen, Audun. 1997. *Sources of the Maelstrom*, in: *Nature* 388, 837–838.
- Goffart, Walter A. 1988. *The Narrators of Barbarian History (A.D. 550-800): Jordanes, Gregory of Tours, Bede, And Paul the Deacon*, Princeton.
- Goffart, Walter A. 2006. *Barbarian Tides: The Migration Age and the Later Roman Empire*. Philadelphia.
- Graff, Eberhard Gottlieb. 1838. *Althochdeutscher Sprachschatz; oder: Wörterbuch der althochdeutschen Sprache* 4, Berlin.
- Grimm, Jacob. 1844. *Deutsche Mythologie* I, Göttingen.
- Grimm, Jacob. 1880. *Geschichte der deutschen Sprache*, Leipzig.
- Grundmann, Herbert. 1978. *Geschichtsschreibung im Mittelalter: Gattungen, Epochen, Eigenart*, Göttingen.
- Gschwantler, Otto. 1976. *Die Heldensage von Alboin und Rosimund*, in: H. Birkhan (ed.), *Festgabe für Otto Höfler*, Wien, 214–254.
- Gschwantler, Otto. 1979. *Formen langobardischer muntliche Überlieferung*, in: *Jahrbuch für internationale Germanistik* 11, 58–85.
- *Hachmann, Rolf. 1970, *Die Goten und Skandinavien*, Berlin.
- *Hauck, Karl. 1955. *Lebensnormen und Kultmythen in germanischen Stammes- und Herrschergenealogien*, in: *Saeculum* 6, 186–223.
- Heath, Christopher. 2012. *Narrative Structures in the Works of Paul the Deacon*. Dizertační práce, Manchester.
- *Heusler, Andreas. 1911–1913. *Alboin*, in: Johannes Hoops (ed.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 1, 56–57.
- *Heusler, Andreas. 1923. *Die altgermanische Dichtung*, Berlin.
- Hodgkin, Thomas. 1895. *Italy and her Invaders* 5, Oxford.
- Hofmann, Johann Jakob. 1698. *Lexicon universale, historiam sacram et profanam omnis aevi, omniumque gentium; chronologiam ad haec usque tempora; geographiam et veteris et novi orbis: principum per omnes terras familiarum ab omni memoria repetitam genealogiam: tum mythologiam, ritus, caerimonias omnemque veterum antiquitatem, ex philologiae fontibus haustam: virorum, ingenio atque eruditione celebrium enarrationem copiosissimam: praeterea animalium, plantarum,*

- metallorum, lapidum, gemmarum, nomina, naturas, vires, explanans, Johann Jakob Hofmann, Leiden.*
- Høiland Nielsen, Karen. *The Wolf-Warrior – Animal Symbolism on Waponry of the 6th and 7th centuries*, in: E. Pohl – U. Recker – C. Theune (eds.), *Archäologisches Zellwerk. Beiträge zur Kulturgeschichte in Europa und Asien*, Rahden 2001, 471–481.
- Christie, Neil. 1995. *The Lombards: The Ancient Lombards*, Oxford.
- Jacobi, Reinhard F. 1877. *Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus. Ein Beitrag zur Geschichte deutscher Historiographie*, Halle.
- Jarnut, Jörg. 2002a. *Die langobardische Ethnogenese*, in: M. Becher (ed.), *Herrschaft und Ethnogenese im Frühmittelalter. Gesammelte Aufsätze. Festgabe zum 60. Geburtstag*, Münster, 29–34.
- Kepartová, Jana. 2000. *Amazonky v dílech římských historiků*, in: *Listy filologické* 123, č. 1–2, 12–21.
- Kochanek, Piotr. 2004. *Die Vorstellung vom Norden und der Eurozentrismus: eine Auswertung der patristischen und mittelalterlichen Literatur*, Mainz.
- Kortekaas, George A. A. 1984. *Historia Apollonii Regis Tyri. Prolegomena, text edition of the two principal Latin recensions, bibliography, indices and appendices*. Groningen.
- *Lamma, Paolo. 1953. *Il mondo bizantino in Paolo Diacono*, in: *Atti del 2° congresso internazionale di studi sull'alto medioevo*, Spoleto, 199–215.
- Mähler, Maxmilian. 1969. *Denys le Petit, traducteur de la Vie de saint Pachôme*, in: H. van Cranenburgh (ed.), *La vie latine de Saint Pachôme. Traduite du grec par Denys le Petit*, Bruxelles, 28–48.
- *Maenchen-Helfen, Otto. J. 1973. *The World of the Huns. Studies in Their Culture*, Los Angeles – London.
- McKitterick, Rosamond. 1999. *Paul the Deacon and the Franks*, in: *Early Medieval Europe* 8, 319–339.
- Menghin, Wilfried. 1985. *Die Langobarden*, Stuttgart.

- Moisl, Hermann. 1985. *Kingship and Orally Transmitted „Stammetradition“ among the Lombards and Franks*, in: H. Wolfram – A. Schwarcz (eds.), *Die Bayern und ihre Nachbarn I*, Wien, 111–119.
- Mommsen, Theodor. 1880. *Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus*, in: *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere Geschichtskunde* 5, 51–103.
- Mortensen, Lars Boje. 1991. *Civiliserede barbarer. Historikeren Paulus Diaconus og hans forgængere*, København.
- *Müller, Klaus Erich. 1972–1980. *Geschichte der antiken Ethnographie und ethnologischen Theoriebildung*, 1–2, Wiesbaden.
- Nedoma, Robert. 2001. *Langobarden*, in: J. Hoops – R. Müller (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 18, Berlin–New York.
- Nedoma, Robert. 2005. *Der altisländische Odinsname Langbarðr: „Langbart“ und die Langobarden*, in: W. Pohl – P. Erhart (eds.), *Die Langobarden. Herrschaft und Identität*, Wien, 439–444.
- Nyman, Eva. 2005. *Skandinavien*, in: J. Hoops – R. Müller (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 28, Berlin–New York, 582–587.
- O'Hara, Alexander. 2009. *Constructing a Saint: The Legend of St Sunniva in Twelfth-Century Norway*, in: *Viking and Medieval Scandinavia* 5, 105–121.
- Peterson, Ray G. – Stramma, Lothar – Kortum, Gerhard. 1996. *Early concepts and charts of ocean circulation*, in: *Progress in Oceanography* 37, č. 1, 1–115.
- *Picard, Eve. 1991. *Germanisches Sakralkönigtum? Quellenkritische Studien zur Germania des Tacitus und zur altnordischen Überlieferung*, Heidelberg.
- Pin, Italo – Paulus Diaconus – Erchembert. 1990. *Storia dei longobardi. In appendice Storia dei Longobardi di Benevento di Erchemberto*, Pordenone.
- Plassmann, Alheydis. 2006. *Origo gentis. Identitäts- und Legitimitätsstiftung in früh- und hochmittelalterlichen Herkunftserzählungen*, Berlin.
- Pohl, Walter. 1994a. *Paulus Diaconus und die „Historia Langobardorum“*. *Text und Tradition*, in: *Historiographie im frühen Mittelalter*, (Hrsg.) A. Scharer – G. Scheibelreiter, München – Wien, 375–405.

- Pohl, Walter. 1994b. *Tradition, Ethnogenese und literarische Gestaltung: eine Zwischenbilanz*, in: *Ethnogenese und Überlieferung. Angewandte Methoden der Frühmittelalterforschung*, (Hrsg.) K. Brunner – B. Merta, Wien – München, 9–26.
- Pohl, Walter. 2000. *Memory, Identity and Power in Lombard Italy*, in: Y. Hen – M. Innes (eds.), *The Uses of the Past in the Early Middle Ages*, Cambridge, 9–28.
- Pohl, Walter. 2001. *Werkstätte der Erinnerung. Montecassino und die Gestaltung der langobardischen Vergangenheit*, Wien.
- Pohl, Walter. 2003. *Paulus Diaconus*, in: J. Hoops – R. Müller (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 22, Berlin–New York, 527–532.
- Pohl, Walter. 2004. *Secundus von Trient*, in: J. Hoops – R. Müller (eds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 27, Berlin–New York, 638–639.
- Priester, Karin. 2004. *Geschichte der Langobarden. Gesellschaft – Kultur – Alltagsleben*, Stuttgart.
- Rogan, Helmut. 1993. *Paulus Diaconus – Laudator Temporis Acti. Königsdarstellung und Aufbauprinzip der Buchschlüsse als Antwort auf die Frage nach dem von Paulus interdierten Ende der Historia Langobardorum*. Dizertační práce. Graz.
- Rübekeil, Ludwig. 2008. *Ethnisches in germanischen Personennamen?*, in: L. Uwe – T. Schilp (eds.), *Nomen et Fraternitas. Festschrift für Dieter Geuenich zum 65. Geburtstag*. Berlin, 23-37.
- Schiemann, Gottfried. 2006. *Novellae*, in: H. Cancik – H. Schneider (eds.), *Brill's New Pauly online*. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e825560 [Přístup 2. 8. 2017].
- *Schmidt, Ludwig. 1885. *Zur Geschichte der Langobarden*, Leipzig.
- Schmidt, Ludwig. 1888. *Paulus Diaconus und die Origo gentis Langobardorum*, in: Neues Archiv der Gesellschaft für ältere Geschichtskunde 13, 389–394.
- *Schwarz, Ernst. 1956. *Germanische Stammeskunde*, Heidelberg.
- Schwarz, Wolfgang F. – Paulus Diaconus. 2009. *Geschichte der Langobarden*, Darmstadt.
- Starý, Jiří. 2006. *Věštba a prorocství u starých Germánů*, in: T. Víttek – J. Starý (eds.), *Věštění a prorokování v archaických kulturách*, Praha, 163–190.
- *Strömbäck, Dag. 1935. *Sejd. Textstudier i nordisk religionshistoria*, Uppsala.

- Svennung, Josef. 1963. *Scadinavia und Scandia: lateinisch-nordische Namenstudien*, Uppsala.
- Šafařík, Pavel Josef. 1837. *Slowanské starožitnosti. Oddíl děgepisný*, Praha.
- Tejral, Jaroslav. 1975. K langobardskému odkazu v archeologických pramenech na území Československa, in: Slovenská archeológia 23, č. 2, 379–446.
- Tejral, Jaroslav. 2011. *Langobardische Gräberfelder in Mähren I*, Brno.
- Tejral, Jaroslav. 2012. K současnému stavu archeologického i historického bádání o nejčasnějším středovku na Moravě, in: J. Doležal – M. Wihoda (eds.), *Mezi raným a vrcholným středověkem*, Brno, 29–68.
- Třeštík, Dušan. 1996. Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510–535, in: Český časopis historický 94, č. 2, 245–280.
- *van der Rhee, Florus. 1980. *Die germanische Wörter in der Historia Langobardorum des Paulus Diaconus*, in: Romanobarbarica 5, 271–296.
- Vaňorný, Otmar – Vergilius. 1941. *Aeneis*, Praha.
- Várady, László. 1984. *Epochenwechsel um 476: Odoaker, Theoderich d. Gr. und die Umwandlungen*, Budapest.
- *von See, Klaus. 1981. *Der Germane als Barbar*, in: *Jahrbuch für internationale Germanistik* 13, 42–73.
- *Wagner, Norbert. *Dioskuren, Jungmannschaften und Doppelkönigtum*, in: *Zeitschrift für deutsche Philologie* 79, 1–17, 225–247.
- Waitz, Georg. 1880. *Zur Frage nach den Quellen der Historia Langobardorum*, in: *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere Geschichtskunde* 5, 415–424.
- Wallis, Faith – Beda. 1999. *The Reckoning of Time*, Liverpool.
- Werner, Joachim. 1962. *Die Langobarden in Pannonien. Beiträge zur Kenntnis der langobardischen Bodenfunde vor 568*, München.
- *Wenskus, Reinhard. 1961. *Stammesbildung und Verfassung, Das Werden der frühmittelalterlichen gentes*, Köln–Graz.
- *Wolfram, Herwig. 1987. *Die Geburt Mitteleuropas: Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung 378–907*, Wien.
- Wolfram, Herwig. 1994. *Origo et religio. Ethnic traditions and literature in early medieval texts*, in: *Early Medieval Europe* 3, č. 1, 19–38.

*Wolfram, Herwig. 1997. *The Roman Empire and Its Germanic Peoples*, Oakland.

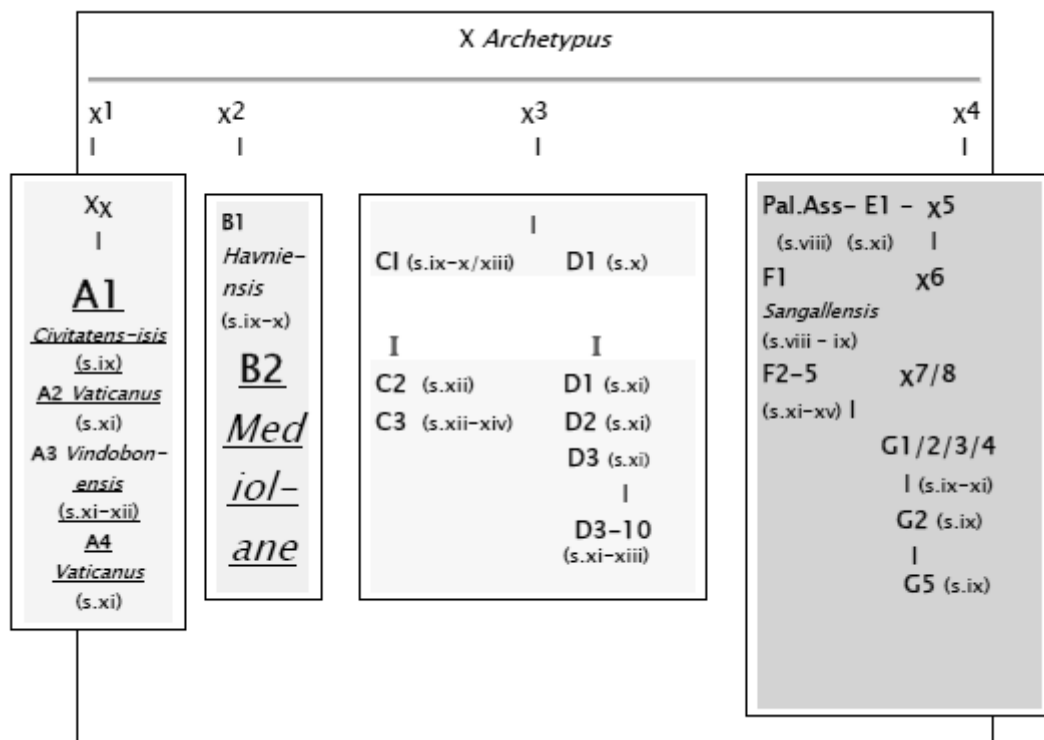
Wolfram, Herwig. 2005. *Die Goten und ihre Geschichte*, München.

Seznam zkratek

<i>OGL</i>	<i>Origo gentis Langobardorum</i>
<i>HLCG</i>	<i>Historia Langobardorum codicis Gothani</i>
<i>HL</i>	<i>Historia Langobardorum</i>
<i>HR</i>	<i>Historia Romana</i>
<i>ER</i>	<i>Edictus Rothari</i>
<i>MGH</i>	<i>Monumenta Germaniae Historica</i>

Příloha I – Edice

Znění edice je přejato z Waitzova kritického vydání v ediční řadě MGH.¹ Poznámkový aparát je zredukován na minimum, uvádím jej pouze tam, kde je ortografie nejvýrazněji rozkolísaná (typicky u germánských jmen a výrazů), u gramaticky nestandardních vazeb a tam, kde varianty mohou mít vliv na význam textu. Přejímám Waitzovo značení rukopisů, pro jejich přehled srov. následující lemma.²

Obr. 1. Lemma rukopisné tradice *HL* podle Waitze (zjednodušeno).

Formou poznámek pod čarou k Paulovu textu připojuji pro možnost srovnání relevantní pasáže z jeho identifikovaných pramenů. Zkratky *Mod.*, *Mat.* a *Cav.* u *OGI* značí jednotlivé rukopisy.

¹ Paulus Diaconus 1878.

² Přejato z Heath 2012, 85. Jejich podrobný popis podává Waitz (Paulus Diaconus 1878, 28–45).

Pauli Diaconi Historia Langobardorum

Liber primus

1. De Germania, quod plures nutriat populos, ideoque ex ea multae gentes egrediantur.

Septemtrionalis plaga quanto magis ab aestu solis remota est et nivali frigore gelida, tanto salubrior corporibus hominum et propagandis est gentibus coaptata; sicut econtra omnis meridiana regio, quo solis est fervori vicinior, eo semper morbis habundat et educandis minus est apta mortalibus. Unde fit, ut tantae populorum multitudines arctoo sub axe orientur, ut non inmerito universa illa regio Tanai tenus usque ad occiduum, licet et propriis loca in ea singula nuncupentur nominibus, generali tamen vocabulo Germania vocitetur;¹ quamvis et duas ultra Rhenum provincias Romani, cum ea loca occupassent, superiorem inferioremque Germaniam dixerint.²

Ab hac ergo populosa Germania saepe innumerabiles captivorum turmae abductae meridianis populis pretio distrahuntur. Multae quoque ex ea, pro eo quod tantos mortalium germinat, quantos alere vix sufficit, saepe gentes egressae sunt, quae nihilominus et partes Asiae, sed maxime sibi contiguam Europam adflixerunt. Testantur hoc ubique urbes erutae per totam Illiricum Galliamque, sed maxime miserae Italiae, quae paene omnium illarum est gentium experta saevitiam. Gothi siquidem Wandalique, Rugi, Heruli atque Turcilingi, necnon etiam et aliae feroces et barbarae nationes e Germania prodierunt. Pari etiam modo et Winilorum, hoc est Langobardorum, gens, quae postea in Italia feliciter regnavit, a Germanorum populis originem ducens, licet et aliae causae egressionis eorum asseverentur, ab insula quae Scadinavia¹ dicitur adventavit.

¹ Scadanavia A3. D. 3. G. 2; Scadanavia A *2. 2. 2^a. 5. 6. B 1. 2.

¹ ISID. orig. 14, 4, 4: „unde et propter fecunditatem gignendorum populorum Germania dicta est“.

² ISID. orig. 14, 4, 4: „duae sunt autem Germaniae: superior iuxta septentrionalem Oceanum, inferior circa Rhenum“.

2. De Scandinavia insula, et quia ex ea Winilorum, hoc est Langobardorum, gens est egressa.

Cuius insulae etiam Plinius Secundus in libris quos de natura rerum composuit, mentionem facit.¹⁹⁵ Haec igitur insula, sicut retulerunt nobis qui eam lustraverunt, non tam in mari est posita, quam marinis fluctibus propter planitiem marginum terras ambientibus circumfusa. Intra hanc ergo constituti populi dum in tantam multitudinem pullulassent, ut iam simul habitare non valerent, in tres, ut fertur, omnem catervam partes dividentes, quae ex illis pars patriam relinquere novasque deberet sedes exquirere, sorte perquirunt.

¹⁹⁵ PLIN. nat. 4, 13: „mons Saevo ibi, inmensus nec Ripaeis iugis minor, inmanem ad Cimbrorum usque promunturium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis, quarum clarissima est Scatinavia, inconpertae magnitudinis, portionem tantum eius, quod notum sit, Hillevionum gente quingentis incolente pagis: quare alterum orbem terrarum eam appellant“. PLIN. nat. 8, 39: „septentrio fert et equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia et Africa, praeterea alcen iumento similem, ni proceritas aurium et cervices distinguat; item natam in Scandinavia insula nec umquam visam in hoc orbe“.

3. Quod Ibor et Aio primi duces Winilorum cum matre sua Gambara fuerunt.

Igitur ea pars, cui sors dederat genitale solum excedere exteraque arva sectari, ordinatis super se duobus ducibus, Iborⁱ scilicet et Aione,ⁱⁱ qui et germani erant et iuvenili aetate floridi et ceteris praestantiores, ad exquirendas quas possint incolere terras sedesque statuere, valedicentes suis simul et patriae, iter arripiunt. Horum erat ducum mater nomine Gambara,¹ mulier quantum inter suos et ingenio acris et consiliis provida; de cuius in rebus dubiis prudentia non minimum confidebant.

ⁱ Hibor A 5. 6. D 3; Ebor G 2. I 1^a; Ebore G 5.

OGL: Ybor.

ⁱⁱ *Ita* A 2. 2^a. C 1^a. D 1; Agionem A 3. B 1^a. C 2. D 1a. F 1. G 4. 5^b. H 3. L 1; Agione B 1. 2 F 1; Atione A 2 D 1 H 1; Haione A 5. 6.

OGL: Agio; Aio *Mat.*; Agyo *Mod.*

¹ *OGL* 1: „Et erat cum eis mulier nomine Gambara, habebatque duos filios, nomen uni Ybor et nomen alteri Agio; ipsi cum matre sua nomine Gambara principatum tenebant super Winniles.“

4. De septem viris apud Germaniam dormientibus.

Haud ab re esse arbitror, paulisper narrandi ordinem postponere, et quia adhuc stilus in Germania vertitur, miraculum, quod illic apud omnes celebre habetur, sed et quaedam alia, breviter intimare. In extremis circium versus Germaniae finibus, in ipso oceani littore, antrum sub eminenti rupe conspicitur, ubi septem viri, incertum ex quo tempore, longo sopiti sopore quiescunt, ita inlaesis non solum corporibus, sed etiam vestimentis, ut ex hoc ipso, quod sine ulla per tot annorum curricula corruptione perdurant, apud indociles easdem et barbaras nationes venerationeⁱ habeantur. Hi denique, quantum ad habitum spectat, Romani esse cernuntur. E quibus dum unum quidam cupiditate stimulatus vellet exuere, mox eius, ut dicitur, brachia aruerunt, poenaeque sua ceteros perterrituit, ne quis eos ulterius contingere auderet. Videres, ad quod eos profectum per tot tempora providentia divina conservet. Fortasse horum quandoque, quia non aliter nisi christiani esse putantur, gentes illae praedicatione salvandae sunt.

ⁱ venerationi A*2. 2. *3. 5. 6. B 1a. C 4a. 5. D 1. K 2. B 2. F 1.; in veneratione G 5

5. De gente Scritobinorum.

Huic loco Scritobiniⁱ – sic enim gens illa nominatur – vicini sunt. Qui etiam aestatis tempore nivibus non carent, nec aliud, utpote feris ipsis ratione non dispares, quam crudis agrestium animantium carnibus vescuntur; de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta peraptant.ⁱⁱ Hi a saliendo iuxta linguam barbaram ethimologiam ducunt. Saltibus enim utentes, arte quadam ligno incurvo ad arcus similitudinem feras adsequuntur. Aput hos est animal cervo non satis absimile, de cuius ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicae genu tenuis aptatam conspexi, sicut iam fati, ut relatam est, Scritobini, utuntur. Quibus in locis circa aestivale solstitium per aliquodⁱⁱⁱ dies etiam noctu clarissima lux cernitur, diesque ibi multo maiores quam alibi habentur; sicut e contrario circa brumale solstitium, quamvis diei lux adsit, sol tamen ibi non videtur, diesque minimi, quam usquam alibi, noctes quoque longiores existunt; quia scilicet, quanto magis a sole longius disceditur, tanto sol ipse terrae vicinior apparet et umbrae longiores excrescunt. Denique in Italia, sicut et antiqui scripserunt, circa diem natalis Domini novem pedes in umbra staturae humanae hora sexta metiuntur.¹ Ego autem in Gallia Belgica in loco qui Totonis villa dicitur constitutus, status mei umbram metiens, decem et novem et semis pedes inveni. Sic quoque contrario modo, quanto propinquius meridiem versus ad solem acceditur, tantum semper umbrae breviores videntur, in tantum ut solstitio aestivali, respiciente sole de medio caeli, in Aegypto et Hierosolimis et in eorum vicinitate constitutis locis nullae videantur umbrae. In Arabia vero hoc ipso tempore sol supra medium caeli ad partem aquilonis cernitur, umbraeque versa vice contra meridiem videntur.

ⁱ Scrittobini B 2; Scriptobini B 1; Scriptovini F. G 3. 4.; Scriptofinni G *5. 5a; Scritovini A 5. 6. D 3. E 1; Scriduwinni G 5b; Scridowinni G 5c; Scritofinni G 1; Scritovinni L 1; Cristobini C 4; Scriptiwini G 3.

ⁱⁱ coaptant A 2. 3. B 1. D 6. 7.

ⁱⁱⁱ V nejstarších rukopisech *pro aliquot*.

¹ PALLAD. 7 (?).

6. De duobus umbilicis oceani maris, qui sunt ex utraque parte Britanniae.

Nec satis procul ab hoc de quo praemisimus litore, contra occidentalem partem, qua sine fine oceanum pelagus patet, profundissima aquarum illa vorago est, quam usitato nomine maris umbilicum vocamus. Quae bis in die fluctus absorbere et rursus evomere dicitur, sicut per universa illa litora accedentibus ac recedentibus fluctibus celeritate nimia fieri comprobatur. Huiusmodi vorago sive vertigo a poeta Virgilio Caribdis appellatur; quam ille in freto Siculo esse suo in carmine loquitur, hoc modo dicens:

*Dextrum Scilla latus, laevum implacata Caribdis
Obsidet, atque imo baratri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, et sidera verberat unda.*¹

Ab hac sane de qua diximus vertigine saepe naves raptim cursimque adtrahi adfirmantur tanta celeritate, ut sagittarum per aera lapsus imitari videantur; et nonnumquam in illo baratro horrendo nimis exitu pereunt. Saepe cum iam iamque mergendae sint, subitis undarum molibus retroactae, tanta rursus agilitate exinde elongantur, quanta prius adtractae sunt. Adfirmant, esse et aliam huiusmodi voraginem inter Britanniam insulam Galliciamqueⁱ provinciam; cui etiam rei adstipulantur Sequanicae Aquitaniaeque litora; quae bis in die tam subitis inundationibus opplentur, ut, qui fortasse aliquantulum introrsus a litore repertus fuerit, evadere vix possit. Videas earum regionum flumina fontem versus cursu velocissimo relabi ac per multorum milium spatia dulces fluminum limphas in amaritudinem verti. Triginta ferme a Sequanico litore Evodiaⁱⁱ insula milibus distat. In qua, sicut ab illius incolis adseveratur, vergentium in eandem Caribdin aquarum garrulitas auditur. Audivi quendam nobilissimum Gallorum referentem, quod aliquantae naves prius tempestate convulsae, postmodum ab hac eadem Caribdi voratae sunt. Unus autem solummodo ex omnibus viris qui in navibus illis fuerant, morientibus ceteris, dum adhuc spirans fluctibus supernataret, vi aquarum labentium abductus, ad oram usque inmanissimi illius baratri pervenit. Qui cum iam profundissimum et sine fine patens chaos adpiceret, ipsoque pavore praemortuus se illuc ruiturum exspectaret, subito, quod sperare non poterat, saxo quodam superiectus insedit. Decursis siquidem iam omnibus quae sorbendae erant aquis, orae illius fuerant margines denudati; dumque ibi inter tot angustias anxius vix ob metum palpitans resideret, dilatamque ad modicum mortem nihilominus operiret, conspicit ecce subito quasi magnos aquarum montes de profundo resilire navesque, quae absortae fuerant, primas emergere. Cumque una ex illis ei contigua fieret, ad eam se nisu quo potuit adprehendit; nec mora, celeri volatu prope litus advectus, metuendae necis casus evasit, proprii postmodum periculi relator existens. Nostrum quoque, id est

¹ VERG. Aen. 3, 420–423.

Adriaticum, mare, quod licet minus, similiter tamen Venetiarum Histriaeque litora pervadit, credibile est, parvos huiusmodi occultosque habere meatus, quibus et recedentes aquae sorbeantur et rursus invasurae litora revomantur. His ita praelibatis, ad coeptam narrandi seriem redeamus.

ⁱ Gallicamque B 1^a. D; Galliamque A *2. 5. 6. C 3. 4. 5.

ⁱⁱ Ebudia B; Aebodia *vel* Ebodia F. G 2. 3. 4.

7. Quod Winili in Scoringam venerunt, et quia Ambri et Assi Wandalorum duces eis tributa sibi persolvere mandaverunt.

Igitur egressi de Scadinavia Winnili, cum Ibor et Aione ducibus, in regionem quae adpellatur Scoringa venientes, per annos illic aliquod consederunt. Illo itaque tempore Ambri et Assi Wandalorum duces vicinas quasque provincias bello premebant. Hi iam multis elati victoriis, nuntios ad Winilos mittunt, ut aut tributa Wandalis persolverent, aut se ad belli certamina praepararent. Tunc Ibor et Aio, adnitente matre Gambarā, deliberant, melius esse armis libertatem tueri, quam tributorum eandem solutione foedare. Mandant per legatos Wandalis, pugnatos se potius quam servituros.¹ Erant siquidem tunc Winili universi iuvenili aetate florentes, sed numero perexigui, quippe qui unius non nimiae amplitudinis insulae tertia solummodo particula fuerint.

¹ *OGL* 1: „Moverunt se ergo duces Wandalorum, id est Ambri et Assi, cum exercitu suo, et dicebant ad Winniles: "Aut solvite nobis tributa, aut praeparate vos ad pugnam et pugnate nobiscum." Tunc responderunt Ybor et Agio cum matre sua Gambarā: "Melius est nobis pugnam praeparare, quam Wandalis tributa persolvere."“

8. De Godan et Frea ridicula fabula.

Refert hoc loco antiquitas ridiculam fabulam: quod accedentes Wandali ad Godanⁱ victoriam de Winnilis postulaverint, illeque responderit, se illis victoriam daturum quos primum oriente sole conspexisset. Tunc accessisse Gambaram ad Fream, uxorem Godan, et Winnilis victoriam postulasse, Freamque consilium dedisse, ut Winnilorum mulieres solutos crines erga faciem ad barbae similitudinem componerent maneque primo cum viris adessent seseque a Godan videndas pariter e regione, qua ille per fenestram orientem versus erat solitus aspicere, conlocarent. Atque ita factum fuisse. Quas cum Godan oriente sole conspiceret, dixisse: «Qui sunt isti longibarbi?»ⁱⁱ Tunc Fream subiunxisse, ut quibus nomen tribuerat victoriam condonaret. Sicque Winnilis Godan victoriam concessisse.¹ Haec risuiⁱⁱⁱ digna sunt et pro nihilo habenda. Victoria enim non potestati est adtributa hominum, sed de caelo potius ministratur.

ⁱ Gadam *superscr. littera* o B1; Guodam A 5^b. F 5 H 2. 3; Guodan G *5. 5^a c; Guodant G 5^b; Wodan (uuodan) C 3. 4^b. D 1. I 1.

ⁱⁱ *ita* A *2. *3. 5. B. F 1. G 1. I 3. F. 3 G. 3; longibarbis A2^a; longebarbi E1; longabarba F 5; longibardi A 2. 5B. C *1. 4. 5. D. 6. 7. F 3. G 3. *5. 5^aH 4. I 2; longobardi A 7. F 2 G 2^a. 5^c aj.

ⁱⁱⁱ *ita* A *2. 2. *3. 4. 5. C. D. F 5. G 2. *5. 5^a. b. H 1. I 1; risu *alii*

¹ OGL 1: „Tunc Ambri et Assi, hoc est duces Wandalorum, rogaverunt Godan, ut daret eis super Winniles victoriam. Respondit Godan dicens: "Quos sol surgente antea videro, ipsis dabo victoriam." Eo tempore Gambara cum duobus filiis suis, id est Ybor et Agio, qui principes erant super Winniles, rogaverunt Fream, uxorem Godam, ut ad Winniles esset propitia. Tunc Frea dedit consilium, ut sol surgente venirent Winniles et mulieres eorum crines solutae circa faciem in similitudinem barbae et cum viris suis venirent. Tunc luciscente sol dum surgeret, giravit Frea, uxor Godan, lectum ubi recumbebat vir eius, et fecit faciem eius contra orientem, et excitavit eum. Et ille aspiciens vidit Winniles et mulieres ipsorum habentes crines solutas circa faciem; et ait: "Qui sunt isti longibarbae?" Et dixit Frea ad Godan: "Sicut dedisti nomen, da illis et victoriam." Et dedit eis victoriam, ut ubi visum esset vindicarent se et victoriam haberent. Ab illo tempore Winnilis Langobardi vocati sunt.“

9. Quare Winili Langobardi appellati sint, et quod Wotan ipse sit qui apud Romanos Mercurius dicitur.

Certum tamen est, Langobardos ab intactae ferro barbae longitudine, cum primis Winnili dicti fuerint, ita postmodum appellatos.¹ Nam iuxta illorum linguam «lang» longam, «bart»ⁱ barbam significat. Wotan sane, quem adiecta littera Godanⁱⁱ dixerunt, ipse est qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniae gentibus ut deus adoratur; qui non circa haec tempora, sed longe antea, nec in Germania, sed in Grecia fuisse perhibetur.

ⁱ bard A 2. *3. B 2. C *1. D 4. 5. F 1. 2. 3. G 1–5^a. H 1.

ⁱⁱ uuotan A *2; Wotam C 4; Wota C 2; Vodan F 2; Votan C *1. F 3; Vgodam B 1. 2; Gotan E 1. H 5^a. I 3; Godan A 3^b. H 1; Guodan G 5^a; Guodant G 5^b; Gwodan F 4; Godatan F 5; Goan D; Odan G 2.

¹ ISID. orig. 9, 2, 95: „Langobardos vulgo fertur nominatos prolixa barba et numquam tonsa.“

10. Quomodo Langobardi Wandalos vicerunt, et de fame Langobardorum.

Winili igitur, qui et Langobardi, commisso cum Wandalis proelio, acriter, utpote pro libertatis gloria, decertantes, victoriam capiunt. Qui magnam postmodum famis penuriam in eadem Scoringa provincia perpessi, valde animo consternati sunt.

11. Quia Langobardi in Muringam transire volentes ab Assipittis sunt impediti.

De qua egredientes, dum in Muringam transire disponent, Assipitti eorum iter impediunt, denegantes eis omnimodis per suos terminos transitum. Porro Langobardi cum magnas hostium copias cernerent neque cum eis ob paucitatem exercitus congredi auderent, dumque quid agere deberent decernerent, tandem necessitas consilium repperit. Simulant, se in castris suis habere cynocephalos, id est canini capitis homines. Divulgant apud hostes, hos pertinaciter bella gerere, humanum sanguinem bibere et, si hostem adsequi non possint, proprium potare cruorem. Utque huic adsertioni fidem facerent, ampliant tentoria plurimosque in castris ignes accendunt. His hostes auditis visisque creduli effecti, bellum quod minabantur iam temptare non audent.

12. De monomachia duorum virorum fortium, quorum unus e Langobardis, alter ex Assipittis fuit.

Habebant tamen apud se virum fortissimum, de cuius fidebant viribus, posse se procul dubio optinere quod vellent. Hunc solum pro omnibus pugnaturum obiciunt. Mandant Langobardis, unum quem vellent suorum mitterent, qui cum eo ad singulare certamen exiret, ea videlicet conditione, ut, si suus bellator victoriam caperet, Langobardi itinere quo venerant abirent; sin vero superaretur ab altero, tunc se Langobardis transitum per fines proprios non vetituros. Cumque Langobardi, quem e suis potius adversus virum bellicosissimum mitterent, ambigerent, quidam ex servili conditione sponte se optulit, promittit se provocanti hosti congressurum, ea ratione, ut, si de hoste victoriam caperet, a se suaque progenie servitutis naevum auferrent. Quid plura? Gratanter quae postularat sese facturos pollicentur. Adgressus hostem, pugnavit et vicit; Langobardis transeundi facultatem, sibi suisque, ut optaverat, iura libertatis indeptus est.

13. Quod Langobardi in Muringam transierunt, ac deinde ad ulteriora loca progressi sunt.

Igitur Langobardi tandem in Muringam pervenientes, ut bellatorum possint ampliare numerum, plures a servili iugo ereptos ad libertatis statum perducunt. Utque rata eorum haberi possit ingenuitas, sanciant more solito per sagittam, innumurantes nihilominus ob rei firmitatem quaedam patria verba. Egressi itaque Langobardi de Muringa, applicuerunt in Golanda, ubi aliquanto tempore commorati, dicuntur post haec Anthab et Banthaib, pari modo et Vurgundaib, per annos aliquod possidisse; quae nos arbitrari possumus esse vocabula pagorum seu quorumcumque locorum.¹

¹ *OGI* 2: „Et moverunt se exinde Langobardi, et venerunt in Golaidam, et postea possiderunt aldonus Anthaib et Bainaib seu et Burgundaib.“

14. Quia, mortuis Ibor et Aione ducibus, Langobardi primum regem Agelmundum habuerunt.

Mortuis interea Ibor et Agione ducibus, qui Langobardos a Scadinavia eduxerant et usque ad haec tempora rexerant, nolentes iam ultra Langobardi esse sub ducibus, regem sibi ad ceterarum instar gentium statuerunt.¹ Regnavit igitur super eos primus Agelmund,¹ filius Aionis, ex prosapia ducens originem Gungingorum, quae apud eos generosior habebatur.² Hic, sicut a maioribus traditur, tribus et triginta annis Langobardorum tenuit regnum.

¹ Agilmund A 2; Agelmun A 4; Agelmud E 1. F 3; Agelmundus B 2. C 1^a. D 2. 3. 7. F 5. G 6. I 1; Agilmundus G 5^c.

¹ 1 Samuel 8:20: „et erimus nos quoque sicut omnes gentes et iudicabit nos rex noster et egredietur ante nos et pugnabit bella nostra pro nobis.“

² *OGI* 2: „et dicitur, quia fecerunt sibi regem nomine Agilmund, filium Agioni, ex genere Gungingus.“

15. De meretrice quae septem infantulos peperit, ex quibus Lamissio unus fuit, et de monomachia eius cum Amazone.

His temporibus quaedam meretrix uno partu septem puerulos enixa, beluis omnibus mater crudelior in piscinam proiecit negandos¹. Hoc si cui impossibile videtur, relegat historias veterum, et inveniet, non solum septem infantulos, sed etiam novem unam mulierem semel peperisse. Et hoc certum est maxime apud Aegyptios fieri.¹ Contigit itaque, ut rex Agelmund, dum iter carperet, ad eandem piscinam deveniret. Qui cum equo retento miserandos infantulos miraretur hastaque, quam manu gerebat, huc illucque eos inverteret, unus ex illis iniecta manu hastam regiam comprehendit. Rex misericordia motus factumque altius ammiratus, eum magnum futurum pronuntiat. Moxque eum a piscina levare praecipit, atque nutrice traditum omni cum studio mandat alendum; et quia eum de piscina, quae eorum lingua «lama» dicitur, abstulit, Lamissio eidem nomen inposuit. Qui cum adolevisset, tam strenuus iuvenis effectus est, ut et bellicosissimus extiterit et post Agelmundi funus regni gubernacula rexit. Ferunt hunc, dum Langobardi cum rege suo iter agentes ad quendam fluvium pervenissent et ab Amazonibus essent prohibiti ultra permeare, cum earum fortissima in fluvio natatu pugnasse eamque peremisse, sibi laudis gloriam, Langobardis quoque transitum paravisse. Hoc siquidem inter utrasque acies prius constituisse, quatenus, si Amazon eadem Lamissionem superaret, Langobardi a flumine recederent; sin vero a Lamissione, ut et factum est, ipsa vinceretur, Langobardis eadem permeandi fluente copia praeberetur. Constat sane, quia huius assertionis series minus veritate subnixa est. Omnibus etenim quibus veteres historiae notae sunt patet, gentem Amazonum longe antea, quam haec fieri potuerint, esse deletam; nisi forte, quia loca eadem, ubi haec gesta feruntur, non satis historiographis nota fuerunt et vix ab aliquo eorum vulgata sunt, fieri potuerit, ut usque ad id tempus huiusmodi inibi mulierum genus haberetur. Nam et ego referri a quibusdam audivi, usque hodie in intimis Germaniae finibus gentem harum existere feminarum.

¹ *ita pro necandos* A 1. *2. E 1. F 1. 3. G 3.

¹ PLIN. nat. 7, 3: „Tergminos nasci certum est Horatiorum Curiatorumque exemplo. Super inter ostenta ducitur praeterquam in Aegypto, ubi fetifer potus Nilus amnis.“

16. Quomodo Vulgares noctu super castra Langobardorum irruentes, Agelmundum regem interfecerunt et filiam eius captivam duxerunt.

Igitur transmeato Langobardi de quo dixeramus flumine, cum ad superiores terras pervenissent, illic per tempus aliquod commorabantur. Interea cum nihil adversi suspicarentur et essent quiete longa minus solliciti, securitas, quae semper detrimentorum mater est, eis non modicam perniciem peperit. Noctu denique cum negligentia resoluti cuncti quiescerent, subito super eos Bulgaresⁱ irruentes, plures ex eis sauciant, multos prosternunt, et in tantum per eorum castra dibachati sunt, ut ipsum Agelmundum regem interficerent eiusque unicam filiam sorte captivitatis auferrent.

ⁱ Bulgares *plerumque* A 3. C. D. G 5^{b. c.}

17. Quomodo Lamissio rex effectus est, et qualiter Vulgares superavit.

Resumptis tamen post haec incommoda Langobardi viribus, Lamissionem, de quo superius dixeramus, sibi regem constituerunt.¹ Qui, ut erat iuvenili aetate fervidus et ad belli certamina satis promptus, alumni sui Agelmundi necem ulcisci cupiens, in Vulgares arma convertit. Primoque mox proelio commisso, Langobardi hostibus terga dantes, ad castra refugiunt. Tunc rex Lamissio ista conspiciens, elevata altius voce, omni exercitui clamare coepit, ut obprobriorum quod pertulerunt meminissent revocarentque ante oculos dedecus, quomodo eorum regem hostes iugulaverint, quam miserabiliter eius natam, quam sibi reginam optaverant, captivam abduxerint. Postremo hortatur, ut se suosque armis defenderent, melius esse dicens, in bello animam ponere quam ut vilia mancipia hostium ludibriis subiacere. Haec et huiusmodi dum vociferans diceret, et nunc minis nunc promissionibus ad toleranda eorum animos belli certamina roboraret; si quem etiam servilis conditionis pugnantem vidisset, libertate eum simul cum praemiis donaret: tandem hortatu exemplisque principis, qui primus ad bellum prosilierat, accensi, super hostes inruunt, pugnant atrociter, et magna adversarios clade prosternunt; tandemque de victoribus victoriam capientes, tam regis sui funus quam proprias iniurias ulciscuntur. Tunc magna de hostium exuviis praeda potiti, ex illo iam tempore ad expetendos belli labores audaciores effecti sunt.

¹ OGL 2: „Et post ipsum regnavit Laiamicho ex genere Gugingus.“

18. Quod, mortuo Lamissione, regnum Lethu suscepit, et post hunc filius eius Hildehoc, post quem quoque Godehoc regnavit.

Defuncto post haec Lamissione, qui secundus regnaverat, tertius ad regni gubernacula Lethuⁱ ascendit. Qui cum quadraginta ferme annos regnasset, Hildeocⁱⁱ filium, qui quartus in numero fuit, regni successorem reliquit. Hoc quoque defuncto, quintus Gudeocⁱⁱⁱ regnum suscepit.¹

ⁱ Letu A 2. 3 , *corr.* Letus A* 3; Lethunc A 5. 6; Letthuc B 1; Lett̄ B 2; Lethuc G 2. I 3; Lethus C 3. L, *e corr.* A 3°. G 1; Leth E 1. F 2. 5; Lethii H 1.

ⁱⁱ Gildeoc *corr. eadem manu* Hildeoc A 1; Hildehoc A 2. D 1. F 1. 4. 5. G 1 – 4. I 1; Hildeoch A 5. C 2. 3. G* 5. 5^a; Ildehoc B 2. E 1; Hildehobe G 5^c; Hildeoc H 1; Gildehoc F 2; Childehoc L.

ⁱⁱⁱ Gudehoc B 1. C 1. G 4. I 3; Godehoc A 2.* 3. 7. D 2; Godeoc A 3. H 1. L 1 *et infra* A* 3; Gudeoch C 2. 3.

(Godeoch *infra* A 7); Gaudehoc D; Gedech A 5 (*infra* Ghodech); Godech A 6; Gedehoc F 2; Gedeon F 1 (*corr.* Godeoc). G 3; Godeon F 4. G 1. 2; Guodeon G 5 a; Gudeon G* 5. 5; Guodeo G 6 C; Gudeos *infra* F 1. G 3; Gudeus *infra* G 1; Godeos *infra* G 4; Goden F 5.

¹ OGL 2: „Et post ipsum regnavit Laiamicho ex genere Gugingus. Et post ipsum regnavit Lethuc, et dicitur, quia regnasset annos plus minus quadraginta. Et post ipsum regnavit Aldihoc, filius Lethuc. Et post ipsum regnavit Godehoc.“

19. Bellum inter Odoacar regem Turcilingorum et Feletheum regem Rugorum, et quomodo Langobardi, superatis ab Odoacre Rugis, eorum provinciam possiderunt.

His temporibus inter Odoacar, qui in Italia per aliquot iam annos regnabat, et Feletheum, qui et Feba dictus est, Rugorum regem, magnarum inimicitiarum fomes exarsit.¹ Qui Feletheus illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam a Norici finibus idem Danubius separat. In his Noricorum finibus beati tunc erat Severini coenobium. Qui omni abstinentiae sanctitate praeditus, multis iam erat virtutibus clarus. Qui cum iisdem in locis ad vitae usque metas habitasset, nunc tamen eius corpusculum Neapolis retinet. Hic saepius hunc de quo diximus Feletheum eiusque coniugem, cui vocabulum Gisa fuit, ut ab iniquitate quiescerent, verbis coelestibus monuit.² Quibus pia verba spernentibus, hoc quod eis postmodum contigit, longe antea futurum praedixit. Adunatis igitur Odoacar gentibus quae eius dicioni parebant, id est Turcilingis et Herolis Rugorumque parte, quos iam dudum possidebat, necnon etiam Italiae populis, venit in Rugiland pugnavitque cum Rugis, ultimaque eos clade conficiens, Feletheum insuper eorum regem extinxit; vastataque omni provincia, Italiam repetens, copiosam secum captivorum multitudinem abduxit. Tunc Langobardi de suis regionibus egressi, venerunt in Rugiland, quae latino eloquio Rugorum patria dicitur, atque in ea, quia erat solo fertilis, aliquantis commorati sunt annis.³

¹ EUGIPP. Vita Sev. 8: „Feletheus quoque rex, qui et Feva appellatus [...] sanctum virum coepit pro regni sui primordiis frequentare.“

² EUGIPP. Vita Sev. 8: „Hunc coniunx feralis et noxia, nomine Giso, semper a clementiae remediis retrahebat.“

³ OGL 3: „Illo tempore exivit rex Audoachari de Ravenna cum exercitu Alanorum, et venit in Rugilanda et inpugnavit Rugos, et occidit Theuvane regem Rugorum, secumque multos captivos duxit in Italiam. Tunc exierunt Langobardi de suis regionibus, et habitaverunt in Rugilanda annos aliquantos.“

EUGIPP. Vita Sev. 44: „Quapropter rex Odovacar Rugis intulit bellum. Quibus etiam devictis et Frederico fugato, patre quoque Feva capto atque ad Italiam cum noxia coniuge transmigrato...“

20. Mortuo Godehoc, regnavit Claffo, et post hunc Tato, qui delevit regnum Herulorum.

Inter haec moritur Godehoc; cui successit Claffo, filius suus. Defuncto quoque Claffone, Tato, eiusdem filius, septimus ascendit ad regnum. Egressi quoque Langobardi de Rugiland, habitaverunt in campis patentibus, qui sermone barbarico feld appellantur. Quo in loco dum per trium annorum spatia morarentur, bellum exortum est inter Tatonem atque Rodulfum Herulorum regem.¹ Qui cum prius foedera necterent, causa inter eos discordiae ista fuit. Germanus Rodulfi regis ad Tatonem serendae pacis gratia venerat. Qui cum expleta legatione patriam repeteret, contigit, ut ante regis filiae domum, quae Rumetruda dicebatur, transitum haberet. Illa multitudinem virorum nobilemque comitatum aspiciens, interrogat, quis iste esse possit, qui tam sublime obsequium haberet. Dictumque illi est, Rodulfi regis germanum legatione perfuncta patriam regredi. Mittit puella, qui eum invitaret, ut vini poculum dignaretur accipere. Ille corde simplici, ut invitatus fuerat, venit; et quia erat statura pusillus, eum fastu superbiae puella despexit, verbaque adversus eum inrisoria protulit. At ille verecundia pariter et indignatione perfusus, talia rursus verba respondit, quae ampliorem puellae confusionem adferrent. Tunc illa furore femineo succensa, dolorem cordis cohibere non valens, scelus quod mente conceperat explere contendit. Simulat patientiam, vultum exhilarat, eumque verbis iocundioribus demulcens, ad sedendum invitat, talique eum in loco sedere constituit, quo parietis fenestram ad scapulas haberet. Quam fenestram quasi ob hospitis honorem, re autem vera ne eum aliqua pulsaret suspicio, velamine texerat pretioso, praecipiens atrocissima belua propriis pueris, ut, cum ipsa quasi ad pincernam loquens «Misce» dixisset, illi eum a tergo lanceis perforarent. Pactumque est; et, mox crudelis femina signum dedit, iniqua mandata perficiuntur, ipseque vulneribus transfixus in terram corruens expiravit. Ea cum Rodulfo regi nuntiata fuissent, tam crudele germani funus ingemuit, dolorisque inpatiens, ad ulciscendam fratris mortem exarsit. Foedusque quod cum Tatone pepigerat inrumpens, eidem bellum indixit. Quid plura? Conveniunt utrorumque in campis patentibus acies. Rodulfus suos in pugnam dirigit; ipse in castris residens, de spe victoriae nihil ambigens, ad tabulam ludit. Erant siquidem tunc Heruli bellorum usibus exerciti multorumque iam strage notissimi. Qui, sive ut expeditius bella gererent, sive ut inlatum ab hoste vulnus contempnerent, nudi pugnabant, operientes solummodo corporis verecunda. Horum itaque viribus rex indubitanter fidens, dum ipse securus ad tabulam luderet, unum e suis in arborem, quae forte aderat, ascendere iubet, quatenus ei suorum victoriam celerius referret, comminatus eius se caput abscisurum, si Herulorum aciem fugere nuntiaret. Is cum Herulorum flecti acies et a Langobardis eos opprimi conspiceret, interrogatus a rege saepius, quid Heruli gererent, eos optime pugnare respondit. Nec prius malum quod cernebat, loqui non audens, aperuit, quam universae acies hostibus terga praeberent. Qui, licet sero, tandem in

¹ OGL 4: „Post eum regnavit Claffo, filius Godehoc. Et post ipsum regnavit Tato, filius Claffoni. Sederunt Langobardi in campis feld annos tres. Pugnavit Tato cum Rodolfo rege Herulorum.“

vocem erumpens: «Vae tibi», inquit «misera Herolia, quae caelestis Domini plecteris ira». Ad haec verba conmotus rex ait: «Numquid fugiunt Heruli mei?». At ille: «Non» inquit «hoc ego, sed tu rex ipse dixisti». Tunc, ut in talibus fieri adsolet, rex ipse et omnes perturbati, dum quid agerent haesitarent, supervenientibus Langobardis, graviter caeduntur. Rex quoque ipse nequicquam fortiter faciens, extinctus est. Herulorum vero exercitus dum hac illacque diffugeret, tanta super eos caelitus ira respexit, ut viridantia camporum lina cernentes, natatiles esse aquas putarent; dumque quasi nataturi brachia extenderent, crudeliter hostium feriebantur a gladiis. Tunc Langobardi, patrata victoria, ingentem, quam in castris reppererant, inter se praedam dividunt. Tato vero Rodulfi vexillum, quod bandum appellant, eiusque galeam, quam in bello gestare consueverat, abstulit. Atque iam ex illo tempore ita omnis Herulorum virtus concidit, ut ultra super se regem omnimodo non haberent.² Iam hinc Langobardi ditiores effecti, aucto de diversis gentibus, quas superaverant, exercitu, ultro coeperunt bella expetere et virtutis gloriam circumquaque protelare.

² *OGI* 4: „et occidit eum, tulit vando ipsius et capsidem. Post eum Heruli regnum non habuerunt.“

21. De morte Tatonis et regno Wachonis, et quomodo Wacho Suavos superavit, et de uxoris eius et filiabus, et de regno Waltari, filii eius.

At vero Tato post haec de belli triumpho non diu laetatus est. Inruit namque super eum Wacho,ⁱ filius germani sui Zuchilonis,ⁱⁱ et eum ab hac luce privavit. Confluxit quoque adversus Wachonem Ildichis,ⁱⁱⁱ filius Tatonis; sed superante Wachone devictus, ad Gepidos confugit, ibique profugus ad vitae finem usque permansit. Quam ob causam Gepidi cum Langobardis extunc inimicitias contraxere. Eodemque tempore Wacho super Suavos inruit eosque suo dominio subiugavit. Hoc si quis mendacium et non rei existimat veritatem, relegat prologum edicti, quem rex Rothari de Langobardorum legibus composuit, et pene in omnibus hoc codicibus, sicut nos in hac historiola inseruimus, scriptum repperiet. Habuit autem Wacho uxores tres, hoc est primam Ranicundam, filiam regis Turingorum; deinde duxit Austrigosam, filiam regis Gepidorum, de qua habuit filias duas: nomen uni Wisigarda, quam tradidit in matrimonium Theodeperto regi Francorum; secunda autem dicta est Walderada, quae sociata est Cusupald,^{iv} alio regi Francorum, quam ipse odio habens, uni ex suis, qui dicebatur Garipald, in coniugium tradidit. Tertiam vero Wacho uxorem habuit Herulorum regis filiam nomine Salingam. Ex ipsa ei natus est filius, quem Waltari appellavit, quique, Wachone mortuo, super Langobardos iam octavus regnavit. Hi omnes Lithingi fuerunt.¹ Sic etenim apud eos quaedam nobilis prosapia vocabatur.

ⁱ ita A 1 *const.*, A 2. G 3 *plerumque*; Wacho B. C. D , *alii*; Walcho F 1. G 1. 2 *hoc loco*; Wacco H 1; Guacco A 5; Pacho *plerumque* D 3.

ⁱⁱ Zucchilonis F 4. G 1. 5 a; Zuahilonis G 2; Zuachilonis G* 5; Zacchilonis F 1; Zachilonis F 2. 5; Guechilonis G 3; Guahilonis G 4; Truchilonis A 3; Tuchilonis A 5. 6; Luchilonis B. I 3; Hucilonis A 7.

ⁱⁱⁱ Hildehis E 1; Childechis A 2. D 3. 4. 6; Hildichis G 4. 5. 5 a; Hilchis B 1. 2; Ildichis F 1. G 1. 2. 3; Hisdechis H 1.

^{iv} Cusupaldo G 2 , F 1 *e corr.*; Cusubald A* 2.* 3. 3. 7. G* 5. L 2; Cusubaldo B 1; Cusabaldo G 5 b. c; Cumsubald A 2.* 4; Consubaldo A 5. 6; Cusubardo B 2; Cusuald E 1. H 1; Chusual C 3; Cusual C* 1. I 1; Cuswald C 4 b; Cusuphald G 3; Cusupbald G 5 a; Chusupald F 2; Teotbald D 1; Theotbald D 1 a; Theodebaldo D 2.* 3. 3. 4. 5.

¹ OGL 4: „Et occidit Wacho, filius Unichis, Tatonem regem barbarum suum cum Zuchilone. Et pugnavit Wacho, et pugnavit Ildichis, filius Tatonis, et fugit Ildichis ad Gippidos, ubi mortuus est. Iniuria vindicanda Gippidi Scandalum commiserunt cum Langobardis. Eo tempore inclinavit Wacho suavos sub regno Langobardorum. Wacho habuit uxores tres: Raicundam, filia Fisud regis Turingorum; et postea accepit uxorem Austrigusa, filiam Gippidorum; et habuit Wacho de Austrigusa filias duas, nomen unae Wisigarda, quam tradidit in matrimonium Theudiperti regis francorum; et nomen secundae Walderada, quam habuit uxorem Scusuald rex francorum, quam odio habens, tradidit eam Garipald in uxorem. Filia regis Herulorum tertiam uxorem habuit nomen Silinga; de ipsa habuit filium nomine Waltari. [...] Isti omnes Lethinges fuerunt.“

22. Mortuo Waltari, regnavit Audoin, qui Langobardos in Pannoniam adduxit.

Waltari ergo cum per septem annos regnum tenuisset, ab hac luce subtractus est.¹ Post quem nonus Audoin regnum adeptus est. Qui non multo post tempore Langobardos in Pannoniam adduxit.²

¹ *OGL* 4: „Mortuus est Wacho, et regnavit filius ipsius Waltari annos septem farigaidus.“

² *OGL* 5: „Et post Waltari regnavit Auduin; ipse adduxit Langobardos in Pannonia.“

23. Bellum Gepidorum cum Langobardis, in quo Alboin filium regis Gepidorum extinxit.

Gepidi igitur ac Langobardi conceptam iam dudum rixam tandem parturiunt, bellumque ab utrisque partibus praeparatur. Commisso itaque proelio, dum ambae acies fortiter dimicarent et neutra alteri cederet, contigit, ut in ipso certamine Alboin, filius Audoin, et Turismodus, Turisindi filius, sibi obvii fierent. Quem Alboin spata percutiens, de equo praecipitatum extinxit. Cernentes Gepidi, regis filium, per quem magna ex parte bellum constiterat, interisse, mox dissolutis animis fugam ineunt. Quos Langobardi insequentes acriter sternunt. Caesisque quam plurimis, ad detrahenda occisorum spolia revertuntur. Cumque peracta Langobardi victoria ad sedes proprias remeassent, regi suo Audoin suggerunt, ut eius Alboin conviva fieret, cuius virtute in proelio victoriam cepissent; utque patri in periculo, ita et in convivio comes esset. Quibus Audoin respondit, se hoc facere minime posse, ne ritum gentis infringeret. «Scitis» inquit «non esse apud nos consuetudinem, ut regis cum patre filius prandeat, nisi prius a rege gentis exterae arma suscipiat.»

24. Quomodo Alboin cum quadraginta viris ad Turisendum regem, cuius filium interemerat, profectus est arma ab eo petens, ut cum suo patre possit in convivio residere; et quomodo a Turisendo arma accepit.

His Alboin a patre auditis, quadraginta solummodo secum iuvenes tollens, ad Turisindum, cum quo dudum bellum gesserat, regem Gepidorum, profectus est, causamque qua venerat intimavit. Qui eum benigne suscipiens, ad suum convivium invitavit atque ad suam dexteram, ubi Turismodus, eius quondam filius, sedere consueverat, collocavit. Inter haec dum varii apparatus epulas caperent, Turisindus iam dudum sessionem filii mente revolvens natique funus ad animum reducens praesentemque peremptorem eius loco residere conspiciens, alta trahens suspiria, sese continere non potuit, sed tandem dolor in vocem erupit: «Amabilis» inquit «mihi locus iste est, sed persona quae in eo residet satis ad videndum gravis». Tunc regis alter qui aderat filius, patris sermone stimulatus, Langobardos iniuriis lacerare coepit, asserens eos, quia a suris inferius candidis utebantur fasceolis, equabus quibus crure tenus pedes albi sunt similes esse, dicens: «Fetilae sunt equae, quas similitis». Tunc unus e Langobardis ad haec ita respondit: «Perge» ait «in campum Asfeld, ibique procul dubio poteris experiri, quam valide istae quas equas nominas praevalent calcitrare; ubi sic tui dispersa sunt ossa germani quemadmodum vilis iumentum in mediis pratis». His auditis, Gepidi confusionem ferre non valentes, vehementer in iram commoti sunt manifestasque iniurias vindicare nituntur; Langobardi econtra parati ad bellum, omnes ad gladiatorum capulos manus iniciunt. Tunc rex a mensa prosiliens, sese in medium obiecit suosque ab ira belloque conpescuit, interminans primitus eum puniri, qui primus pugnam commisisset; non esse victoriam Deo placitam, dicens, cum quis in domo propria hospitem perimit. Sic denique iurgio conpresso, iam deinceps laetis animis convivium peragunt. Sumensque Turisindus arma Turismodi filii sui, ea Alboin tradidit, eumque cum pace incolumem ad patris regnum remisit. Reversus ad patrem Alboin, eius dehinc conviva effectus est. Qui dum cum patre laetus regias delicias caperet, ordine cuncta retulit, quae illi apud Gepidos in Turisindi regia contigissent. Mirantur qui aderant et laudant audaciam Alboin, nec minus attollunt laudibus Turisindi maximam fidem.

25. De regno Iustiniani et victoriis eius.

Hac tempestate Iustinianus Augustus Romanum imperium felici sorte regebat. Qui et bella prospere gessit et in causis civilibus mirificus extitit. Nam per Belisarium patricium Persas fortiter devicit, perque ipsum Belisarium Wandalorum gentem, capto eorum rege Gelismero, usque ad internicionem delevit Africamque totam post annos nonaginta et sex Romano imperio restituit. Rursumque Belisarii viribus Gothorum in Italia gentem, capto Witichis eorum rege, superavit. Mauros quoque post haec Africam infestantes eorumque regem Amtalan per Iohannem exconsulem mirabili virtute protrivit. Pari etiam modo et alias gentes belli iure compressit. Quam ob causam propter horum omnium victorias, ut Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus Africanusque diceretur, habere agnomina meruit. Leges quoque Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia, mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, quae utique multis in voluminibus habebantur, intra duodecim libros coartavit idemque volumen Codicem Iustinianum appellari praecepit. Rursumque singulorum magistratuum sive iudicum leges, quae usque ad duo milia pene libros erant extensae, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque Codicem Digestorum sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quattuor etiam Institutionum libros, in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur, noviter composuit. Novas quoque leges, quas ipse statuerat, in unum volumen redactas, eundem Codicem Novel larum nuncupari sancivit. Extruxit quoque idem princeps intra urbem Constantinopolim Christo domino, qui est sapientia Dei patris, templum, quod greco vocabulo Agian Sophian, id est sanctam sapientiam, nominavit. Cuius opus adeo cuncta aedificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri. Erat enim hic princeps fide catholicus, in operibus rectus, in iudiciis iustus; ideoque ei omnia concurrebant in bonum. Huius temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam seculari quam divina scientia claruit. Qui inter cetera quae nobiliter scripsit psalmodiarum praecipue occulta potentissime reseravit. Hic primitus consul, deinde senator, ad postremum vero monachus extitit. Hoc etiam tempore Dionisius abba in urbe Roma constitutus paschale calculum miranda argumentatione composuit. Tunc quoque apud Constantinopolim Priscianus Caesariensis grammaticae artis, ut ita dixerim, profunda rimatus est. Tuncque nihilominus Arator, Romanae Ecclesiae subdiaconus, poeta mirabilis, Apostolorum actus versibus exametris exaravit.

26. De beato Benedicto et miraculis et laudibus eius.

His quoque diebus beatissimus Benedictus pater et prius in loco qui Sublacus dicitur, qui ab urbe Roma quadraginta milibus abest, et postea in castro Casini, quod Arx appellatur, et magnae vitae meritis et apostolicis virtutibus effulsit. Cuius vitam, sicut notum est, beatus papa Gregorius in suis Dialogis suavi sermone composuit. Ego quoque pro parvitate ingenii mei ad honorem tanti patris singula eius miracula per singula distica elegiaco metro hoc modo contexui:

[...]

Libet me breviter referre, quod beatus Gregorius papa minime in huius sanctissimi patris vita descripsit. Denique cum divina ammonitione a Sublacu in hunc, ubi requiescit, locum per quinquaginta ferme milia adventaret, tres eum corvi, quos alere solitus erat, sunt circumvolitantes secuti. Cui ad omne bivium, usque dum huc veniret, duo angeli in figura iuvenum apparentes, ostenderunt ei, quam viam arripere deberet. In loco autem isto quidam Dei servus tunc habitaculum habebat, ad quem divinitus ita dictum est:

His tu parce locis, alter amicus adest.

Huc autem, hoc est in Casini Arcem, perveniens, in magna se semper abstinentia coartavit. Sed praecipue quadragesimae tempore inclausus et remotus a mundi strepitu mansit. Haec omnia ex Marci poetae carmine sumpsit, qui ad eundem patrem huc veniens, aliquot versus in eius laudem composuit, quos in his libellis cavens nimiam longitudinem minime descripsi. Certum tamen est, hunc egregium patrem vocatum caelitus ob hoc ad hunc fertilem locum et cui opima vallis subiacet advenisse, ut hic multorum monachorum, sicut et nunc Deo praesule facta est, congregatio fieret. His cursim, quae omittenda non erant, narratis, ad nostrae seriem revertamur historiae.

27. De morte Audoin et regno Alboin, et quomodo Alboin Cunimundum regem Gepidorum superavit et filiam eius Rosamundam in matrimonium duxit.

Igitur Audoin, de quo praemiseramus, Langobardorum rex, Rodelindam in matrimonio habuit; quae ei Alboin, virum bellis aptum et per omnia strenuum, peperit. Mortuus itaque est Audoin, ac deinde regum iam decimus Alboin ad regendam patriam cunctorum votis accessit.¹ Qui cum famosissimum et viribus clarum ubique nomen haberet, Chlotharius rex Francorum Chlotsuindam ei suam filiam in matrimonium sociavit. De qua unam tantum filiam Alpsuindam nomine genuit.² Obiit interea Turisindus rex Gepidorum; cui successit Cunimundus in regno. Qui vindicare veteres Gepidorum iniurias cupiens, inrupto cum Langobardis foedere, bellum potius quam pacem elegit. Alboin vero cum Avaribus, qui primum Hunni, postea de regis proprii nomine Avars appellati sunt, foedus perpetuum iniit. Dehinc ad praeparatum a Gepidis bellum profectus est. Qui cum adversus eum e diverso properarent, Avars, ut cum Alboin statuerant, eorum patriam invaserunt. Tristis ad Cunimundum nuntius veniens, invasisse Avars eius terminos edicit. Qui prostratus animo et utrimque in angustiis positus, hortatur tamen suos primum cum Langobardis conflare; quos si superare valerent, demum Hunnorum exercitum e patria pellerent. Committitur ergo proelium, pugnatum est totis viribus. Langobardi victores effecti sunt, tanta in Gepidos ira saevientes, ut eos ad internicionem usque delerent atque ex copiosa multitudine vix nuntius superesset. In eo proelio Alboin Cunimundum occidit, caputque illius sublato, ad bibendum ex eo poculum fecit. Quod genus poculi apud eos «scala» dicitur, lingua vero Latina patera vocatur. Cuius filiam nomine Rosimundam cum magna simul multitudine diversi sexus et aetatis duxit captivam; quam, quia Chlotsuinda obierat, in suam, ut post patuit, perniciem, duxit uxorem.³ Tunc Langobardi tantam adepti sunt praedam, ut iam ad amplissimas pervenirent divitias. Gepidorum vero ita genus est deminutum, ut ex illo iam tempore ultra non habuerint regem; sed universi qui superesse bello poterant aut Langobardis subiecti sunt, aut usque hodie Hunnis eorum patriam possidentibus duro imperio subiecti gemunt. Alboin vero ita praeclarum longe lateque nomen percubuit, ut hactenus etiam tam apud Baioariorum gentem quamque et Saxonum, sed et alios eiusdem linguae homines eius liberalitas et gloria bellorumque felicitas et virtus in eorum carminibus celebretur. Arma quoque praecipua sub eo fabricata fuisse, a multis hucusque narratur.

¹ *OGI* 5: „Et regnavit Albuin, filius ipsius, post eum, cui mater est Rodelenda.“

² *OGI* 5: „[...] Flutsuinda quae fuit filia Flothario regis Francorum; de qua habuit filia nomine Albsuinda.“

³ *OGI* 5: „Eo tempore pugnavit Albuin cum rege Gippidorum nomine Cunimund, et mortuus est Cunimund in ipsa pugna, et debellati sunt Gippidis. Tulit Albuin uxore Rosemunda, filia Cunimundi, quae praedaverat, quia iam mortua fuerat uxor ipsius Flutsuinda.“